Centraal Bureau voor de Statistiek

Jaarverslag 2012

Inhoud

1 Verslag van de Directeur-Generaal van de Statistiek 3

2 Centrale Commissie voor de Statistiek 7

3 Algemeen 8

3.1 Internationale ontwikkelingen 8

3.2 Voorbeelden van samenwerkingsverbanden 9

3.3 Dienstverlening en communicatie 11

4 Statistisch programma 13

4.1 Programmavernieuwing 13

4.2 Regulier statistisch programma 13

4.3 Nieuwe Europese verplichtingen in 2012 13

5 Methodologie, innovatie en procesvernieuwing 15

5.1 Methodologie en onderzoek 15

5.2 Innovatie 16

5.3 Procesvernieuwing 17

6 Bedrijfsvoering 18

6.1 Personeel en organisatie 18

6.2 Risicobeheer en kwaliteitszorg 20

6.3 Prestatie-indicatoren 22

6.4 Enquêtedruk 24

6.5 Extern verantwoordingsmodel 25

7 Jaarrekening 2012 27

Bijlage A Programmavernieuwing 49

Bijlage B Statistisch programma 60

Bijlage C Adviesraden 70

Bijlage D Organisatie (31 december 2012) 71

Bijlage E Wegwijzer 72

Bijlage F Overzicht van afkortingen 74

Colofon 78

1 Verslag van de Directeur-Generaal van de Statistiek

Met dit jaarverslag legt het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verantwoording af over de activiteiten en resultaten uit 2012. Het CBS legt met de jaarrekening die opgenomen is in dit jaarverslag tevens financieel rekenschap af. De beoogde resultaten - publicaties, artikelen en tabellen met statistische informatie - zijn beschreven in het jaarplan 2012. De daarin toegezegde resultaten in het reguliere programma zijn gerealiseerd. De ontwikkelactiviteiten voor de nieuwe Europese verplichtingen in 2012 worden gerealiseerd in 2013, omdat de noodzakelijke meerjarige financiering pas in de loop van 2012 vast is komen te staan.

De beleidsvoornemens van het CBS zijn in algemene bewoordingen ook opgenomen in de begroting van het ministerie van Economische Zaken (EZ). Verantwoording daarover wordt afgelegd via een aantal met het ministerie afgesproken prestatie-indicatoren. Het beeld is positief.

Hoofdstuk 3 van het jaarverslag gaat in op een aantal belangrijke ontwikkelingen voor het CBS. In de volgende hoofdstukken komen de details aan bod. Zoals wettelijk voorgeschreven, is dit jaarverslag goedgekeurd door de Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS) en is de jaarrekening in overeenstemming met de CCS vastgesteld.

Doelmatigheid en doeltreffendheid

In 2012 heeft de minister van EZ, zoals de Kaderwet ZBO's voorschrijft, een rapport over de doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van het CBS aan de Tweede Kamer gestuurd. De conclusie van dit rapport, opgesteld door Berenschot in opdracht van het ministerie van EZ, is dat de output van het CBS in de periode 2004-2009 is gestegen en dat het gebruik ervan is toegenomen. Op het gebied van de doeltreffendheid van het functioneren wordt vastgesteld dat het CBS duidelijke en relevante (meer)jarenprogramma's heeft opgesteld en uitgevoerd, met als resultaat door velen gebruikte en goed gewaardeerde eigentijdse statistieken van hoge kwaliteit. De doeltreffendheid van informatievoorziening is op een onafhankelijke manier door het CBS en de CCS gewaarborgd in goede samenspraak en samenwerking met strategische partners.

De onderzoekers concluderen verder dat de doelmatigheid van het functioneren van het CBS zich positief heeft ontwikkeld. De totale output van het CBS is tussen 2004 en 2009 fors gestegen terwijl het werkprogramma met bijna 20% minder capaciteit is uitgevoerd. Op het terrein van bedrijfsvoering constateren de onderzoekers dat het CBS grote vooruitgang heeft geboekt. Het CBS is in staat gebleken om ondanks bezuinigingen invulling te geven aan de kerntaken en in te spelen op veranderende wensen. Het resultaat uit operationele activiteiten is gedurende de evaluatieperiode positief geweest en de CCS heeft een belangrijke rol gespeeld bij het verbeteren van de bedrijfsvoering en de doelmatigheid.

Het CBS heeft de afgelopen jaren veel aandacht besteed aan de ontwikkeling en vernieuwing van het programma, de dienstverlening en de productieprocessen. Naast het beëindigen van weinig gebruikte statistieken zijn nieuwe statistieken ontwikkeld over onder andere internationale economische relaties, regionale economie, vergrijzing, onderwijs, zorg, woningmarkt, veiligheid, duurzaamheid, transport, mobiliteit, welzijn, arbeidsdynamiek en sociale dynamiek. Niet alleen het statistisch programma is veranderd, ook de processen hebben een verandering doorgemaakt. Een voorbeeld is het waarnemingsproces. Er wordt steeds meer gebruik gemaakt van registers en waarneming via het internet.

Meerjarenprogramma 2014-2018

Ter voorbereiding op het nieuwe meerjarenprogramma is begin 2012 door Twynstra Gudde een omgevingsanalyse uitgevoerd. Daaruit kwam naar voren dat gebruikers tevreden zijn over het huidige aanbod van producten en diensten van het CBS: mede dankzij de recente vernieuwing sluit het goed aan bij hun behoeften. Dit komt overeen met de conclusies van bovengenoemd rapport over de doelmatigheid en doeltreffendheid van het functioneren van het CBS. Uit de omgevingsanalyse blijkt verder dat op een aantal terreinen behoefte is aan nieuwe statistische

informatie en dat er wensen op het gebied van de dienstverlening van het CBS en de toegankelijkheid van informatie zijn.

In 2011 heeft het ministerie van EZ een taakstelling aangekondigd die kan oplopen tot circa 25 procent. Om deze forse taakstelling te realiseren moet de efficiency met meer dan het in het Regeerakkoord Rutte I opgenomen percentage van 1,5% per jaar worden verhoogd en wordt een beperkt aantal statistieken beëindigd, in frequentie verlaagd of versoberd. Om de gevolgen van de aanpassingen van het statistisch programma in kaart te brengen zijn de belangrijkste gebruikers geconsulteerd. Bij de uiteindelijke selectie van statistieken die moeten vervallen of worden versoberd, is ernaar gestreefd de maatschappelijke gevolgen te minimaliseren. Ook is kritisch gekeken naar het publicatiebeleid om kosten te besparen met minimale gevolgen voor de vermindering van het bereik en de kwaliteit van de informatie. Uit deze consultatie is gebleken dat gebruikers hoe dan ook geraakt worden door de programmaverminderingen.

Dit alles is opgenomen in het nieuwe Meerjarenprogramma 2014-2018, dat in december 2012 aan de minister van EZ is aangeboden. In het Meerjarenprogramma 2014-2018 zijn naast de vele versoberingen ook beperkte plannen voor vernieuwing van het statistisch programma opgenomen. Uit de eerder genoemde omgevingsanalyse is naar voren gekomen dat op een aantal terreinen nieuwe statistische informatie nodig is. Deze vernieuwingen betreffen drie statistische thema's: ontwikkelingen in het bedrijfsleven, flexibilisering van de arbeidsmarkt en vermogensposities. Ook aan de in de omgevingsanalyse geuite wensen wat betreft de dienstverlening van het CBS en de toegankelijkheid van informatie is aandacht besteed in het nieuwe Meerjarenprogramma.

De financiële en organisatorische randvoorwaarden om dit meerjarenprogramma te realiseren zijn onder andere een taakstelling die niet uitgaat boven het bedrag dat in 2011 door het ministerie van EZ is aangekondigd en de toekenning van middelen om te investeringen in procesvernieuwing om de aanzienlijke efficiencyverhoging te kunnen bereiken in de periode van het MJP. Het CBS staat voor een forse uitdaging om het MJP binnen deze randvoorwaarden te uit te voeren, nadat er in de afgelopen periode al veel besparingen zijn gerealiseerd.

Internationale samenwerking en ontwikkelingen

De wereld is door globalisering, toenemende Europese en mondiale samenwerking en vooral door een zich snel ontwikkelende ICT-industrie onderling steeds meer samenhangend geworden. Deze ontwikkelingen vereisen een snellere en meer intensieve samenwerking op het gebied van statistische informatie. De grote uitdagingen waar het CBS zich voor gesteld ziet, kunnen we niet alleen aan. Samenwerking tussen de statistische bureaus binnen en buiten Europa is noodzakelijk, omdat de behoefte aan internationale statistische afstemming inhoudelijk en procesmatig is toegenomen.

De economische crisis heeft ook bij andere statistiekbureaus geleid tot teruglopende budgetten. Intensieve samenwerking biedt mogelijkheden tot efficiency en tot innovatie vanwege het bundelen van denkkracht. De toenemende informatievraag naar internationale data kan op deze manier ook beter bediend worden. De *High Level Group for the Modernisation of Statistical Production and Services* (HLG) geeft sturing aan verschillende initiatieven om voordelen van samenwerking daadwerkelijk te behalen. Het CBS is de voorzitter van deze HLG. Belangrijke onderwerpen zijn het gebruik van *Big data*, standaardiseren om kosten te besparen, verbeteren van processen en het verlagen van administratieve lasten.

Het CBS wordt internationaal erkend als een toonaangevend kennisinstituut. Naast participatie op strategisch niveau heeft het CBS actief meegewerkt aan de internationale ontwikkeling van het vak(manschap). Het CBS speelt een belangrijke rol bij methodologie-ontwikkeling, ontsluiting van statistieken en microdata, en interne kwaliteitscontrole. Dit blijkt ook uit het feit dat andere nationale statistische instituten innovaties van het CBS hebben overgenomen, zoals moderne vormen van waarnemen en een nieuwe opzet van economische statistieken.

Nationale samenwerking

In 2012 heeft het CBS met landelijke en lokale overheden, planbureaus, onderwijsorganisaties zoals universiteiten, brancheorganisaties en diverse internationale organisaties en instellingen samengewerkt. Deze samenwerking betrof bijvoorbeeld de totstandkoming van statistische

informatie, een gezamenlijke publicatie, de levering van databestanden of het organiseren van een symposium. Een paar voorbeelden van deze samenwerking worden hieronder vermeld.

Met de ministeries wordt samengewerkt op verschillende terreinen, bijvoorbeeld bij de publicatie Criminaliteit en Rechtshandhaving en de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM). Ook met de planbureaus Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), Centraal Planbureau (CPB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) bestaat een nauwe samenwerking op onder meer het gebied van levering van databestanden en diverse publicaties.

De Nederlandsche Bank (DNB), de Belastingdienst en het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) zijn vaste samenwerkingspartners van het CBS. Er is in 2012 respectievelijk samengewerkt bij het verzamelen en publiceren van gegevens over financiële instellingen, de betalingsbalans en de verbetering van de kwaliteit van de gegevens uit de loonaangifteketen.

Het CBS heeft het afgelopen jaar samengewerkt met diverse Nederlandse universiteiten waarbij uitwisseling van kennis centraal staat. Met het bedrijfsleven wordt ook regelmatig contact onderhouden. Het CBS heeft bijvoorbeeld in 2012 de contacten met de brancheorganisaties geïntensiveerd om de (ervaren) lastendruk verder te verlagen.

Dienstverlening en communicatie

In 2012 is net als in voorgaande jaren van een groot aantal CBS-publicaties het eerste exemplaar overhandigd aan ministers, staatssecretarissen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties of het bedrijfsleven. Zij benadrukten bij deze gelegenheden de waarde van de producten van het CBS voor het bestuur en de Nederlandse samenleving. Er is het afgelopen jaar in geïnvesteerd om statistische uitkomsten meer in onderlinge samenhang te presenteren en daarmee de bruikbaarheid te verhogen. Dit heeft geleid tot aanzienlijke aandacht in de media, bijvoorbeeld met artikelen over de bouw, faillissementen, detailhandel en de gevolgen van de btw-verhoging. De persconferenties over economische groei kregen uiteraard ook veel aandacht.

In 2012 heeft het Centrum voor Beleidsstatistiek (CvB) zijn 10-jarig jubileum gevierd met een symposium. Dit is door zeer veel belangstellenden en mogelijke nieuwe klanten bezocht. Ruim 350 deelnemers van gemeenten, ministeries en universiteiten hebben informatie gedeeld en contacten opgedaan.

De val van het kabinet heeft in september 2012 geleid tot vervroegde verkiezingen. Net als bij de vorige verkiezingen is het CBS gevraagd om het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO) uit te voeren. Tijdens de verkiezingen is veelvuldig gebruik gemaakt van de CBS-cijfers. Diverse partijen controleerden op basis van CBS-materiaal de uitspraken van politici op de feiten, het zogenoemde 'factchecken'.

In lijn met de Europese ontwikkelingen en met de Nederlandse politieke ambitie om de administratieve lasten verder te reduceren, heeft het CBS in 2012 het onderzoek voortgezet naar vermindering van de statistische uitvragen met inachtneming van de noodzakelijke kwaliteit van de statistieken. Daarbij is een aanzienlijk deel van de primaire waarneming vervangen door omzetgegevens uit btw-registraties van de Belastingdienst. Een belangrijk deel van de kleine en middelgrote bedrijven heeft dit effect in 2012 gemerkt.

Het CBS is eind 2012 als eerste rijksoverheidsorganisatie *IPv6-ready* verklaard. Dat wil zeggen dat de website www.cbs.nl nu geschikt is om benaderd te kunnen worden via het IPv6 protocol. Dit is de opvolger van het huidige IPv4 protocol dat wereldwijd gebruikt wordt voor de communicatie tussen computers op internet. Met deze opvolger kunnen in de toekomst alle computers op het internet van een adres worden voorzien.

Programmavernieuwing

In het Strategisch Meerjarenprogramma 2009-2013 (MJP) is een aantal maatschappelijke ontwikkelingen benoemd waarop het CBS met nieuwe statistische informatievoorziening wil inspelen. De uitwerking daarvan in concrete voorstellen voor onderzoek of nieuwe statistieken gebeurt in de vorm van een vernieuwingsprogramma, dat jaarlijks via het jaarplan wordt ingevuld. Het huidige MJP loopt tot en met 2013. De vernieuwingsprojecten uit het lopende meerjarenprogramma worden daarom zoveel mogelijk in 2012 en 2013 afgerond, waarna de ontwikkelde producten of processen worden opgenomen in het reguliere programma.

De producten bij de speerpunten uit dit MJP 2009-2013 zijn voor een groot deel al in de reguliere productie opgenomen. Enkele resultaten van het vernieuwingsprogramma in 2012 zijn:

- Internationale economische relaties: *Internationalisation Monitor 2012*, met onder meer vier artikelen over bedrijvendynamiek, in het bijzonder over geboorte, sterfte en overlevingskansen van bedrijven die actief zijn in de internationale handel;
- Regionalisering Enquêtedata: eerste cijfermatige resultaten van provinciale maand-, kwartaal- en/of jaarcijfers over de beroepsbevolking en regionale jaarcijfers over veiligheid en gezondheid;
- Levensloop: uitbreiding en actualisering van StatLine-tabellen en artikelen over opgroeien, flexibele arbeidsrelaties, transities tussen arbeid en sociale zekerheid, vergrijzing naar bedrijfstak, overgang van werk naar pensionering en nalatenschappen en vermogens van ouderen;
- Veiligheid: nieuwe StatLine-tabellen over geregistreerde en aangehouden verdachten (naar demografische en sociaal-economische informatie uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB)) en drie nieuwe StatLine-tabellen over geregistreerde slachtoffers;
- Woningmarkt: een artikel en tabellen over scheefwonen en over financiële risico's voor eigenwoningbezitters;
- Groene groei: nieuwe indicatoren over groene groei, inclusief een visualisatie. Daarnaast zijn de statistieken over milieukosten uitgebreid en is een nieuwe StatLine-tabel gepubliceerd over energiegebruik van bedrijven;
- Dynamiek in de zorg: publicatie Gezondheid en zorg in cijfers 2012, met onder andere de onderwerpen winsten van zelfstandigen in de zorg, arbeidsproductiviteit in de ziekenhuiszorg, de AWBZ en de tevredenheid van de zorggebruiker over de geleverde zorg;
- Verbeteren outputpresentaties: de vindbaarheid van informatie op StatLine is verbeterd door nieuwe zoekfuncties toe te voegen. Bedrijven worden beter bediend doordat over meer CBS-enquêtes informatie op de website staat. Voor het middelbaar onderwijs is nieuwe lesinformatie voor het vak economie beschikbaar gekomen.

Procesvernieuwing

Het CBS werkt continu aan de vernieuwing van de productieprocessen om zo efficiënt en effectief mogelijk statistieken te maken. Doelen van de procesvernieuwing zijn het realiseren van meer efficiency in de productieprocessen en het verminderen van de onderhouds- en beheerslast van IT-systemen. Daarnaast wil het CBS minder lastendruk, kwaliteitsverbetering van de statistieken en een betere aansluiting bij de IT-infrastructuur van de andere overheden bereiken.

In 2012 zijn diverse resultaten bereikt. Zo is de winkelwaarneming voor de Consumenten Prijs Index (CPI) op onderdelen vervangen door scannerdatabestanden en prijzen die op internet beschikbaar zijn. Verder wordt in 2012 voor de waarneming voor verschillende onderzoeken bij personen en huishoudens, zoals voor de Enquête Beroepsbevolking (EBB), gebruik gemaakt van een combinatie van waarneemmethodes en –kanalen (mixed mode).

2 Centrale Commissie voor de Statistiek

De Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS) beoordeelt het meerjarenprogramma en het jaarplan van het CBS en stelt deze vast. In de praktijk komt deze taak neer op het beoordelen van de samenhang en de relevantie van de programmatische voornemens voor de komende periode in relatie tot de maatschappelijke behoefte en de financiële en organisatorische kaders. De CCS is betrokken bij het opmaken van de begroting en de jaarrekening van het CBS. De Directeur-Generaal (DG) stelt deze vast in overeenstemming met de CCS. Daarnaast stuurt de DG het jaarverslag van het CBS ter goedkeuring naar de CCS.

De CCS ziet toe op het beperken van administratieve lasten, het vermijden van ongewenste mededinging en het beschikbaar stellen van microdata. De CCS bevordert de coördinatie en kwaliteit van de statistische informatievoorziening door de Rijksoverheid. Verder waarborgt de CCS de onafhankelijke positie van het CBS en de professionele onafhankelijkheid van officiële statistieken.

De Audit Commissie (AC) van de CCS bereidt de behandeling van onderwerpen op het gebied van de bedrijfsvoering voor. De AC houdt zich in het bijzonder bezig met de financiële rapportages, de begroting en de jaarrekening. De CCS legt over de uitvoering van haar taken verantwoording af in haar eigen jaarverslag, gericht aan de minister van Economische Zaken. Het jaarverslag is gepubliceerd op de website van het CBS.

Op 31 december 2012 eindigde de zittingstermijn van de heer J.M.A. van Huut, RA (tevens voorzitter van de AC). Per 1 januari 2013 zijn de heer prof. dr. mr. F. van der Wel RA en de heer prof. dr. S. Brakman door de minister van Economische Zaken benoemd als lid.

De samenstelling van de CCS is primo 2013:

mw. mr. I. Brakman, voorzitter (lid AC)

prof. dr. S. Brakman

prof. dr. L.H. Hoogduin (lid AC)

mw. dr. C.M. Hooymans

drs. M.B.G.M. Oostendorp, plaatsvervangend voorzitter (voorzitter AC)

mw. prof. dr. J. Plantenga

prof. dr. C.G.M. Sterks

prof. dr. mr. F. van der Wel RA (lid AC)

prof. dr. J.T.M. van der Zee

Mededeling Centrale Commissie voor de Statistiek

De Centrale Commissie voor de Statistiek heeft kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening van het CBS over 2012.

Op grond van haar bevoegdheid neergelegd in de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek van 2003 (Staatsblad 516) keurt zij het jaarverslag 2012 van het CBS goed. Eveneens op grond van haar wettelijke bevoegdheid stemt zij in met de vaststelling door de Directeur-Generaal van de Statistiek van de jaarrekening van het CBS over 2012.

Den Haag, 22 maart 2013

mr. I. Brakman, voorzitter drs. M.I. Tóth Pál, secretaris

3 Algemeen

3.1 Internationale ontwikkelingen

Europees statistisch meerjarenprogramma 2013-2017

In 2012 vonden de Europese onderhandelingen over het Europees statistisch meerjarenprogramma 2013-2017 plaats. Deze zijn inmiddels afgerond. Dat er een meerjarenprogramma wordt opgesteld, is vastgelegd in een verordening van het Europees Parlement en de Raad van Ministers.

Op aandringen van Nederland is in de verordening over het meerjarenprogramma een artikel opgenomen dat de EC verplicht om bij de uitvoering van de jaarlijkse werkprogramma's te zorgen voor een doeltreffende prioritering van de statistische activiteiten. Deze prioritering moet bijdragen aan de verlaging van de kosten en administratieve lasten. Nieuwe statistische behoeften worden in het werkprogramma opgenomen, waarbij vervolgens op andere Europese statistische gebieden vermindering plaatsvindt.

In het meerjarenprogramma staan de algemene beleidsprioriteiten van de Europese Unie (EU), zoals de Europa 2020-strategie voor 'slimme, duurzame en inclusieve groei'. Daarin zijn vijf doelstellingen opgenomen op de gebieden werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale samenhang en klimaat en energie. Het programma vormt het juridisch kader voor de ontwikkeling, productie en verspreiding van Europese statistieken voor een periode van vijf jaar. Daarnaast is het richtinggevend voor de statistische werkprogramma's van de Europese Commissie (EC), waarin de doelstellingen en prioriteitsgebieden per jaar verder worden uitgewerkt en uitgevoerd.

Versterking *economic governance* in de Europese Unie

De wereldwijde financiële crisis heeft in 2012 geleid tot een pakket van zes wetgevingsmaatregelen, het zogeheten *six pack*. Deze wetgeving moet ervoor zorgen dat lidstaten economisch beleid sneller aanpassen. Ook werd in 2012 op basis van één van de verordeningen een gedelegeerd besluit van de EC van kracht. Dit besluit regelt dat de EC toegang heeft tot de rekeningen van alle overheidsinstanties op centraal en lokaal niveau en op het gebied van de sociale zekerheid. Ook kan zij met dit besluit inspecties uitvoeren bij deze instanties. De EC kan deze bevoegdheden gebruiken indien zij meent dat deze instanties met opzet of door ernstige nalatigheid statistische gegevens verkeerd voorstellen. Het delegatiebesluit regelt ook dat personeelsleden van de nationale statistische bureaus de EC actief moeten bijstaan bij de inspecties en dat zij daarbij dezelfde bevoegdheden krijgen als de EC.

Om de kwaliteitsborging van de statistieken van de overheidsfinanciën te versterken, legt Eurostat op suggestie van Nederland grote nadruk op de samenwerking tussen de statistische bureaus en de nationale rekenkamers. Nederland loopt hierin voorop en de Algemene Rekenkamer heeft daarom op verzoek van Eurostat een presentatie gegeven over de samenwerking met het CBS bij de *Working Group on Quality Management in Government Finance Statistics*. Het CBS en de Algemene Rekenkamer hebben afgesproken nauwer samen te werken om de Europese verwachtingen en verplichtingen op het gebied van de overheidsfinanciën goed te beheersen. Het eerste samenwerkingsproject is een onderzoek naar de informatievereisten voor het samenstellen van de statistiek overheidstekort en -schuld. Hierbij is in het bijzonder aandacht voor de implementatie van het zogeheten *six pack*.

Aandacht voor onafhankelijkheid en kwaliteit van de Europese statistiek

In 2012 heeft de EC een voorstel tot wijziging van de verordening over de Europese statistiek ingediend. De verwachting is dat de wijziging medio 2013 van kracht wordt. Het voornaamste doel van dit voorstel is om de onafhankelijkheid van de nationale statistische bureaus en de hoofden of directeuren-generaal van deze organisaties te versterken. Nederland geldt hierbij als *best practice*. Veel elementen uit de CBS-wet zijn dan ook in dit voorstel opgenomen. De gewijzigde verordening schrijft voor dat de directeuren-generaal de beslissingsbevoegdheid hebben over statistische processen, methoden, normen en procedures, en over de inhoud en het

tijdstip van statistische berichten en publicaties voor alle Europese statistieken. Ook bepaalt de verordening dat de nationale statistische bureaus op nationaal niveau een coördinerende taak hebben voor de productie van Europese statistieken. Om de administratieve lasten en kosten voor de samenstelling van Europese statistieken te verminderen, schrijft de verordening voor dat Eurostat en de nationale statistische bureaus onder voorwaarden gebruik kunnen maken van bestaande registraties. In dit kader worden eveneens maatregelen voorgesteld waardoor, voor zover nodig, Eurostat op EU-niveau en de nationale statistische bureaus op nationaal niveau betrokken worden bij het ontwerp, de ontwikkeling en de beëindiging van registraties.

In het najaar van 2011 is een nieuwe versie van de Europese Praktijkcode voor de Statistiek uitgekomen. Het CBS heeft in 2012 acties genomen naar aanleiding van de nieuwe elementen van deze praktijkcode. Er is een start gemaakt met de stroomlijning van de kwaliteitsrapportages van de nationale statistische instituten aan Eurostat. De begrippen die in deze kwaliteitsrapportages staan, zijn geharmoniseerd. Het CBS zal niet alleen geharmoniseerde rapportages aan Eurostat leveren, maar zelf ook deze kwaliteitsrapportages publiceren.

In februari 2012 heeft de *United Nations Statistical Commission* (UNSC) het *System of Environmental and Economic Accounting Central Framework* (SEEA) aangenomen als internationale statistische standaard voor milieurekeningen. Het CBS heeft hieraan een belangrijke bijdrage geleverd, mede door het voorzitterschap van een VN-werkgroep (de *London Group)*, die deze standaard heeft voorbereid. SEEA is een internationaal afgestemde set van aanbevelingen in termen van concepten, definities, classificaties, regels en standaardtabellen, die bijdragen aan de internationale vergelijkbaarheid van de milieurekeningen. Momenteel is het CBS nauw betrokken bij de implementatie van deze nieuwe statistische standaard.

3.2 Voorbeelden van samenwerkingsverbanden

De volgende paragrafen geven een aantal specifieke nationale en internationale voorbeelden van samenwerkingsverbanden in 2012.

Nationale samenwerking

Met DNB is ook in 2012 samengewerkt bij het verzamelen en publiceren van gegevens over financiële instellingen en de betalingsbalans. In de publicaties ligt de nadruk bij DNB op de actualiteit en bij het CBS op de volgtijdelijke vergelijkbaarheid van de uitkomsten. Dit veroorzaakt tijdelijke verschillen tussen de gepubliceerde uitkomsten van beide organisaties. De gepubliceerde cijfers worden periodiek bijgesteld. Onderzocht wordt of het mogelijk is om een gezamenlijke revisiestrategie te ontwerpen, waarmee zowel het aantal bijstellingen als de verschillen afnemen.

De databestanden met de uitkomsten van de nationale rekeningen (NR) worden vanaf 2012 sneller en gestroomlijnder aangeleverd aan het CPB. Voor de ministeries van Economische Zaken (EZ), Financiën en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) hebben het CBS en het CPB het rapport Inkomende directe investeringen en economische prestaties opgesteld.

Met het SCP is het afgelopen jaar onder meer samengewerkt bij de derde editie van het Armoedesignalement. In deze uitgave presenteren het SCP en het CBS jaarlijks de meest actuele gegevens over kans op armoede in Nederland.

In 2012 heeft het CBS geparticipeerd in verschillende overleggen binnen de loonaangifteketen, waarbij ook de Belastingdienst en het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) betrokken zijn. De loonaangifteketen is een samenwerkingsverband dat één loket creëert, waar inhoudingsplichtigen aangifte doen (de Belastingdienst) en één loket waar afnemers - zoals het CBS - vanuit de polisadministratie loonaangiftegegevens kunnen uitvragen. Het CBS heeft onder meer bijdragen geleverd aan de verbetering van de kwaliteit van de gegevens uit de loonaangifteketen, het beter vormgeven van overleg tussen partijen die belang hebben bij de loonaangifteketen en aan controles en onderzoek naar de kwaliteit van de variabele ‘verloonde uren’.

Naast het contact met de Belastingdienst binnen de loonaangifteketen, is het contact tussen het CBS en de Belastingdienst op andere terreinen bestendigd. Bij de bedrijfsbezoeken van en aan de Belastingdienst stond het uitwisselen van kennis en ervaring centraal, met name op het

gebied van de dagelijkse uitvoering van fiscale wetgeving, de datakwaliteit en de beschikbaarheid van statistische informatie.

In 2012 is de Integrale Veiligheidsmonitor (IVM) uitgevoerd op basis van een nieuw waarneemdesign en een herziene vragenlijst. Deze wijziging is tot stand gekomen na intensief overleg met de ministeries van V&J en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Bureau Veiligheidsmonitor, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), politiekorpsen en gemeenten. De landelijke Veiligheidsmonitor en de lokale Veiligheidsmonitors zijn nu beter op elkaar afgestemd.

In het project Economische diplomatie analyseerde het CBS samen met het ministerie van Buitenlandse Zaken (BuZa) de impact van economische diplomatie op de handel met Latijns-Amerika.

Er is in 2012 een expertgroep voor de industriebranche opgericht, waarin vertegenwoordigers van gebruikers en toeleveranciers van de industriestatistieken participeren. Deze expertgroep heeft als doel om de gebruikers en toeleveranciers te informeren over ontwikkelingen in de CBS-statistieken én om voeling te houden met de ontwikkelingen in de buitenwereld. Het CBS vraagt bovendien feedback aan de expertgroep op nieuwe CBS-producten.

De samenwerking met diverse universiteiten zoals Utrecht, Delft, Amsterdam, Maastricht, Leiden en Southampton kreeg in 2012 vaak gestalte in een promotie- of stageonderzoek op een voor het CBS relevant terrein. Een voorbeeld is de samenwerking met de Universiteit van Utrecht in het kader van het project Gezin & generaties in 2012. Het gaat daarbij om het panelonderzoek levenslopen na scheiding. Dit project laat zien hoe met het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) specifieke deelpopulaties afgebakend kunnen worden om verdiepend onderzoek te doen.

Internationale samenwerking

In het kader van bilaterale samenwerking is een bezoek gebracht aan het Duitse statistiekbureau en heeft het CBS delegaties uit Zuid-Korea, Vietnam, Litouwen en Australië ontvangen. Met China, Zuid-Korea en Vietnam heeft het CBS sinds 2011 een samenwerkingsovereenkomst. De samenwerking met Zuid-Korea gaat over het toepassen van informatietechnologie en ontwikkelingen op het gebied van statistische waarneming. Bij de hulpverlening aan Vietnam staan nationale rekeningen en bedrijfs- en investeringsstatistieken op de agenda.

Het CBS is samen met Eurostat voorzitter van het *Sponsorship on Standardisation.* Deze groep is eind 2011 gestart en moet de weg vrijmaken voor verdergaande standaardisatie in Europa, met het doel de efficiency te vergroten en de kwaliteit te verbeteren.

Daarnaast is het CBS sinds 2011 voorzitter van de HLG, die opereert onder de vlag van de UNECE. Deze *high level group* is in het leven geroepen om op topmanagementniveau sturing te geven aan en convergentie te bereiken in de nationale en internationale initiatieven tot vernieuwing. De focus ligt hierbij op de statistische producten, de waarneming en het statistisch productieproces. De UNECE, Eurostat, de OESO, Australië, Canada, Italië, Mexico, Nederland, Slovenië, Zuid-Korea en de Verenigde Staten zijn lid van de HLG

Het CBS nam ook in 2012 actief deel aan het Europees Statistisch Trainingsprogramma (ESTP). Het CBS gaf een deel van de cursussen, zoals de cursus nationale rekeningen voor gevorderden en – nieuw in 2012 – de cursus *Questionnaire development and testing* waarbij het SCP als gastdocent optrad. Ook namen CBS-medewerkers deel aan ESTP-cursussen.

Het CBS was in 2012 betrokken bij het *Instrument for Pre-Accession Assistance* (IPA)-programma. Dit programma ondersteunt nieuwe en kandidaat-lidstaten van de EU bij het ontwikkelen van het statistisch programma en de inzet van statistische methoden. In 2012 heeft Albanië bijvoorbeeld een bezoek aan het CBS gebracht om zich te laten informeren over de wijze waarop het CBS de virtuele volkstelling in Nederland houdt.

Eurostat en de nationale statistische bureaus (ESSnet, het European Statistical System Network) werken in een aantal projecten samen om de statistiekontwikkeling op uiteenlopende terreinen te bevorderen. Het CBS participeerde in 2012 in elf projecten. Een van die projecten is *Data Collection for Social Surveys using Multiple Modes*: een door de EC gefinancierd tijdelijk samenwerkingsverband tussen enkele nationale statistische bureaus. Een ander ESSnet-project, *Global Value Chain*, ondersteunt het onderzoek naar de verplaatsing van bedrijfsactiviteiten.

Eurostat heeft in 2012 een *Expert Group on Quality of Life Indicators* opgericht, waarin het CBS participeert. Deze expertgroep stelt een samenhangende set indicatoren op, die het welzijn van de bevolking op een overzichtelijke en begrijpelijke manier in kaart brengt.

In juni 2012 vond de eerste grote conferentie over sociaal kapitaal plaats bij de Universiteit van Maastricht in het kader van het project *European Framework for Measuring Progress*. Een consortium onder voorzitterschap van het CBS en het Italiaanse statistiekbureau ISTAT is trekker van het project. Daarnaast zijn onder andere het Britse en Franse statistiekbureau, de OESO en verschillende universiteiten betrokken. Nobelprijswinnaar Stiglitz is lid van de adviesraad van het consortium. Het project wordt gefinancierd door de EC en loopt dertig maanden vanaf 1 januari 2012.

Binnen het MEETS-programma (*Modernization of European and Trade Statistics*) werd het TEC-project (*Trade by Enterprise Characteristics*) afgerond. Dit project heeft een methodologische beschrijving opgeleverd van de wijze waarop cijfers uit de productiestatistieken en de statistieken van internationale handel in goederen en diensten worden gekoppeld aan het Algemeen Bedrijvenregister (ABR). Ook werden datasets voor 2008 en 2009 gerealiseerd. De uitkomsten van de koppelingen zijn aan Eurostat gerapporteerd.

De *Task Force on Measuring Sustainable Development* (TFSD) staat onder leiding van het CBS en is opgezet door de VN, de OESO en Eurostat. Ook de Wereldbank, de EC en tien belangrijke landen zijn lid van deze groep. De taskforce streeft naar uniformering van concepten en indicatoren bij de betrokken instituten.

Het CBS werkt in het kader van het zevende kaderprogramma van de EC mee aan *Compiling and Refining Environmental Economic Accounts* (CREEA), dat loopt tot 2014. Dit gebeurt onder leiding van TNO in een consortium dat bestaat uit twaalf partners uit verschillende Europese landen - een mix van gerenommeerde onderzoeksinstituten en twee statistische bureaus (het CBS en Statistics Sweden). In 2012 is onder meer de studie *Developing quality accounts for water resources* afgerond.

Het CBS participeert in de Eurostat-taskforce die een *Index for Service Production* (ISP) ontwikkelt. Het betreft een volume-indicator voor de commerciële dienstverlening, die ontwikkeld wordt omdat het belang van deze sector toeneemt.

Het CBS neemt via meerdere Eurostat-werkgroepen deel aan de voorbereiding van nieuwe wetgeving op het terrein van bedrijfseconomische statistieken: *Framework Regulation for Integration of Business related Statistics (FRIBS).* De nieuwe wetgeving vervangt meerdere bestaande wettelijke verplichtingen waaronder de Verordeningen betreffende kortetermijnstatistieken (STS) en structurele bedrijfsstatistieken (SBS).

In december 2012 is de eerste *Expert meeting on ESS security and Secure exchange of data* gehouden. Het doel daarvan is kennisuitwisseling op het gebied van *IT-security* en het vaststellen van minimum eisen voor het veilig uitwisselen van vertrouwelijke data tussen statistische bureaus binnen de EU.

In 2012 bood het CBS het Griekse zusterbureau ondersteuning bij het opzetten van een IT-strategie en implementatieplan.

De Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN) heeft gevraagd om informatie over de prijsniveaus op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Naar aanleiding daarvan neemt het CBS sinds dit jaar deel aan het *International Comparison Programme (ICP*). Met dit programma worden wereldwijd koopkrachtpariteiten samengesteld. De *Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)* coördineert het programma. Het CBS verzamelt en valideert prijzen op basis van door ECLAC opgestelde productlijsten. ECLAC berekent de resultaten en is verantwoordelijk voor de publicatie van de uitkomsten.

3.3 Dienstverlening en communicatie

In het afgelopen jaar vond de Floriade 2012 plaats, de zes maanden durende wereldtuinbouwtentoonstelling. Namens de Rijksoverheid richtten de ministeries van EZ en Infrastructuur en Milieu (IenM) op deze Floriade een paviljoen in. Het CBS heeft daar cijfers, figuren, tabellen en teksten gepresenteerd. Onder de meer dan twee miljoen bezoekers waren veel leveranciers en gebruikers van gegevens van het CBS.

In 2012 heeft het CBS diverse evenementen georganiseerd. Een selectie staat hieronder:

- Net als in voorgaande jaren bracht het CBS in 2012 de kwartaalcijfers van de economische groei naar buiten met een persconferentie. Deze persconferenties werden rechtstreeks op tv uitgezonden;
- Op 5 september werd de publicatie De Nederlandse Economie 2011 tijdens een perspresentatie uitgereikt aan minister Kamp, destijds van SZW;
- Op 20 september werd de publicatie Gezondheid en zorg in cijfers 2012 overhandigd aan de heer Rouvoet, voorzitter van Zorgverzekeraars Nederland;
- Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het CvB hebben op 11 oktober ruim 350 klanten van het eerste uur, huidige en toekomstige klanten de bijeenkomst Statistiek op maat bijgewoond;
- Bij de Raad van State vond op 26 november een symposium plaats over criminaliteit en rechtshandhaving. Bij die gelegenheid werd de gelijknamige publicatie overhandigd aan minister Opstelten van V&J;
- Het eerste exemplaar van de *Internationalisation Monitor 2012* is op 5 december door minister Ploumen voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking in ontvangst genomen;
- Het Jaarrapport 2012 van de Landelijke Jeugdmonitor is op 7 december overhandigd aan staatssecretaris Van Rijn van VWS;
- Op 17 december vond een bijeenkomst bij het CBS plaats, georganiseerd door het Nederlandstalig Platform voor Survey Onderzoek (NPSO). Bij deze bijeenkomst presenteerden jonge onderzoekers de uitkomsten van hun onderzoek. Onder hen waren ook enkele promovendi die verbonden zijn aan het CBS. De presentaties gingen onder meer over de validiteit van administratieve data, de onderschatting van de populatie als die gebaseerd is op de Gemeentelijke Basisadministratie, meetfouten in *mixed-mode* enquêtes en *adaptive survey design;*
- Op 20 december is het Jaarrapport Integratie 2012 tijdens een persbijeenkomst overhandigd aan minister Asscher van SZW;
- Op 20 december is de publicatie De Nederlandse Samenleving 2012 uitgereikt aan staatssecretaris Klijnsma van SZW.

In 2012 nam de ook de betaalde statistische dienstverlening wederom toe. Het CvB voerde in 2012 opnieuw veel maatwerkverzoeken uit. Deze verzoeken hadden onder andere betrekking op een outcomemonitor voor de wijkenaanpak (aandachtswijken), de mobiliteit op de arbeidsmarkt naar 28 sectoren, een monitor topsectoren voor de Nederlandse economie, de bijdrage van sport aan de Nederlandse economie, beloningsverschillen bij de overheid en het bedrijfsleven, miljonairs in Nederland, de inning van alimentatie en re-integratieondersteuning.

De Infoservice van het CBS verschafte in 2012 meer dan 25 duizend telefonische en schriftelijke inlichtingen aan statistiekgebruikers. Het CBS stelde meer dan 600 databestanden beschikbaar voor *on site* gebruik of via *remote access*.

Naast de reguliere bibliotheekdiensten lanceerde de CBS Bibliotheek eind 2012 de website van de historische CBS-collectie (www.cbs.nl/historisch), waarop op termijn alle 19^{e}- en 20^{e}-eeuwse statistische publicaties digitaal te vinden en doorzoeken zijn. De website is mede tot stand gekomen met externe samenwerkingspartners, waaronder Data Archiving and Networked Services (DANS) en het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI). Dit project wordt grotendeels gefinancierd door de Koninklijke Bibliotheek (KB).

4 Statistisch programma

4.1 Programmavernieuwing

In het Strategisch Meerjarenprogramma 2009-2013 (MJP) is een aantal structureel geachte maatschappelijke ontwikkelingen benoemd waarop het CBS met de statistische informatievoorziening wil inspelen. De uitwerking daarvan in concrete voorstellen voor onderzoek of nieuwe statistiek gebeurt in de vorm van een vernieuwingsprogramma, dat jaarlijks via het jaarplan wordt ingevuld. Het MJP is ingedeeld naar vier inhoudelijke hoofdthema's, namelijk economische ontwikkelingen, sociaal-economische en maatschappelijke ontwikkelingen, grootstedelijke problematiek, en kwaliteit van het bestaan. Andere ambities in het MJP zijn projecten om de dienstverlening en de toegankelijkheid van de statistische informatie van het CBS te verbeteren. Bijlage A bevat een korte beschrijving van de lopende vernieuwingsprojecten en de resultaten die in 2012 zijn bereikt.

Het huidige MJP loopt tot en met 2013. De vernieuwingsprojecten uit het lopende meerjarenprogramma worden daarom zoveel mogelijk in 2012 en 2013 afgerond, waarna de ontwikkelde producten of processen worden opgenomen in het reguliere programma. Zo ontstaat ruimte om invulling te geven aan de prioriteiten van het nieuwe MJP. Enkele resultaten van het vernieuwingsprogramma in 2012 zijn al genoemd in het verslag van de DG.

In 2012 is circa 140 vte ingezet voor het vernieuwingsprogramma. Daarvan is ongeveer 60 vte besteed aan de ontwikkeling van nieuwe statistieken en producten. Ruim 80 vte aan de productie van statistieken die in de afgelopen jaren in het kader van de programmavernieuwing zijn ontwikkeld.

4.2 Regulier statistisch programma

De reguliere output in 2012 vormt de kern van het werkprogramma van het CBS. Daarbij worden de volgende publicatievormen onderscheiden:

- Persberichten, web- en thema-artikelen en bijdragen aan het conjunctuurbericht op de CBS-website;
- publicatie op papier of in digitale vorm (als pdf-bestand);
- microdatabestanden (voor *remote access* of *on site* en beveiligde bestanden);
- StatLine-tabellen.

In 2012 zijn 197 persberichten en conjunctuurberichten verschenen. Er zijn 231 publicaties samengesteld, die op papier en/of als pdf-bestand zijn uitgegeven. Het CBS heeft 887 leveringen aan Eurostat verzorgd. Er zijn 610 microdatabestanden beschikbaar gekomen voor extern onderzoek, via *remote access* of *on site* werken. Het CBS publiceerde in het afgelopen jaar 309 webartikelen en 3 893 StatLine-tabellen.

In bijlage B is een tabel opgenomen met de in 2012 gerealiseerde reguliere output per thema. Daarnaast worden nieuwe ontwikkelingen in 2012 kort toegelicht. Daarbij kan het gaan om nieuwe publicatieonderwerpen of een andere wijze van waarnemen of verwerken die leidt tot gewijzigde output. Ook is aangegeven welke veranderingen zijn gebaseerd op nieuwe Europese regelgeving. Naast de thema's wordt ook een aantal bestanden, tabellen en publicaties genoemd die meerdere (of alle) thema's bestrijken en daardoor niet zijn in te delen bij een van de thema's. Dit worden dossiers genoemd.

4.3 Nieuwe Europese verplichtingen in 2012

Doordat de structurele financiering voor de uitvoering van de EU-tranche 2012 anderhalf jaar na de aanvraag is toegekend, is pas gedurende het tweede halfjaar van 2012 gestart met de werving van capaciteit hiervoor. De werkzaamheden voor de EU-tranche 2012 worden daarom in

2013 uitgevoerd in plaats van in 2012. In 2012 hebben alleen enkele voorbereidende werkzaamheden plaatsgevonden.

Het betreft de volgende Europese verplichtingen:

Statistiek op het gebied van de betalingsbalans, de internationale handel in diensten en buitenlandse directe investeringen

Er zijn aanpassingen nodig om in 2014 aan de uitbreiding van de verplichtingen te kunnen voldoen op het gebied van de statistiek over de betalingsbalans, de internationale handel in diensten en buitenlandse directe investeringen. Er worden onder meer nieuwe schattingsmethoden ontwikkeld.

Intensivering van de economische beleidscoördinatie

In 2012 is de Richtlijn tot vaststelling van voorschriften voor begrotingskaders van de lidstaten van kracht geworden. Hierin zijn aanvullende eisen gesteld aan de basiselementen van nationale begrotingsraamwerken: boekhoudkundige en statistische vraagstukken en ramingsmethoden, zoals extra maandelijkse rapportageverplichtingen over kasgegevens van de overheid en periodieke aansluiting van deze kasgegevens op de methode van het Europese systeem van Nationale en Regionale Rekeningen in de Europese Unie (ESR).

Gevolgen ESR 2010 voor de basisstatistieken

Om aan de verplichtingen van het nieuwe ESR te kunnen voldoen, moeten de bestaande concepten en methoden van de kortetermijn- en jaarstatistieken en de jaarstatistiek financiën van grote ondernemingen (SFGO) herzien worden. Deze statistieken vormen de basis voor de samenstelling van de NR en moeten daarom in samenhang worden gezien.

Statistieken over onderwijs in moderne vreemde talen

Sinds 2012 zijn de EU-lidstaten verplicht om gegevens te leveren over onderwijs in moderne vreemde talen. Deze verplichting is gebaseerd op de uitvoeringsverordening van de EC over de productie en ontwikkeling van statistieken over onderwijs en ‘een leven lang leren’. Dit is een uitbreiding van een bestaande statistiek. Er werden al statistieken gemaakt over onderwijs in moderne vreemde talen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Met de nieuwe verordening komen hier gegevens bij over het talenonderwijs in de onderbouw (de lagere leerjaren van vmbo, havo en vwo) en in het middelbaar beroepsonderwijs.

Statistieken over arbeidsongevallen

Er moet een haalbaarheidsonderzoek gedaan worden naar het ontwikkelen van methoden om efficiënt gegevens te verzamelen over arbeidsongevallen. De aanleiding is de uitvoeringsverordening van de EC over communautaire statistieken over de volksgezondheid en de gezondheid en veiligheid op het werk.

Statistieken over doodsoorzaken
Sinds 2012 zijn de lidstaten verplicht om gegevens te verzamelen over doodsoorzaken. Deze verplichting is gebaseerd op de uitvoeringsverordening van de EC over communautaire statistieken over de volksgezondheid, de gezondheid en veiligheid op het werk en de statistieken over doodsoorzaken.

Indexcijfers voor woningen en woningverkoop

In de verordening voor de *Harmonised Index of Consumer Prices* (HICP) is in 2012 de verplichting opgenomen om prijsindices samen te stellen van door de sector huishoudens aangekochte woningen. De additionele vereisten waaraan het CBS moet voldoen, hebben betrekking op een frequentieverhoging van kwartaal- naar maandpublicatie, een voor kwaliteit gecorrigeerde prijsindex voor nieuwbouwwoningen, een prijsindex van woningen die vanuit de sociale sector worden verkocht aan huishoudens en andere woning-gerelateerde prijsindices. Deze indices vormen gezamenlijk de nieuwe Europese consumentenprijsindex voor koopwoningen. Het gaat om nieuwe prijsindices, primair voor de EU. Bij de vaststelling van het jaarplan 2012 was de verwachting dat deze nieuwe verplichtingen in 2012 zouden ingaan. Intussen is duidelijk dat deze verordening begin 2013 van kracht wordt.

5 Methodologie, innovatie en procesvernieuwing

5.1 Methodologie en onderzoek

In 2012 heeft het CBS-onderzoek zich toegespitst op een vijftal hoofdthema's:

Onderzoek naar de mogelijkheden van *big data* voor statistische doeleinden

In de loop van 2012 is onderzoek naar de mogelijkheden van *big data* voor de officiële statistiek gestart. Dit onderzoek was gericht op de bruikbaarheid, de kwaliteit en de snelheid waarmee CBS-cijfers op basis van dergelijke *big data* geproduceerd kunnen worden. De eerste resultaten over de mogelijkheden van verkeerslusgegevens en sentimentanalyse van sociale mediaberichten bieden perspectief op verantwoord statistisch gebruik van deze *big data*-bronnen. *Big data*, zoals Twitter-data, zijn meestal niet representatief voor de beoogde doelpopulatie. In 2012 is daarom een begin gemaakt met onderzoek naar modelgebaseerde methoden die hiervoor trachten te corrigeren ten einde succesvol gebruik te kunnen maken van deze databronnen.

Over het onderzoek naar *big data* hebben CBS-medewerkers lezingen op diverse belangrijke nationale en internationale congressen gehouden, aangezien het CBS op dit onderzoeksterrein een van de internationale koplopers is.

Vernieuwende waarneemmethoden en gebruik van administratieve registers voor statistische doeleinden

Het onderzoek naar het gebruik van internetrobots bij het waarnemen van prijzen heeft tot veelbelovende resultaten geleid op het gebied van vernieuwende waarneemmethoden. Voor het schatten van de kwaliteit van administratieve registers zijn daarnaast procesindicatoren opgesteld.

Een initiatiefgroep van bestuurders van het ministerie van EZ, de Belastingdienst en de KvK heeft op initiatief van het CBS samenwerking met softwareleveranciers en accountants over het zogeheten referentie grootboekschema gezocht en gevonden. De markt werkt nu mee aan de uitwerking van dit referentie grootboekschema. Dat is belangrijk omdat het de voorspelbaarheid en vergelijkbaarheid van administratieve gegevens vergroot, waardoor het CBS deze gegevens rechtstreeks uit bedrijfsadministraties kan overnemen. Dit resulteert (uiteindelijk) in data van betere kwaliteit tegen fors lagere administratieve lasten voor bedrijven.

Ten slotte is vermeldenswaardig dat het CBS, als eerste statistiekbureau ter wereld, er in is geslaagd een smartphone-vragenlijst met smartphone-metingen van verplaatsingen te combineren.

Mixed-mode waarneming

Het afgelopen jaar is veel onderzoek verricht naar de effecten op resultaten van enquêtering als verschillende vormen van waarneming (Internet, face-to-face, telefonisch en papier) tegelijkertijd worden ingezet, zogeheten *mixed-mode* waarneming. De resultaten van het onderzoek worden direct benut bij persoons- en huishoudensstatistieken.

De eerste ervaringen van *mixed-mode* waarneming hebben geleerd dat de uitkomsten gevoeliger worden voor fluctuaties in meetfouten die samenhangen met de dataverzamelingsmethode. Daarom is een nieuwe methode ontwikkeld die de fluctuaties in meetfouten bij dit soort waarnemingen stabiliseert, waardoor uitkomsten betrouwbaarder en robuuster worden.

Verdere vergroting van de efficiëntie van de interne verwerking op het CBS

Voor het controleren en corrigeren van records met behulp van verschillende soorten controleregels zijn methoden, algoritmen en tools ontwikkeld zodat nu vrijwel alle op het CBS voorkomende regels met één *R-package* verwerkt kunnen worden. Dit vergroot de zelfredzaamheid van statistici, en verhoogt de efficiency van de werkprocessen.

Om data van verschillende tijdstippen of uit verschillende bronnen met elkaar te combineren zijn nieuwe methoden ontwikkeld. Deze methoden zijn succesvol geïmplementeerd bij onder andere de NR.

Voor het controleren van grote databestanden zijn visuele methoden ontwikkeld, waardoor snel verdachte en onverwachte waarden kunnen worden opgespoord.

Vernieuwing van het gebruiksgemak van de output.

Alle output van het CBS is online op StatLine beschikbaar. In 2012 is een eerste prototype van een analyseschil om StatLine heen ontwikkeld, StatMine genaamd. Deze analyseschil stelt gebruikers in staat zelf analyses uit te voeren.

Voor het in kaart brengen van migratie van personen binnen Nederland zijn gebruiksvriendelijke visualisatiemethoden ontwikkeld en toegepast. Deze zijn ook bruikbaar voor andere databestanden die stroomdata bevatten.

Om ook bij relatief kleine steekproeven voldoende nauwkeurige schattingen te kunnen doen zijn zogeheten kleinedomeinschatters ontwikkeld. In 2012 is in het bijzonder gewerkt aan de implementatie van kleinedomeinschatters voor het maken van gedetailleerde cijfers over de beroepsbevolking bij de EBB, over veiligheid en slachtofferschap bij de IVM en over gezondheid bij de gezondheidsenquête. Ook bij andere CBS-statistieken kunnen de ontwikkelde methoden worden ingezet.

5.2 Innovatie

Het innovatieprogramma vormt een aanvulling op het reguliere onderzoeksprogramma (paragraaf 5.1). In tegenstelling tot het onderzoeksprogramma, dat vooral gericht is op theoretisch onderzoek, richt het innovatieprogramma zich op kortlopende praktijkexperimenten die de werking van een idee moeten bewijzen. Kenmerkend is ook de onzekerheid over de uitkomsten.

Onder innovatie verstaan we vernieuwing die leidt tot een concrete toepassing in het statistische proces. Het doel van het programma is om de innovatieve slagkracht en veelbelovende ideeën van het CBS te stimuleren en te ondersteunen. De aanpak bij het onderdeel Innovatie is gebaseerd op *best practices* van gerenommeerde organisaties. Bij de start van het programma is hiervoor een aantal organisaties bezocht.

In de eerste helft van 2012 zijn in beide vestigingen Innovatielabs geopend. Het Innovatielab is een infrastructurele voorziening waar medewerkers ideeën snel kunnen testen. Voorbeelden van ideeën zijn nieuwe manieren om gegevens te verzamelen, gebruikmakend van smartphone-apps en internetrobots. Het CBS kan een aantal typen internetrobots bij de prijzenstatistieken op korte termijn in productie nemen. De eerste smartphone-experimenten lijken veelbelovend en worden verder getest. Er zijn succesvolle experimenten uitgevoerd met nieuwe manieren om informatie te publiceren via open datakanalen en met verfijnde visualisatietechnieken.

Voor het gebruik van smartphones bij het meten van verplaatsingen is samengewerkt met een externe partner. Gesteund door een subsidie van EZ en Agentschap NL in het kader van PRIMA (Programma Implementatie Agenda ICT-Beleid) is in 2012 een prototype onderzocht op inzetbaarheid bij het Onderzoek Verplaatsingsgedrag in Nederland (OViN). Voor onderzoek naar het statistisch gebruik van verplaatsingsgegevens op basis van locaties van mobiele telefoons is een contract afgesloten met een service provider van mobiele telefonie. Dit onderzoek, dat eveneens wordt gesteund vanuit de PRIMA-regeling, wordt net als het onderzoek naar het gebruik van smartphones in 2013 voortgezet.

Het innovatieprogramma is onderdeel van het kennis- en innovatieprogramma dat in 2011 is opgezet. Het onderdeel Kennis kent drie centrale thema's: kennis borgen, kennis delen en ontwikkelen, en kennistools. Op basis van een interne en externe oriëntatie is een aantal specifieke instrumenten ontwikkeld. Eén van deze instrumenten is de *expert debrief*, een manier om in workshopvorm impliciete kennis van medewerkers die met pensioen gaan over te dragen aan collega's. Een groep van vijftien mensen is getraind om deze *expert debriefs* te begeleiden. Om hergebruik van intern ontwikkelde ideeën te stimuleren is de Best Gejat Prijs geïntroduceerd. Het concept van de prijs is bedacht door KING (Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten) en met toestemming van KING door het CBS hergebruikt. Dit heeft het intern delen van kennis flink gestimuleerd. In het kader van kennisuitwisseling met andere organisaties wordt de samenwerking met universiteiten en bedrijven geïntensiveerd.

5.3 Procesvernieuwing

Het CBS werkt continu aan de vernieuwing van de productieprocessen om ook in de toekomst zo efficiënt en effectief mogelijk statistieken te kunnen maken. Het doel van de procesvernieuwing is dan ook om het realiseren van meer efficiency in de productieprocessen en een vermindering van de onderhouds- en beheerslast van IT-systemen. Daarnaast wil het CBS minder lastendruk, kwaliteitsverbetering van de statistieken en een betere aansluiting bij de IT-infrastructuur van de andere overheden bereiken. Een aantal programma's en projecten binnen de procesvernieuwing wordt hieronder toegelicht.

Een belangrijk deel van de ontwikkelprojecten die in 2012 zijn uitgevoerd leveren een bijdrage aan het verminderen van het aantal uitvragen en het nog meer en beter gebruik maken van informatie die al beschikbaar is bij de overheid en in de administraties van bedrijven. In 2012 zijn verschillende resultaten bereikt. Zo is bij de korte-termijn-omzetstatistieken een aanzienlijk deel van de primaire waarneming vervangen door omzetgegevens uit de btw–registratie van de Belastingdienst. Op onderdelen is de winkelwaarneming voor de consumentenprijsindex (CPI) vervangen door scannerdatabestanden en prijzen die op internet beschikbaar zijn.

Er is een haalbaarheidsonderzoek gedaan naar de mogelijkheid om de jaarlijkse bedrijventelling uit te voeren door gebruik te maken van administratieve bronnen. Het resultaat is dat deze uitvraag bij bedrijven in 2013 kan worden beëindigd. Er is daarnaast in 2012 een onderzoek gestart om vast te stellen of een halvering van de administratieve lasten mogelijk is bij de statistiek internationale handel, door een nieuwe opzet van de statistiek, waarbij de kwaliteit van de output voldoende behouden blijft.

Daarnaast wil het CBS het ondernemers zo gemakkelijk mogelijk maken om gegevens aan te leveren. Zo is de vragenlijst voor het goederenvervoer over de weg verbeterd. In 2012 zijn verdere stappen gezet om digitale vragenlijsten platformonafhankelijk te maken. Dat wil zeggen dat de vragenlijsten onafhankelijk van het computersysteem en de instellingen van PC, laptop of mobiele telefoon van de respondent toegankelijk zijn. Voor drie branches (audiovisuele diensten, zakelijke dienstverlening en markt- en opinieonderzoek) is nu een online vragenlijst voor de productiestatistieken in gebruik genomen. Daarnaast zijn verschillende maatregelingen genomen om de dienstverlening aan en de communicatie met de ondernemers te verbeteren. Ook de interne processen van dataverzameling zijn verbeterd, met als resultaat een betere kwaliteit voor dezelfde prijs en minder kans op productieverstoringen.

In 2012 is het programma herontwerp persoonsenquêtes afgerond. Bij de waarneming voor verschillende onderzoeken bij personen en huishoudens wordt nu gebruik gemaakt van een combinatie van waarneemmethodes en -kanalen (*mixed mode*). Ook voor de EBB is in 2012 overgestapt op *mixed mode* waarneming via internet, telefoon en aan huis. Het onderzoek naar de nieuwe opzet en waarneming van het budgetonderzoek wordt gecontinueerd in 2013.

Het in 2012 ontwikkelde nieuwe verwerkingsproces van de doodsoorzakenstatistiek, waarbij de typering van doodsoorzaken geautomatiseerd plaatsvindt, wordt in 2013 in gebruik genomen. Daarnaast wordt in 2013 gestart met elektronische aanlevering van doodsoorzaken door artsen. Ook de nieuw ontwikkelde processen en systemen voor een aantal statistieken op het terrein van de sociale zekerheid worden in 2013 in gebruik genomen.

De ingebruikname van het Nieuwe Handelsregister (NHR) van de Kamer van Koophandel (KvK) Nederland is opnieuw uitgesteld. Zo lang deze basisregistratie er nog niet is, maakt het CBS gebruik van gegevens uit het Basis Bedrijvenregister en het huidige Handelsregister. De verwachting is dat het CBS begin 2013 kan starten met het ontwikkeltraject voor de aansluiting op het NHR.

6 Bedrijfsvoering

6.1 Personeel en organisatie

Personeelsopbouw

De gemiddelde leeftijd van het personeelsbestand is verder gestegen: van 49,7 jaar eind 2011 naar 50,1 jaar eind 2012. De vergrijzing zet gestaag door en dit betekent dat in de komende jaren sprake zal zijn van een grote uitstroom. Al in 2013 en 2014 verlaten naar verwachting in totaal ongeveer 120 medewerkers het CBS op grond van het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd.

De complexiteit van de statistische processen neemt voortdurend toe. Daarom heeft het CBS steeds meer hoog opgeleide medewerkers nodig. Dit komt tot uiting in de opbouw van het personeelsbestand naar schaalniveau. Eind 2012 was 72 procent van de medewerkers werkzaam in schaal 9 en hoger (2011: 71 procent). In 2000 lag dit percentage nog op 60 procent.

Het percentage mannen respectievelijk vrouwen dat bij het CBS werkt is in 2012 ongeveer gelijk gebleven (62 procent respectievelijk 38 procent). Van de 819 vrouwen die eind 2012 bij het CBS werken is 52 procent werkzaam in de hogere schalen (schaal 9 en hoger). Dat is 27 procent van alle medewerkers in de hogere functies. Van alle managementfuncties wordt ook ruim een kwart door vrouwen vervuld.

Reorganisatie en mobiliteit

In 2013 zal het CBS het statistisch programma uitvoeren met bijna 30 procent minder formatie dan in 2003 bij de start van de ZBO-status terwijl de productie is gegroeid, ook met nieuwe statistieken. Voor die programmavernieuwing wordt reeds beschikbare capaciteit ingezet. Voor werkzaamheden die uit nieuwe EU-verplichtingen voortkomen, wordt de benodigde capaciteit gecompenseerd.

In 2012 heeft het CBS gewerkt in een nieuwe organisatiestructuur. Om de kwaliteit van en samenhang tussen de statistieken te kunnen handhaven heeft het CBS ervoor gekozen om de ombuigingen vooral te zoeken in het verbeteren van processen waardoor efficiënter gewerkt kan worden. Door de CBS-brede organisatieverandering sluit de structuur van het CBS beter aan op de doorgevoerde wijzigingen in het productieproces. Dat was nodig om aan de opgelegde taakstelling te voldoen.

Mede door deze efficiencymaatregelen is de omvang van het personeelsbestand verder afgenomen. In 2012 bedroeg de gemiddelde operationele bezetting 1875 vte ten opzichte van 1964 in 2011, een reductie van 89 vte.

Om de gevolgen van het veranderingsproces zo goed mogelijk op te vangen, is ook in 2012 sterk ingezet op het bevorderen van de interne en externe mobiliteit. Sinds 2009 zijn 143 medewerkers begeleid in het vinden van ander passend werk, binnen of buiten het CBS.

Het veranderingsproces en de daaraan gerelateerde afname van het personeelsbestand zijn ondersteund met maatregelen op grond van het Besluit Sociaal Flankerend Beleid 2008-2012 (SFB) van de sector Rijk.

Op het terrein van mobiliteit was ook het stafbureau Mobiliteitsbevordering en -begeleiding actief. Dit stafbureau richt zich op het geheel van de in-, door- en uitstroom. Het CBS wil immers als goed werkgever niet alleen met inhoudelijk interessant en uitdagend werk en met aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden de medewerkers binden en boeien, maar ook door mobiliteitskansen en loopbaan- en ontwikkelmogelijkheden te bieden.

In maart 2012 vond in Zuid-Limburg de derde editie van de Week van de Mobiliteit plaats. Hiermee is voortgeborduurd op het succes van de voorgaande edities in 2008 en 2010. Aan deze week, die mede op initiatief van het CBS georganiseerd is, hebben in totaal 1.670 medewerkers van ruim zeventig organisaties uit de sectoren onderwijs, zorg, gemeenten, overheid en bedrijfsleven deelgenomen. Het doel van de Week van de Mobiliteit is om werknemers en werkgevers te laten ervaren dat mobiliteit in een arbeidsorganisatie nodig is om kennis en kunde

te bevorderen en medewerkers nog breder inzetbaar te maken. Bij het CBS zijn zo'n 60 medewerkers van andere organisaties een dag werkzaam geweest, terwijl ongeveer 80 CBS'ers een dag elders aan de slag gingen.

Arbeidsomstandigheden

Op het gebied van arbeidsomstandigheden stond 2012 in het teken van het opstellen en uitvoeren van het plan van aanpak Arbo en Zorg.

Verder is in 2012 aan de hand van het plan van aanpak Arbo en Zorg uitvoering gegeven aan verschillende acties uitgevoerd die voortvloeien uit de in 2010 verrichte risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) voor de vestiging Den Haag en uit de RI&E voor de vestiging Heerlen, die in 2011 is afgerond.

Sinds 2004 wordt jaarlijks een arbeidssatisfactieonderzoek uitgevoerd. Eind 2011, begin 2012 is dit onderzoek opnieuw verricht. Het rapportcijfer voor de arbeidssatisfactie in het algemeen lag bij het laatste onderzoek op 7,1 (2011: 7,0). Opmerkelijk hierbij is dat de reorganisatie per ultimo 2011 dus niet of nauwelijks effect op dit cijfer heeft gehad.

Het ziekteverzuim is in 2012 licht gestegen naar 5,4 procent. Een jaar eerder lag dit percentage nog op 5,2 procent. Dit percentage blijkt de laatste jaren tamelijk stabiel te zijn: sinds 2006 schommelt het tussen de 5 en 6 procent.

In 2012 is een speciale bijeenkomst voor het management over vitaliteit en gezondheid georganiseerd en, in het verlengde daarvan, een Dag van de gezondheid voor alle medewerkers. Op de Dag van de gezondheid hebben de medewerkers de gelegenheid gekregen om hun fysieke gezondheid te laten testen.

In 2012 was het CBS voor de zesde maal op rij Top werkgever in Nederland. Op basis van een jaarlijks door het CRF-instituut[1] uitgevoerd onderzoek naar de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden kunnen organisaties en bedrijven een keurmerk krijgen als zij meer dan 60 procent van de beschikbare sterren behalen. Het onderzoek is onafhankelijk en door de Raad van Accreditatie met een 100-procent-betrouwbaarheidsscore beoordeeld. Het keurmerk erkent Top werkgevers als betrouwbare en solide werkgevers met een uitstekend HRM-beleid.

Medezeggenschap

Het CBS hecht grote waarde aan de medezeggenschap. In 2012 zijn in het overleg tussen de DG en de ondernemingsraad (OR) onder meer de volgende punten aan de orde gekomen: de bezuinigingen en formatieaanpassing per 1 januari 2013, het strategisch personeelsplan, verschillende reorganisaties, het overhevelen van werk tussen de vestigingen, de evaluatie van en maatregelen met betrekking tot het bewust belonen, en de OR-verkiezingen die in maart 2012 zijn gehouden

In het overleg met de arbo-commissie zijn onder andere besproken: de plannen van aanpak Arbo en zorg 2012 en 2013, de Dag van de gezondheid, het aanbestedingstraject voor de voortzetting van de inschakeling van een arbodienst per 1 januari 2013, de aanbesteding voor de *multiservice* dienstverlening (catering, beveiliging en schoonmaak), de werkwijze van de sociaal medische teams, het arbeidssatisfactieonderzoek en Het Nieuwe Werken.

Benoemingen tot hoogleraar

Er zijn zes CBS-medewerkers als parttime hoogleraar verbonden aan de Vrije Universiteit Amsterdam, de Universiteit van Amsterdam, de Technische Universiteit Delft, de Universiteit Maastricht en de Rijksuniversiteit Leiden.

Prof. dr. J.G. Bethlehem was hoogleraar statistiek aan de Universiteit van Amsterdam en is in 2012 benoemd tot hoogleraar *survey methodology* bij de faculteit Sociale wetenschappen van de Rijksuniversiteit Leiden.

[1] Het Corporate Research Foundation Instituut voert onafhankelijke beoordelingen uit op HRM-gebied. Het geeft ook erkenningen als die van Topwerkgever af.

In 2012 hield dr. J.A. van den Brakel zijn inaugurele rede als bijzonder hoogleraar *survey methodology* bij de vakgroep Kwantitatieve economie bij de faculteit der Economische wetenschappen en bedrijfskunde van de Universiteit van Maastricht.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzaamheid

Het CBS heeft duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord ondernemen hoog in het vaandel staan. Bij veel aspecten die betrekking hebben op de gebouwen is gelet op de duurzaamheid, het reduceren van CO2-uitstoot en het beperken van het verbruik van fossiele brandstoffen.
Naar aanleiding van de nieuwbouw in 2009 van het kantoorgebouw in Heerlen is onderzoek gedaan naar de duurzaamheid van het kantoorgebouw. Dit heeft geleid tot een milieu-index gebouw (MIG) gelijkwaardig aan een energielabel B, op een schaal van A (minder milieubelastend) tot G (meer milieubelastend). Het gemiddelde niveau van duurzame gebouwen was destijds een D-label. Een belangrijke bijdrage aan deze score is het feit dat gebruik gemaakt wordt van mijnwater in combinatie met warmtepompen. In Den Haag is een dergelijk onderzoek niet uitgevoerd. Het gebouw is echter ingedeeld volgens dezelfde principes en het energieverbruik wordt gereduceerd door gebruik te maken van warmte-koudeopslag. Daarnaast is bijvoorbeeld in beide gebouwen de vloerbedekking 100 procent recyclebaar en wordt gebruik gemaakt van lichtsensoren. Bovendien geldt dat beide gebouwen dicht bij een station gelegen zijn en wordt openbaar vervoer gestimuleerd, waardoor de CO2-uitstoot door woon-werkverkeer beperkt wordt.

Het CBS heeft daarnaast de ambitie om zoveel mogelijk maatschappelijk verantwoord en duurzaam in te kopen, door bijvoorbeeld in de Europese aanbestedingen duurzaamheid als eis op te nemen. Zo eist het CBS bij de aanschaf van ICT-apparatuur bepaalde certificaten betreffende energieverbruik en herbruikbaarheid en dat de producten niet door middel van kinderarbeid zijn vervaardigd. In 2011 is bij de aanbesteding van de catering gelet op het gebruik van ecologische producten. In 2012 kregen medewerkers de mogelijkheid een ecologisch kerstpakket te kiezen of een gift aan een goed doel te doen. Het kernassortiment van de kantoorartikelen is duurzaam uitgevraagd.

Verhuizing rekencentrum

In januari 2012 is het CBS met zijn centrale ICT-voorzieningen verhuisd naar een nieuw rekencentrum. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de facilitaire voorzieningen van een cybercentrum. Binnen dit cybercentrum gebruikt het CBS de ‘housing’ dienstverlening, wat inhoudt dat binnen een speciaal voor het CBS ingerichte en beveiligde ruimte de centrale ICT-apparatuur (server en data storage opslag) staat opgesteld.

6.2 Risicobeheer en kwaliteitszorg

Risicobeheer in de bedrijfsvoering

Om de risico’s in de bedrijfsvoering te beheersen stelt het CBS periodiek een risicoanalyse op, treft het CBS maatregelen om de geïdentificeerde risico’s te beheersen, wordt via de planning- en controlcyclus gerapporteerd over uitvoering van deze beheersmaatregelen en worden gerichte onderzoeken uitgevoerd op de effectiviteit van de getroffen beheersmaatregelen.

Om de risico’s bij de Europese aanbestedingen te minimaliseren, is het inkoopproces gestandaardiseerd en gecentraliseerd. Het inkoopbeleid en de daarvan afgeleide procedures, werkinstructies en gedragslijnen dienen als gemeenschappelijk uitvoeringskader. Om de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen te monitoren en te beheersen voert het CBS elke kwartaal een inkoopanalyse uit.

Met betrekking tot de financiële verslaglegging vindt een aantal interne controles handmatig in plaats van geautomatiseerd plaats. Deze handmatige controles zijn arbeidsintensief. Met een nieuwe versie van Oracle zal door het CBS worden bekeken welke interne controles efficiënter en effectiever ingericht kunnen worden, bijvoorbeeld door nog meer gebruik te gaan maken van geprogrammeerde interne controles en het verankeren van de functiescheiding in het systeem.

Een adequaat financieel beheer voor extern gefinancierde projecten (werk voor derden) is van belang voor het monitoren van deze geldstroom. Maandelijkse analyses en een adequate projectvastlegging zijn maatregelen die op dit gebied genomen worden. Daarnaast speelt bij werk

voor derden het risico van het wegvallen van opdrachten. Door te werken met de inzet van flexibele capaciteit wordt dit risico beperkt.

Conform de Regeling baten-lastendiensten neemt het CBS verplicht deel aan schatkistbankieren bij de Rijkshoofdboekhouding, het onderdeel van het ministerie van Financiën dat verantwoordelijk is voor de administratie van de schatkist. Schatkistbankieren houdt in dat de liquide middelen alléén gestald mogen worden op een rekening-courant bij de Rijkshoofdboekhouding en dat leningen alléén bij de Rijkshoofdboekhouding afgesloten mogen worden. Het CBS sluit zelf met de Rijkshoofdboekhouding het contract met de voorwaarden van het deposito of van de lening af. Het principe van schatkistbankieren is dat publiek geld de schatkist niet eerder verlaat dan noodzakelijk is voor de uitvoering van de publieke taak. Het CBS voert met het schatkistbankieren een zo risicoloos mogelijk kasgeldbeheer.

Het CBS heeft een taakstelling die leidt tot een uitstroom van medewerkers. Daarnaast zal door vergrijzing de komende jaren een aanzienlijk deel van de huidige medewerkers het CBS verlaten. In het CBS is een mobiliteitsorganisatie actief die probeert medewerkers te bemiddelen naar ander werk buiten het CBS, dan wel andere oplossingen onderzoekt om werkloosheid te voorkomen. Daarnaast wordt een nieuw strategisch personeelsplan opgesteld om de toekomstige vraag en aanbod van personele capaciteit in kaart te brengen en maatregelen te treffen bij eventuele fricties hierin.

Kwaliteitszorg

Risico's op het niveau van statistische processen worden gemanaged door het uitvoeren van audits en *self-assessments*. Het gaat hierbij om risico's voor de kwaliteit van de output, de continuïteit van de statistiek en de efficiency van het statistisch proces. De audits worden ieder jaar uitgevoerd voor tien statistieken. Zowel audits als *self-assessments* worden vooraf gegaan door een actualisatie van de eerder ingevoerde borging van de processen conform het Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksdienst (VIR). De audits en *self-assessments* zijn gebaseerd op één normenkader. In dit normenkader staan alle eisen waaraan een statistisch proces moet voldoen. Een belangrijke bron is de Praktijkcode voor Europese Statistieken en het bijbehorende ESS *Quality Assurance Framework*.

Het CBS beschikt over een grote hoeveelheid vertrouwelijke gegevens. De beveiliging van die gegevens is van groot belang: mensen, bedrijven en instellingen die hun gegevens aan het CBS ter beschikking stellen, moeten erop kunnen rekenen dat die informatie vertrouwelijk blijft. Krachtens de CBS-wet mogen de gegevens uitsluitend worden gebruikt voor statistische doeleinden en dient het CBS te zorgen voor technische en organisatorische voorzieningen ter beveiliging van de gegevens. Hiertoe zijn de functies van *security officer* en functionaris voor de gegevensbescherming ingesteld. De *security officer* adviseert het management over concrete maatregelen ter verbetering van de informatiebeveiliging en ziet erop toe dat het CBS de geldende wetten en regels volgt.

De functionaris voor de gegevensbescherming (FG) heeft tot taak om namens de DG toezicht te houden op de bescherming van de gegevens over personen, bedrijven en instellingen. Deze taak wordt primair proactief ingevuld. De FG geeft in de eerste plaats voorlichting en advies. Ook voert hij op eigen initiatief onderzoeken uit. Daarnaast beheert de FG het Meldingenregister van het CBS. In het kader van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) moet een organisatie een melding doen vóórdat er met een verwerking met persoonsgegevens wordt begonnen. Zolang dat niet gebeurt, mag niet met de verwerking begonnen worden. In 2012 zijn negentien nieuwe meldingen opgenomen in het register. Ten slotte adviseert de FG de DG over machtigingen van onderzoeksinstituten voor het gebruik van CBS-microdata. Bij het advies wordt nagegaan of voldaan wordt aan de criteria die de CBS-wet en de CCS hiervoor stellen. Het aantal uitgebrachte adviezen, en daarmee ook het aantal aanvragen, was in het afgelopen jaar ruim twee maal zo groot als in 2011.

In lijn met de komende Europese verordening op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens heeft de FG een zogenoemd *Privacy Impact Assessment (PIA)* ontwikkeld en geïmplementeerd. De PIA maakt een goede risico-inschatting in het kader van de Wbp mogelijk en wordt ingevuld als er nog geen VIR-documentatie aanwezig is, zoals bij de ontwikkeling van nieuwe processen en innovatieve projecten.

6.3 Prestatie-indicatoren

De prestatie van het CBS is met een aantal prestatie-indicatoren, ook wel niet financiële indicatoren genoemd, te typeren. De indicatoren zijn ook onder beleidsartikel 11.4 (het voorzien in de maatschappelijke behoefte aan statistieken) opgenomen in het jaarverslag van het ministerie van EZ. In de tabel worden de streefwaarden van de niet financiële indicatoren genoemd. De prestatie-indicator enquêtedruk wordt in paragraaf 6.4 nader toegelicht.

Niet financiële prestatie-indicatoren

Naam en omschrijving	Streefwaarde	Uitkomst 2012	Uitkomst 2011	Uitkomst 2010	Uitkomst 2009	Uitkomst 2008
Realisatie publicatiekalender - persberichten Percentage op de geplande datum gepubliceerde persberichten.	90 procent van de geplande persberichten moet op de geplande publicatiedatum zijn gehaald.	94%	94%	91%	92%	93%
Realisatie publicatiekalender - verplichte leveringen aan Eurostat Percentage op de geplande datum gerealiseerde leveringen aan Eurostat.	90 procent van de dataleveringen aan Eurostat heeft op de geplande datum plaatsgevonden.	90%	93%	93%	93%	88%
Aantal formele correcties op publicaties Aantal persberichten dat met een (nieuw) persbericht wordt gecorrigeerd.	Maximaal 3 persberichten per jaar.	0 berichten	1 bericht	0 berichten	0 berichten	0 berichten
Afwijking voorlopige en definitieve cijfers - economische groei Het aantal keer dat de definitieve kwartaalcijfers voor de economische groei van een jaar meer dan 0,75 procentpunt afwijken van de flash-ramingen voor de kwartalen van dat jaar.	Voor minimaal 3 kwartalen van een jaar moet de afwijking kleiner zijn dan 0,75 procentpunt.	(peiljaar 2009) voldoende (4 kwartalen OK)	(peiljaar 2008) voldoende (4 kwartalen OK)	(peiljaar 2007) voldoende (4 kwartalen OK)	(peiljaar 2006) onvoldoende (2 kwartalen OK)	(peiljaar 2005) onvoldoende (0 kwartalen OK)
Afwijking voorlopige en definitieve cijfers - internationale handel Het aantal afwijkingen van meer dan 4 procent tussen de voorlopige en definitieve cijfers van de onderdelen van de 6-wekenversie van de maandcijfers van de internationale handel.	Minimaal 80 procent van de verschillen moeten minder dan 4% bedragen.	(peiljaar 2011) 88%	(peiljaar 2010) 98%	(peiljaar 2009) 92%	(peiljaar 2008) 98%	(peiljaar 2007) 100%
Afwijking voorlopige en definitieve cijfers - bevolkingsgroei Deelindicator jaarcijfer: de absolute afwijking van de som van de voorlopige maandcijfers van de bevolkingsgroei met het definitieve jaarcijfer.	Gecumuleerd over de 12 maanden mag de afwijking niet groter zijn dan 16 duizend.	(peiljaar 2011) voldoende (jaartotaal: 4446	(peiljaar 2010) voldoende (jaartotaal: 820	(peiljaar 2009) voldoende (jaartotaal: 2623	(peiljaar 2008) voldoende (jaartotaal: 800	(peiljaar 2007) voldoende (jaartotaal: 1117
Deelindicator maandcijfers: het aantal keren dat de definitieve cijfers van de bevolkingsgroei voor de maanden van het voorafgaande kalenderjaar meer dan 4 duizend afwijken van de voorlopige cijfers.	Voor minimaal 8 van de 12 maanden moet de afwijking van het maandcijfer kleiner zijn dan 4 duizend.	alle maanden afwijking <4000)	alle maanden afwijking <4000)	alle maanden afwijking <4000)	alle maanden afwijking <4000)	alle maanden afwijking <4000)
Reductie enquêtedruk Uitkomst van de jaarlijkse administratieve lasten zoals gemeten door de 'enquêtedrukmeter' (EDM).	De administratieve last door enquêtedruk voor het bedrijfsleven mag in 2011 niet meer bedragen dan de lastendruk in 2010.	Voldoende Definitief cijfer 2011: € 19 mln	Voldoende Definitief cijfer 2010: € 19 mln	Voldoende Definitief cijfer 2009: € 20 mln	Voldoende Definitief cijfer 2008: € 21 mln	Voldoende Definitief cijfer 2007: € 22 mln

6.4 Enquêtedruk

Het CBS werkt aan beperking van de administratieve lastendruk. De streefwaarde voor 2011 was maximaal dezelfde enquêtedruk als 2010. De door het CBS veroorzaakte lastendruk over 2011 (zoals gemeten in 2012) bedraagt € 19 miljoen, en is daarmee op hetzelfde niveau gebleven als in 2010. De lastendruk over 2012 wordt medio 2013 bepaald als alle enquêtes over 2012 zijn afgesloten. Het CBS neemt circa 0,25% van de totale lastendruk van de rijksoverheid voor zijn rekening.

In 2011 hebben enkele stijgingen en dalingen van de lastendruk van bepaalde statistieken elkaar in evenwicht gehouden. Door de geleidelijke toename sinds 2009 van de internationale handel in goederen met EU-lidstaten zijn meer bedrijven boven de waarnemingsdrempel uitgekomen, waardoor zij verplicht werden aangifte voor de statistiek te doen (Intrastat). Daarnaast werd in 2011 een relatief groot aantal meerjaarlijkse enquêtes tegelijkertijd uitgevoerd. Daar tegenover staat een daling van de lastendruk bij de productiestatistieken, de één na grootste veroorzaker van lastendruk, als gevolg van een herontwerp van productieprocessen in de afgelopen jaren. Gecorrigeerd voor meerjaarlijkse enquêtes continueert het CBS de dalende lijn in de lastendruk.

Het CBS werkt samen met de Adviesraad Berichtgevers. In die raad zijn zowel ondernemers als brancheorganisaties vertegenwoordigd. Deze raad adviseert het CBS over mogelijkheden voor vermindering van de lastendruk en verbetering van dienstverlening voor bedrijven. Ook met diverse brancheorganisaties zijn in 2012 de contacten geïntensiveerd met als doel meer relevante informatie te kunnen terugleveren aan de ondernemers die aan hun wettelijke verplichting voldoen door gegevens aan het CBS te leveren.

In lijn met de Europese ontwikkelingen op dit terrein en met de Nederlandse politieke ambitie om de administratieve lasten verder te reduceren, heeft het CBS in 2012 het onderzoek voortgezet naar vermindering van de statistische uitvragen met inachtneming van de noodzakelijke kwaliteit van de statistieken. Een van de resultaten hiervan is dat bij de korte termijn omzetstatistieken een nieuwe methodiek is ontwikkeld. Daarbij is een aanzienlijk deel van de primaire waarneming vervangen door omzetgegevens uit btw-registraties van de Belastingdienst. Een belangrijk deel van de kleine en middelgrote bedrijven heeft dit effect in 2012 gemerkt. Door de inzet van geavanceerde statistische methoden en technieken kon vanaf 2012 de steekproefomvang bij de kwartaalenquête vacatures en ziekteverzuim met 20.000 enquêtes op jaarbasis verkleind worden.

De inzet voor vermindering van de lastendruk voor ondernemingen richt zich binnen Europa voornamelijk op de statistiek van de intracommunautaire handel (Intrastat), de grootste veroorzaker van lastendruk. Realisatie is afhankelijk van toekomstige wijziging in Europese regelgeving, die op zijn vroegst in 2014 zal plaatsvinden. Onderzoek door het CBS in 2012 naar de gevolgen van invoering van eenzijdige waarneming (de *single flow*-benadering) heeft uitgewezen dat hierdoor de beoogde, ook door de ECOFIN bepleite, halvering van de lastendruk voor deze statistiek op deze manier niet wordt bereikt. Het CBS onderzoekt daarom een alternatieve methodiek. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen grote en minder grote bedrijven boven de waarneemdrempel. Verder is in 2012 onderzocht dat het vaststellen van de populatie van actieve bedrijven in Nederland mogelijk is door koppeling van gegevens afkomstig uit diverse administratieve bronnen. Hierdoor kan per 2013 de jaarlijkse enquête bedrijfstelling vervallen, wat leidt tot een reductie van 35.000 vragenlijsten. Zonder verdere maatregelen met betrekking tot Intrastat, blijft de enquêtedruk de komende jaren echter schommelen rond de € 19 miljoen euro.

Naast het verminderen van het aantal enquêtes, spant het CBS zich ook op andere manieren in om het meewerken aan CBS-onderzoek zo gemakkelijk mogelijk te maken, bijvoorbeeld door de enquêtes handiger in te richten en meer aan te laten sluiten bij de ondernemers. Een concreet voorbeeld daarvan is de aanpak van de enquêtering voor het goederenvervoer over de weg. In samenwerking met Transport en Logistiek Nederland (TLN), verladersorganisatie EVO en transportondernemers is een nieuwe vragenlijst ontwikkeld die beter aansluit bij de mogelijkheden van de transportondernemers. Daardoor kon ook de steekproef worden verkleind, zodat minder ondernemers de enquête hoeven in te vullen. De nieuw ontworpen vragenlijst is door ondernemers en de branchevereningen getest en zeer positief ontvangen. Per 1 januari 2013 gaat de nieuwe vragenlijst in productie en daarmee is een ergernis van het bedrijfsleven weggenomen.

6.5 Extern verantwoordingsmodel

In het verantwoordingsmodel zijn de totale integrale kosten over 2012 van in totaal € 193,9 miljoen (exclusief de kosten als gevolg van de reorganisaties) toegerekend aan de activiteiten voor het opstellen van statistische bestanden en voor de publicatie van statistische informatie per thema. Daarnaast verstrekt het model afzonderlijk inzicht in de kosten voor de presentatie van CBS-cijfers door middel van de CBS-website en StatLine, de kosten voor het leveren van maatwerkinformatie ten behoeve van onderzoek en beleid door het Centrum voor Beleidsstatistiek en de kosten voor het softwareprogramma Blaise waarmee vragenlijsten worden samengesteld.

In onderstaande tabel zijn de uitkomsten over 2012 opgenomen waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de kosten voor het reguliere statistische jaarprogramma en kosten voor producten op aanvraag.

Kosten per productgroep in mln euro	**Vast programma**	**Vraaggestuurd**	**Totaal**
Statistische bestanden	38,5	5,0	43,5
Arbeid en sociale zekerheid	9,4	2,9	12,3
Bedrijven	11,9	1,5	13,4
Bevolking	4,2	1,6	5,8
Bouwen en wonen	3,4	0,7	4,1
Financiële en zakelijke diensten	2,7	0,0	2,7
Gezondheid en welzijn	6,3	0,4	6,7
Handel en horeca	3,6	0,0	3,6
Industrie en energie	6,1	0,1	6,2
Inkomen en bestedingen	4,3	0,0	4,3
Internationale handel	9,6	0,0	9,6
Landbouw	1,6	0,0	1,6
Macro-economie	15,5	1,0	16,5
Natuur en milieu	4,6	1,5	6,1
Onderwijs	2,5	0,5	3,0
Overheid en politiek	5,2	0,8	6,0
Prijzen	8,9	0,9	9,8
Veiligheid en recht	4,6	0,1	4,7
Verkeer en vervoer	6,4	0,3	6,7
Vrije tijd en cultuur	1,7	0,2	1,9
Thema-overschrijdend	9,3	1,0	10,3
Presentatie CBS-cijfers	8,6	0,4	9,0
Centrum voor Beleidsstatistiek	0,0	4,2	4,2
Blaise	0,0	1,9	1,9
	168,9	**25,0**	**193,9**

In de volgende tabel is een aantal financiële kengetallen van het CBS meerjarig weergegeven.

Kengetallen 2009 t/m 2012 (bedragen x 1 miljoen euro)	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
Lonen en salarissen	113,0	112,9	110,0	106,8
Pensioenlasten en sociale lasten	25,1	26,0	26,2	27,7
Ingeleend personeel	16,0	15,6	11,8	11,0
Overige bedrijfslasten*	41,0	39,0	39,3	39,1
Afschrijvingen **	9,4	12,5	9,1	9,3
Kosten vraaggestuurd	-17,9	-21,4	-22,0	-25,0
Kosten statistisch programma	**186,6**	**184,6**	**174,4**	**168,9**
Overige indicatoren				
Gemiddeld aantal vte	2.140	2.059	1.964	1.875
Loonkosten per vte x € 1.000	64,5	67,5	69,3	71,7
Overige kosten per vte x € 1.000	31,0	32,6	30,7	31,7
Totale kosten per vte x € 1.000	95,5	100,1	100,0	103,4

*exclusief correctie voor eenmalige voorziening van een grote debiteur in 2010 en 2011 (€ 1,3 miljoen)
** exclusief bijdrage ICT-intensiveringen van jaarlijks € 3,4 miljoen (2009 tm 2011)

Het statistische jaarprogramma is in de loop der jaren constant gebleven. Wel zijn er nieuwe Europese verplichtingen bijgekomen. De loonkosten (lonen, salarissen, pensioenkosten en sociale lasten) zijn in de periode 2009-2012 gedaald door een lager aantal werknemers (2009: 2.140 vte, 2012: 1.875 vte). De loonkosten per vte zijn wel gestegen in verband met loonstijgingen in 2009 en 2010 als gevolg van cao-afspraken en gestegen pensioenpremies.

De kosten voor ingeleend personeel zijn fors gedaald door scherpe richtlijnen voor inhuur. De afschrijvingen waren in 2010 éénmalig hoog door een extra afschrijving op IT-middelen. De overige bedrijfslasten zijn gedaald als gevolg van terughoudend beleid en verdere versobering, ondanks prijsstijgingen (zoals verhoging van het btw-percentage van 19% naar 21% in 2012).

Per saldo zijn de totale kosten van het statistisch programma in de periode 2009-2012 gedaald van € 186,6 miljoen in 2009 naar € 168,9 miljoen in 2012. Gecorrigeerd voor loon- en prijsstijgingen (totaal circa 9% over de periode 2009-2012) en de extra Europese verplichtingen is deze daling nog groter.

7 Jaarrekening 2012

Het resultaat 2012 van € 13,5 miljoen positief is € 13 miljoen hoger dan begroot. Dit hogere resultaat komt onder meer voort uit meer omzet uit werk voor derden, lagere personele kosten en lagere materiële lasten.

De verhoogde omzet werk voor derden wordt veroorzaakt door meer opdrachten dan voorzien werden bij de opstelling van de begroting. Terughoudend beleid met betrekking tot het invullen van vacatures en ten aanzien van de inhuur van externen heeft er toe geleid dat deze extra werkzaamheden binnen de eigen formatie zijn opgevangen. Lagere materiële kosten zijn met name het gevolg van terughoudend beleid en verdere versobering ten aanzien van additionele projecten.

De jaarrekening en de toelichting daarop zijn verderop in dit jaarverslag opgenomen. De jaarrekening is gecontroleerd door KPMG Accountants NV en voorzien van een controleverklaring, die na de jaarrekening in dit jaarverslag is opgenomen.

Balans per 31 december 2012

(voor resultaatbestemming)

Bedragen in duizenden euro's	31 december 2012		31 december 2011	
VASTE ACTIVA				
1) Materiële vaste activa				
Nieuwbouw (cascomodificaties)	17.725		20.557	
IT-middelen	5.932		3.092	
Machines en installaties	2.173		2.447	
Andere vaste bedrijfsmiddelen	2.787		4.991	
Activa in uitvoering	1.498		5.308	
		30.115		36.395
2) Financiële vaste activa				
Ministerie van EZ	1.615		2.296	
Overige financiële vaste activa	9.475		11.043	
		11.090		13.339
VLOTTENDE ACTIVA				
3) Vorderingen				
Debiteuren	2.260		2.788	
Overige vorderingen	6.318		4.780	
		8.578		7.568
4) Liquide middelen				
Liquide middelen		49.347		37.625
TOTAAL ACTIVA		**99.130**		**94.927**

PASSIVA	**31 december 2012**		**31 december 2011**	
Bedragen in duizenden euro's				
5) Eigen vermogen				
Egalisatiereserve	10.577		-830	
Onverdeeld resultaat	13.465		11.407	
		24.042		10.577
6) Voorzieningen				
Reorganisatie 2011	2.267		3.855	
Reorganisatie 2010	1.673		2.938	
Reorganisatie 2009	151		6.618	
Reorganisatie 2007	186		396	
Reorganisatie 2005	1.522		2.016	
Reorganisatie 2004	1.706		3.215	
WW-verplichtingen	12.342		8.332	
Reorganisatie 2000	805		1.087	
Ambtsjubilea	3.270		3.043	
Langdurig zieken	575			
		24.497		31.500
7) Langlopende schulden				
Ministerie van Financiën	12.900		15.000	
		12.900		15.000
8) Kortlopende schulden				
Ministerie van Financiën	2.100		3.000	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	5.264		5.107	
Overige schulden	30.327		29.743	
		37.691		37.850
TOTAAL PASSIVA		**99.130**		**94.927**

Winst- en verliesrekening 2012

	Realisatie 2012		Begroting 2012		Realisatie 2011	
Bedragen in duizenden euro's						
BEDRIJFSOPBRENGSTEN						
9) Netto-omzet						
Ministerie van Economische Zaken	182.928		183.757		188.659	
Opdrachten derden	22.256		18.127		19.611	
		205.184		201.884		208.270
Overige bedrijfsopbrengsten		1.383		1.300		1.735
TOTAAL BEDRIJFSOPBRENGSTEN		206.567		203.184		210.005
10) BEDRIJFSLASTEN						
Lonen en salarissen	116.471		124.761		128.370	
Pensioenlasten en sociale lasten	27.700		24.989		26.242	
Afschrijvingen materiële vaste activa	9.269		9.501		5.710	
Overige bedrijfslasten	39.167		43.138		38.020	
TOTAAL BEDRIJFSLASTEN		192.607		202.389		198.342
		13.960		**795**		**11.663**
11) Financiële baten en lasten						
Rentebaten	202		500		567	
Rentelasten	-697		-750		-823	
		-495		-250		-256
RESULTAAT BOEKJAAR		13.465		545		11.407

Kasstroomoverzicht over 2012

		2012		2011
Bedragen in duizenden euro's				
Resultaat boekjaar		13.465		11.407
Aanpassingen voor:				
Dotatie minus vrijval voorzieningen	-336		6.786	
Afschrijvingen	9.269		5.710	
Afschrijving/mutatie financiële vaste activa	1.568		1.567	
Ontrekking voorzieningen	-6.667		-8.589	
Mutatie werkkapitaal, exclusief liquide middelen	-1.169		2.336	
		2.665		7.810
Kasstroom uit operationele activiteiten		16.130		19.217
Investeringen in materiële vaste activa	-3.268		-6.938	
Desinvesteringen in materiële vaste activa	279		358	
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		-2.989		-6.580
Aflossing lening	-2.100		-3.000	
Aflossing vordering EL&I	681		3.355	
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		-1.419		355
Mutatie liquide middelen		**11.722**		**12.992**
Stand liquide middelen				
stand per 31 december	49.347		37.625	
stand per 1 januari	-37.625		-24.633	
		11.722		**12.992**

Toelichting behorende tot de jaarrekening 2012

Algemeen

Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), gevestigd te Den Haag en Heerlen, is een Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO). In de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS-wet) zijn de taken, bevoegdheden en werkwijze vastgelegd.

Het CBS heeft twee bestuursorganen, te weten de Directeur-Generaal en de Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS).

De jaarrekening van het CBS is opgesteld met inachtneming van de Kaderwet ZBO, de CBS-wet en de overige met het ministerie van Economische Zaken (EZ) gemaakte afspraken betreffende de jaarrekening (onder meer neergelegd in de zogenoemde sturingsafspraken). De jaarrekening van het CBS wordt binnen de hiervoor genoemde kaders zover als mogelijk met overeenkomstige toepassing van titel 9 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek opgesteld.

Grondslagen

De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten. Voor zover niet anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde. De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben en verliezen worden genomen zodra deze te voorzien zijn. Tenzij anders vermeld zijn de bedragen in de jaarrekening vermeld in duizenden euro's.

Als gevolg van onzekerheden die inherent zijn aan de activiteiten van het CBS, kan de omvang van bepaalde jaarrekeningposten niet exact worden bepaald maar slechts door middel van een schatting. Er vindt dan een benadering van de omvang van een post plaats door middel van oordeelsvorming op basis van de beschikbare relevante informatie. Schattingen zijn bijvoorbeeld vereist ten behoeve van het bepalen van de omvang van de voorzieningen. Ook wordt de economische levensduur van de materiële vaste activa geschat. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. Het maken van redelijke schattingen is een belangrijk onderdeel van de totstandkoming van deze jaarrekening. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden periodiek beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Financiële instrumenten

Financiële instrumenten omvatten handels- en overige vorderingen, geldmiddelen, leningen en overige financieringsverplichtingen, handelsschulden en overige te betalen posten. Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde. Na de eerste opname worden financiële instrumenten gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rente methode. Indien er geen sprake is van agio of disagio of transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde.

Activa

Vaste activa

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op de aanschaffingsprijs verminderd met lineaire afschrijvingen gebaseerd op de verwachte levensduur. In onderstaande tabel is de afschrijvingsduur per categorie weergegeven.

Vaste activa	*Afschrijvingsduur*
Nieuwbouw (cascomodificaties)	10 jaar
IT-middelen	3-5 jaar
Machines en installaties	10 jaar
Andere vaste bedrijfsmiddelen	5 jaar

Materiële vaste activa met een lange levensduur dienen te worden beoordeeld op bijzondere waardeverminderingen wanneer wijzigingen of omstandigheden zich voordoen die doen vermoeden dat de boekwaarde van een actief niet terugverdiend zal worden. De terugverdientijd van activa die in gebruik zijn, wordt bepaald door de boekwaarde van een actief te vergelijken met de geschatte contante waarde van de toekomstige nettokasstromen die het actief naar verwachting zal genereren.

Wanneer de boekwaarde van een actief hoger is dan de geschatte contante waarde van de toekomstige kasstromen worden bijzondere waardeverminderingen verantwoord voor het verschil tussen de boekwaarde en de realiseerbare waarde.

Financiële vaste activa

De grondslagen voor financiële vaste activa zijn opgenomen onder het hoofdstuk financiële instrumenten.

Vlottende activa

Vorderingen

De vorderingen worden gewaardeerd op nominale waarde onder aftrek van een voorziening voor mogelijke oninbaarheid. De vorderingen worden aangepast naar de actuele waarde als deze lager is. De onder de vorderingen opgenomen post “nog te factureren” betreft het nog niet gefactureerde deel van werk voor derden projecten op basis van de werkvoortgang per einde boekjaar. Het vooruit gefactureerde deel van werk voor derden projecten is opgenomen onder de overige schulden onder de post ‘vooruitgefactureerde omzet’.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd op nominale waarde. Tenzij anders vermeld, staan deze vrij ter beschikking.

Passiva

Voorzieningen

Een voorziening wordt in de balans opgenomen, wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden; en
- waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Op basis van de best mogelijke schatting worden de reorganisatievoorzieningen, de voorziening voor de WW-verplichtingen, de voorziening ambtsjubilea en de voorziening voor langdurig zieken gewaardeerd op nominale waarde.

Personeelsbeloningen en pensioenen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan het pensioenfonds verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlopende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terugbetaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies. Verder wordt op balansdatum een voorziening opgenomen voor bestaande additionele verplichtingen ten opzichte van het fonds en de werknemers, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen een uitstroom van middelen zal plaatsvinden en de omvang van de verplichtingen betrouwbaar kan worden geschat. Het al dan niet bestaan van additionele verplichtingen wordt beoordeeld aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds, de pensioenovereenkomst met de werknemers en andere (expliciete of impliciete) toezeggingen aan de werknemers. De voorziening wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de contante waarde van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen op balansdatum af te wikkelen. Voor een op balansdatum bestaand overschot bij het pensioenfonds wordt een vordering opgenomen als de onderneming de beschikkingsmacht heeft over dit overschot, het waarschijnlijk is dat het overschot naar het CBS zal toevloeien en de vordering betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Langlopende schulden

De grondslagen voor langlopende schulden zijn opgenomen onder het hoofdstuk financiële instrumenten.

Kortlopende schulden

De grondslagen voor kortlopende schulden zijn opgenomen onder het hoofdstuk financiële instrumenten.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de indirecte methode opgesteld. Dit houdt voor de weergave van de kasstromen in dat het gerapporteerde resultaat over het boekjaar wordt aangepast voor posten die geen betrekking hebben op ontvangsten en uitgaven in het boekjaar en mutaties in financieringen, voorzieningen en werkkapitaal.

Toelichting op de balans per 31 december 2012

1) Materiële vaste activa

Bedragen in duizenden euro's	Nieuwbouw (cascomodificaties)	IT-middelen	Machines en installaties	Andere vaste bedrijfs-middelen	Activa in uitvoering	Totaal
Stand per 31-12-2011						
Aanschafwaarde	28.870	19.151	3.966	12.606	5.308	69.901
Cumulatieve afschrijvingen	8.313-	16.059-	1.519-	7.615-	-	33.506-
Boekwaarde per 31-12-2011	**20.557**	**3.092**	**2.447**	**4.991**	**5.308**	**36.395**
Mutatie boekwaarde						
Investeringen	118	2.904	97	149	-	3.268
Desinvesteringen		7.660-		122-		7.782-
Herrubricering		3.810			3.810-	-
Afschrijvingen boekjaar	2.950-	3.646-	371-	2.302-		9.269-
Cumulatieve afschrijving desinvesteringen		7.432		71		7.503
Mutatie boekwaarde	**2.832-**	**2.840**	**274-**	**2.204-**	**3.810-**	**6.280-**
Stand per 31-12-2012						
Aanschafwaarde	28.988	18.205	4.063	12.633	1.498	65.387
Cumulatieve afschrijvingen	11.263-	12.273-	1.890-	9.846-	-	35.272-
Boekwaarde per 31-12-2012	**17.725**	**5.932**	**2.173**	**2.787**	**1.498**	**30.115**

2) Financiële vaste activa

Ministerie van Economische Zaken

De vordering op het Ministerie van EZ is als volgt opgebouwd:

Bedragen in duizenden euro's	**31-12-2012**	**31-12-2011**
Reorganisatie 2000	1.615	2.296

Van de totale vordering inzake de reorganisatie 2000, is een bedrag van 0,6 miljoen korter dan 1 jaar.

Overige financiële vaste activa

Bedragen in duizenden euro's	**31-12-2012**	**31-12-2011**
Vooruitbetaalde BTW-schade	9.475	11.043

Aangezien het CBS niet btw-plichtig is, kan de verhuurder de BTW op de investeringen van de nieuwbouwpanden Den Haag en Heerlen niet terugvorderen. Het CBS heeft de verhuurder hiervoor voor 9,2 miljoen euro vergoed (btw-schade) voor Den Haag en voor 6,5 miljoen euro voor Heerlen. De bedragen worden over een periode van tien jaar ten laste van het resultaat gebracht. De maximale verrekenperiode voor btw-schade is tien jaar. In 2012 is 1,6 miljoen euro ten laste van het resultaat gebracht (2011: 1,6 miljoen euro).

Vlottende activa

3) Vorderingen

Debiteuren

Bedragen in duizenden euro's	**31-12-2012**	**31-12-2011**
Debiteuren	2.416	2.986
Voorziening dubieuze debiteuren	-156	-198
Totaal	**2.260**	**2.788**

Overige vorderingen

Bedragen in duizenden euro's	**31-12-2012**	**31-12-2011**
Vooruitbetaalde kosten	4.943	4.605
Nog te factureren projecten	1.014	0
Vorderingen op personeel	15	22
Overige vorderingen	346	153
Totaal	**6.318**	**4.780**

De post “vooruitbetaalde kosten” bestaat voornamelijk uit vooruitbetaalde onderhoudscontracten en vooruitbetaalde huur. De stijging van deze post ten opzichte van 31 december 2011 wordt veroorzaakt doordat ultimo 2012 een aantal nieuwe contracten zijn afgesloten. De onder de vorderingen opgenomen post “nog te factureren” betreft het nog niet gefactureerde deel van werk voor derden projecten op basis van de werkvoortgang per einde boekjaar.

De overige vorderingen hebben overwegend een looptijd van minder dan één jaar.

4) Liquide middelen

Bedragen in duizenden euro's	**31-12-2012**	**31-12-2011**
Bank	44.527	32.905
Deposito	4.820	4.720
Totaal	**49.347**	**37.625**

In het kasstroomoverzicht is het verloop van de liquide middelen toegelicht.

De gelden staan vrij ter beschikking.

5) Eigen vermogen

Bedragen in duizenden euro's	Egalisatie-reserve	Onverdeeld resultaat	Totaal
Stand per 01/01/2011	-1.646	816	-830
Bestemming resultaat 2010	816	-816	0
Resultaat 2011	0	11.407	11.407
Stand per 31/12/2011	-830	11.407	10.577
Bestemming resultaat 2011	11.407	-11.407	0
Resultaat 2012	0	13.465	13.465
Stand per 31/12/2012	10.577	13.465	24.042

De egalisatiereserve bestaat uit het resultaat van de jaren 2004 tot en met 2011. De bestemming van het resultaat 2011 (toevoeging aan de egalisatiereserve) is conform afspraak met het ministerie van EZ.

6) Voorzieningen

Bedragen in duizenden euro's	Reorganisatie 2011	Reorganisatie 2010	Reorganisatie 2009	Reorganisatie 2007	Reorganisatie 2005	Reorganisatie 2004*	WW-verplichtingen	*Subtotaal*	Reorganisatie 2000 **	Jubileum uitkeringen	Langdurig zieken	Totaal
Stand per 31/12/2011	3.855	2.938	6.618	396	2.016	3.215	8.332	27.370	1.087	3.043	0	31.500
Herrubricering	0	0	-5.848	0	0	0	5.848	0	0	0	0	0
Dotatie in 2012	0	0	0	0	0	16	0	16	0	542	575	1.133
Onttrekking in 2012	-1.555	-803	-619	-93	-397	-1.516	-1.225	-6.208	-144	-315	0	-6.667
Vrijval	-33	-462	0	-117	-97	-9	-613	-1.331	-138	0	0	-1.469
Stand per 31/12/2012	2.267	1.673	151	186	1.522	1.706	12.342	19.847	805	3.270	575	24.497

* In deze voorziening is ook de voorziening opgenomen voor scholing en outplacement van € 0,5 miljoen (31/12/2011: € 0,7 miljoen)

** De vrijval van de voorziening reorganisatie 2000 is verschuldigd aan het ministerie van EZ.

Reorganisatie 2004 tot en met 2011

De voorzieningen zijn gevormd ter dekking van de sociale kosten voor medewerkers die door de opgelegde taakstellingen Balkenende I t/m IV, herprioritering van statistieken en doelmatigheidsprojecten en de ICT-toekomstbegroting zijn aangewezen als herplaatsingskandidaat of die gebruik maken van de Remkesregeling en ter dekking van de kosten van overige in gang gezette reorganisaties. Bij het bepalen van de voorzieningen is uitgegaan van een geschatte en voorzienbare verplichting aan medewerkers. De verplichtingen bestaan naast de reguliere salariskosten gedurende de herplaatsingsperiode, uit overeengekomen toekomstige uitkeringen aan voormalige medewerkers van het CBS.

In de volgende tabel is de verwachte looptijd van de verplichtingen voortvloeiende uit de reorganisaties weergegeven:

Bedragen in duizenden euro's	2013	2014 t/m 2017	2018 e.v.	Totaal
Reorganisatie 2011	1.406	716	145	2.267
Reorganisatie 2010	367	582	724	1.673
Reorganisatie 2009	14	50	87	151
Reorganisatie 2007	44	142	0	186
Reorganisatie 2005	276	266	980	1.522
Reorganisatie 2004	1.369	275	62	1.706
Totaal	3.476	2.031	1.998	7.505

WW-verplichtingen

De voorziening voor WW-verplichtingen is gevormd ter dekking van wachtgelduitkeringen aan voormalige medewerkers van het CBS.

In de onderstaande tabel is de verwachte looptijd van de WW-verplichtingen weergegeven:

Bedragen in duizenden euro's		2014 t/m		
	2013	**2016**	**2018 e.v.**	**Totaal**
WW-verplichtingen	1.378	5.136	5.828	12.342
Totaal	1.378	5.136	5.828	12.342

Reorganisatie 2000

De voorziening is gevormd ter dekking van de uitstroomkosten van de medewerkers die bij de reorganisatie 2000 zijn aangewezen als herplaatsingskandidaat, maar die niet vóór 3 januari 2004 zijn ontslagen. EZ heeft toen een bedrag van circa 10,8 miljoen toegezegd ter dekking van de uitstroomkosten. De uitstroomkosten zijn het totaal van de personele kosten gedurende de herplaatsingsperiode van 18 maanden en de daarna door het CBS te verstrekken wachtgelduitkeringen en andere uitkeringen.

In onderstaande tabel is de verwachte looptijd van de verplichtingen voor de reorganisatie 2000 weergegeven:

Bedragen in duizenden euro's		2014 t/m		
	2013	**2016**	**2018 e.v.**	**Totaal**
Reorganisatie 2000	162	414	229	805
Totaal	162	414	229	805

Ambtsjubilea

Deze voorziening betreft toekomstige verplichtingen bij 12,5-, 25- of 40-jarige ambtsjubilea.

Langdurig zieken

Deze voorziening betreft het in de toekomst voor maximaal twee jaar, doorbetalen van salarissen aan werknemers die naar verwachting blijvend door ziekte niet in staat zijn om hun werkzaamheden te verrichten.

7) Langlopende schulden

Ministerie van Financiën

Het ministerie van Financiën heeft ten behoeve van de herhuisvesting Den Haag op 3 december 2007 een drietal leningen verstrekt van in totaal € 30,0 miljoen.
Leningtranche 1 bedraagt 4,5 miljoen euro en heeft een looptijd van 5 jaar.
Leningtranche 2 bedraagt 12,0 miljoen euro en heeft een looptijd van 10 jaar.
Leningtranche 3 bedraagt 13,5 miljoen euro en heeft een looptijd van 15 jaar.

Het rentepercentage over deze leningen bedraagt gemiddeld 3,9%. De aflossingsverplichting 2013 bedraagt 2,1 miljoen euro en is onder de kortlopende verplichtingen verantwoord. Van de totale schuld van 15 miljoen euro per 31 december 2012 heeft 4,5 miljoen euro een looptijd van meer dan 5 jaar.

Het ministerie van EZ heeft zich, conform de vereisten van het ministerie van Financiën, garant gesteld voor de aflossing van deze lening.

8) Kortlopende schulden

Ministerie van Financiën

De aflossingsverplichting 2013 voor de op 3 december 2007 aangegane geldleningen bedraagt 2,1 miljoen euro.

Belastingen en premies sociale verzekeringen

Bedragen in duizenden euro's	**31-12-2012**	**31-12-2011**
Loonheffing	2.286	2.320
Pensioenen & SV-premies	2.978	2.787
Totaal	**5.264**	**5.107**

Overige schulden

Bedragen in duizenden euro's	**31-12-2012**	**31-12-2011**
Nog te betalen kosten*	8.027	9.595
Nog te betalen vakantiegeld	4.430	4.584
Crediteuren	5.283	3.995
Vooruitontvangen bijdrage projectontwikkelaar	2.307	2.770
Nog te betalen vakantiedagen	2.787	2.476
Vooruitgefactureerde omzet	6.025	5.145
Nog in te zetten automatiseringscapaciteit	385	385
Eindejaarsuitkering	625	646
Overige schulden	458	147
Totaal	**30.327**	**29.743**

* Hiervan is een bedrag van € 2,2 miljoen verschuldigd aan EZ in verband met de reorganisatie 2000 (31/12/2011: € 2,0 miljoen)

De nog te betalen kosten bestaan vooral uit periodieke kosten waarvan per jaareinde de facturen nog niet waren ontvangen.

De vooruit ontvangen bijdrage projectontwikkelaar betrof een éénmalige bijdrage in 2008 voor de locatie Den Haag en in 2009 voor de locatie Heerlen voor de huurkosten over de komende tien jaren.

De vooruitgefactureerde omzet bestaat voornamelijk uit de vooruit gefactureerde Blaise-licenties en nog te realiseren werkzaamheden. Onder deze post is onder meer 1,4 miljoen euro verantwoord voor nog te realiseren werkzaamheden ten behoeve van de aanpassingen in het ABR (31 december 2011: 1,4 miljoen euro). Ook is onder deze post 3,3 miljoen euro opgenomen voor de nog te besteden gelden om aan de Europese verplichtingen (EU-12^{e} tranche) te voldoen.

Het ministerie van EZ heeft een bijdrage beschikbaar gesteld voor de kosten van tijdelijk extra in te zetten automatiseringscapaciteit voor de reorganisatie 2000. Het niet bestede deel wordt terugbetaald.

De eindejaarsuitkering betreft de reservering over de maand december 2012, die in november 2013 zal worden uitbetaald.

De overige schulden hebben overwegend een looptijd van minder dan één jaar.

Financiële instrumenten

Treasurybeleid

Het CBS neemt verplicht deel aan schatkistbankieren bij de Rijkshoofdboekhouding conform Regeling baten-lastendiensten. De Rijkshoofdboekhouding is onderdeel van het ministerie van Financiën en is verantwoordelijk voor de administratie van de schatkist.

Schatkistbankieren houdt in dat de liquide middelen alléén gestald mogen worden op een rekening-courant bij de Rijkshoofdboekhouding en dat leningen alléén bij de Rijkshoofdboekhouding afgesloten mogen worden. Het CBS sluit zelf met de Rijkshoofdboekhouding het contract met de voorwaarden van het deposito of van de lening af.

Schatkistbankieren kan gezien worden als een centrale treasury voor publieke middelen. Het principe van schatkistbankieren is dat publiek geld de schatkist niet eerder verlaat dan noodzakelijk is voor de uitvoering van de publieke taak. Het CBS voert met het schatkistbankieren een zo risicoloos mogelijk kasgeldbeheer.

Kredietrisico

De vorderingen uit hoofde van debiteuren zijn geconcentreerd bij overheidsinstellingen waardoor het kredietrisico beperkt is.

Renterisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. Het CBS heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

Marktwaarde

De marktwaarde van de in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Meerjarige financiële verplichtingen

Bedragen in duizenden euro's	**2013**	**2014 t/m 2017**	**2018 e.v.**
Huur panden Den Haag en Heerlen	6.500	29.700	42.900
Totaal	**6.500**	**29.700**	**42.900**

Huurpanden
De huur van het pand te Den Haag is voor een periode van maximaal 15 jaar afgesloten en loopt tot 2023. De huur van het pand te Heerlen is voor een periode van maximaal 15 jaar afgesloten en loopt tot 2024.

Financiële afspraken

Met het ministerie van EZ is afgesproken dat de financiële verplichtingen betreffende de periode vóór 3 januari 2004 voor rekening van het ministerie van EZ komen. De werkelijke uitgaven met betrekking tot deze verplichtingen van het CBS worden door het ministerie van EZ vergoed.

Door het ministerie van EZ is een langetermijnfinanciering in de vorm van een kredietfaciliteit van voorlopig 50 miljoen euro ter beschikking gesteld ter voorkoming van tijdelijke liquiditeitstekorten als gevolg van de mogelijke sociale kosten die voortkomen uit de door het kabinet Balkenende I opgelegde taakstellingen, de ICT-toekomstbegroting en de zogenoemde Herprioritering. Indien de kredietbehoefte groter wordt dan 50 miljoen euro, zal dit onderwerp van overleg zijn tussen het CBS en de ministeries van EZ en Financiën. Van deze kredietfaciliteit is tot op heden geen gebruik gemaakt.

Toelichting op de winst- en verliesrekening over 2012

9) Netto-omzet

De netto-omzet is het totaal van:
- bijdrage van het ministerie van Economische Zaken;
- opdrachten derden;
- overige bedrijfsopbrengsten.

Bijdrage ministerie van Economische Zaken

Bedragen in duizenden euro's	**Realisatie 2012**	**Begroting 2012**	**Realisatie 2011**
Budgettaire bijdrage	181.138	181.138	187.431
Aflossing vordering EZ inzake reorganisatie 2004	0	0	-3.000
Aflossing vordering EZ inzake reorganisatie 2000	-681	-681	-643
Nog te besteden EU-verplichting 12e tranche	-3.329	0	30
Looncompensatie en prijsbijstelling	1.619	0	2.351
Uitbreiding werkzaamheden Caribisch Nederland	650	0	675
Bijdrage Meerjarenprogramma 2003-2008	0	0	596
Bijdrage Sociaal Flankerend Beleid	0	0	1.135
Compensatie ABP	1.647	0	0
Overige	84	0	-216
Veiligheidsmonitor	300	300	300
Eenmalige compensatie	1.500	3.000	0
Totaal	**182.928**	**183.757**	**188.659**

De bijdrage van EZ betreft de door EZ verstrekte budgettaire bijdrage. Het CBS ontvangt deze bijdrage op basis van het Meerjarenplan 2009 – 2013. Het CBS dient aan het einde van deze periode het werkprogramma gerealiseerd te hebben. De bijdrage in enig jaar voor het niet gerealiseerde deel van het werkprogramma schuift door naar het volgende jaar.

Opdrachten derden

Onderstaande tabel geeft inzicht in de omzet derden naar regio.

Bedragen in duizenden euro's	**Realisatie 2012**	**Begroting 2012**	**Realisatie 2011**
Nederland	16.578	13.502	14.098
EU-landen	4.007	3.264	3.303
Overige landen	1.671	1.361	2.210
Totaal	**22.256**	**18.127**	**19.611**

Onder opdrachten door derden zijn de gerealiseerde opbrengsten voor verrichte werkzaamheden verantwoord. Hieronder zijn mede begrepen opdrachten waaraan de overheid een specifieke financiële bijdrage levert en de omzet uit verkochte licenties Blaise.

De verdeling van de omzet derden naar type afnemer is als volgt:

Bedragen in duizenden euro's	**Realisatie 2012**	**Begroting 2012**	**Realisatie 2011**
Overheid	13.359	10.881	9.434
Statistische bureaus buitenland	1.674	1.363	1.685
Onderzoeksinstellingen	2.824	2.300	3.531
Europese Unie en Eurostat	1.547	1.260	2.579
Overig	2.852	2.323	2.382
Totaal	**22.256**	**18.127**	**19.611**

Overige bedrijfsopbrengsten

De overige bedrijfsopbrengsten bestaan hoofdzakelijk uit opbrengsten uit hoofde van het beschikbaarstellen van data, handhaving en publicaties.

10) Bedrijfslasten

Lonen en salarissen

Bedragen in duizenden euro's	**Realisatie 2012**	**Begroting 2012**	**Realisatie 2011**
Lonen en salarissen	106.756	110.660	109.979
Ingeleend personeel	11.030	11.101	11.768
Dotatie/vrijval reorganisatievoorziening	-1.315	3.000	6.623
Totaal	**116.471**	**124.761**	**128.370**

Onder de dotatie/vrijval reorganisatievoorzieningen wordt de vrijval (1,3 miljoen euro) in de reorganisatievoorzieningen 2004 tot en met 2011 en de voorziening WW-verplichtingen verantwoord.

In 2012 waren gemiddeld 1.875 werknemers (in vte's) werkzaam voor het Centraal Bureau voor de Statistiek (2011: 1.964 vte's). Drie werknemers zijn buiten Nederland werkzaam.

Beloning Directeur-Generaal en Centrale Commissie voor de Statistiek

In 2012 bedraagt de beloning van de Directeur Generaal 220 duizend euro (2011: 218 duizend euro), bestaande uit bruto salaris, vaste toelagen, premies sociale lasten en pensioenlasten.

De Centrale Commissie voor de Statistiek (CCS) heeft een aantal taken inzake het CBS en de statistische informatievoorziening van het Rijk. De Commissie bestaat in 2012 uit 8 leden, de gezamenlijke schadeloosstelling van de CCS over 2012 bedroeg 92 duizend euro. In 2011 was dit 95 duizend euro (voor 9 leden). De schadeloosstellingen komen ten laste van het budget van het CBS.

Het CBS is over 2012 eenmalig een crisisheffing van 5 duizend euro verschuldigd over de totale beloning van bestuurder en toezichthouders.

Melding in het kader van de WOPT:

Bedragen in duizenden euro's	**2012**	**2011**
Functienaam: Directeur-generaal		
Datum in dienst: 01-11-2003		
Belastbaar loon	176	176
Pensioenbijdrage werkgever en werknemer	41	38
Uren in dienst per week	36	36

De beloning van de Directeur-Generaal wordt vastgesteld door de Minister van EZ op voorstel van de voorzitter van de CCS.

Pensioenlasten en sociale lasten

Bedragen in duizenden euro's	**Realisatie 2012**	**Begroting 2012**	**Realisatie 2011**
Pensioenlasten	16.085	14.806	15.439
Sociale lasten	11.615	10.183	10.803
Totaal	**27.700**	**24.989**	**26.242**

De pensioenregeling is ondergebracht bij het ABP (Stichting Pensioenfonds ABP). Dit betreft een bedrijfstakpensioenfonds en het CBS heeft geen verplichting tot het voldoen van aanvullende bijdragen in het geval van een tekort bij het pensioenfonds, anders dan het voldoen van eventuele hogere toekomstige premies. De dekkingsgraad van het ABP bedroeg ultimo 2012 96%.
De kenmerken van de pensioenregeling zijn als volgt:

Pensioen systeem	Middelloonregeling
Vakantietoeslag	8%
Pensioenleeftijd	60-70 jaar
Pensioengrondslag	Pensioengevend salaris minus franchise
Nabestaande pensioen	
voor 65 jaar	50% van het ouderdomspensioen bij overlijden
na 65 jaar	35% van het ouderdomspensioen bij overlijden
Wezenpensioen	10% van het ouderdomspensioen
Franchise (2012)	10.850 euro
Opbouwpercentage	2,05% van de pensioengrondslag

Afschrijvingen materiële vaste activa

Bedragen in duizenden euro's	**Realisatie 2012**	**Begroting 2012**	**Realisatie 2011**
Afschrijvingslasten	9.269	9.501	5.710

De afschrijvingen zijn in 2012 hoger dan in 2011, aangezien tot en met 2011 de ICT-intensiveringsbijdrage uit 2009 in 3-jaarlijkse termijnen van 3,4 miljoen euro in mindering werd gebracht op de afschrijvingen IT-middelen.

Overige bedrijfslasten

Bedragen in duizenden euro's	**Realisatie 2012**	**Begroting 2012**	**Realisatie 2011**
Huisvesting	13.611	14.257	13.578
Overig personeel	3.533	3.883	4.020
Bureau	5.079	5.852	4.895
Dienstreizen	4.047	4.612	4.386
Advies externen	2.945	3.777	2.868
Automatisering	6.412	5.725	5.637
Overig	3.540	5.032	2.636
Totaal	**39.167**	**43.138**	**38.020**

In huisvestingskosten zijn naast de huur ook de kosten voor energie en gebouw-gerelateerde kosten als bewaking, schoonmaak en exploitatie van het bedrijfsrestaurant opgenomen.

De bureaukosten vallen lager uit door de lagere kosten voor telefonie als gevolg van lagere tarieven en lager verbruik.

De automatiseringskosten vallen hoger uit doordat een aantal voor 2013 geplande activiteiten naar voren zijn gehaald.

Het deel ‘overig’ van de overige bedrijfslasten bestaat grotendeels uit kosten voor statistisch grondmateriaal.

Honoraria van de accountant

Bedragen in duizenden euro's	**2012**	**2011**
Onderzoek van de jaarrekening	79	91
Andere controleopdrachten	4	11
Adviesdiensten op fiscaal terrein	0	0
Andere niet-controle-opdrachten	26	24
	109	126

11) Financiële baten en lasten

Rentebaten

De gedaalde rentebaten zijn het gevolg van een lager rentetarief.

Den Haag/Heerlen, 22 maart 2013

Directeur-Generaal van de Statistiek
Drs. G. van der Veen

Centrale Commissie voor de Statistiek

Mw. mr. I. Brakman, voorzitter

Prof. dr. S. Brakman
Prof. dr. L.H. Hoogduin
Mw. dr. C.M. Hooymans
Drs. M.B.G.M. Oostendorp, plv. voorzitter
Mw. Prof. dr. J. Plantenga
Prof. dr. C.G.M. Sterks
Prof. dr. mr. F. van der Wel RA
Prof. dr. J.T.M. van der Zee

Overige gegevens

Voorstel tot resultaatbestemming

De jaarrekening 2012 is vóór resultaatbestemming opgemaakt. Na toevoeging van het resultaat 2012 van 13,5 miljoen euro, zal het eigen vermogen verder toenemen. Hier zullen in 2013 aanvullende afspraken met het ministerie van EZ over worden gemaakt.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de Directeur-Generaal van het Centraal Bureau voor de Statistiek

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2012 van het Centraal Bureau voor de Statistiek te Den Haag en Heerlen gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2012 en de winst- en verliesrekening over 2012 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van het Centraal Bureau voor de Statistiek is op grond van artikel 70 van de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, in overeenstemming met de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Nadere afspraken over de sturingsrelatie tussen de Minister van EZ, DG CBS en CCS d.d. 16 maart 2006. Het Bestuur is tevens verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. Dit houdt in dat deze bedragen in overeenstemming dienen te zijn met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals die in het Controleprotocol CBS van 20 januari 2009 zijn opgenomen. Het Bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle, als bedoeld in artikel 35 lid 2 van de Kaderwet Zelfstandige Bestuursorganen. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden en met inachtneming van het Controleprotocol CBS van 20 januari 2009. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten. Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, alsmede in het kader van de financiële rechtmatigheid voor de naleving van die relevante wet- en regelgeving, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en van de redelijkheid van de door het Bestuur van het Centraal Bureau voor de Statistiek gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van het Centraal Bureau voor de Statistiek per 31 december 2012 en van het resultaat over 2012 in overeenstemming met de Wet op het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Nadere afspraken over de sturingsrelatie tussen de Minister van EZ, DG CBS en CCS d.d. 16 maart 2006.

Voorts zijn wij van oordeel dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten over 2012 voldoen aan de eisen van financiële rechtmatigheid. Dit houdt in dat de bedragen in overeenstemming zijn met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, zoals die in het Controleprotocol CBS van 20 januari 2009 zijn opgenomen.

Den Haag, 22 maart 2013

KPMG Accountants N.V.

J.G.A. Bruinsma RA

Bijlage A Programmavernieuwing

Deze bijlage bevat een korte beschrijving van de lopende vernieuwingsprojecten en de resultaten die in 2012 zijn bereikt. De indeling volgt de vier inhoudelijke hoofdthema's van het MJP: economische ontwikkelingen, sociaal-economische en maatschappelijke ontwikkelingen, grootstedelijke problematiek en kwaliteit van het bestaan. Als vijfde hoofdthema is toegankelijkheid van informatie toegevoegd. Onder deze noemer zijn, in lijn met de ambities van het MJP, projecten uitgevoerd om de dienstverlening en de toegankelijkheid van de statistische informatie van het CBS te verbeteren.

1. Economische ontwikkelingen

Internationale economische relaties

De globalisering heeft de afgelopen decennia een extra dimensie gekregen door vergaande ICT- en informatieontwikkeling, waarmee de wereldwijde communicatie aanzienlijk is vereenvoudigd. Daardoor zijn sociaal-economische ontwikkelingen in Nederland afhankelijker geworden van het buitenland. Het speerpunt Internationale Economische Relaties (SIER) beschrijft en analyseert de oorzaken, gevolgen en ontwikkelingen van globalisering in hun onderlinge samenhang. De resultaten worden gepubliceerd in de *Internationalisation Monito*r, in webartikelen en in onderzoekspapers.

Gerealiseerde output:

- *Internationalisation Monitor 2012*, met onder meer artikelen over bedrijvendynamiek, in het bijzonder over geboorte, sterfte en overlevingskansen van bedrijven die actief zijn in de internationale handel;
- Tijdreeksen over de ontwikkelingen in de internationale handel in goederen en diensten, werkgelegenheid en omzet, kenmerken van bedrijven die handelen met BRIC-landen en regionale spreiding van internationaal actieve bedrijven;
- De binnen SIER ontwikkelde databases zijn tevens ingezet bij onder andere het project Economische diplomatie voor het ministerie van BuZa, de topsectoren nulmeting en onderzoeken in het kader van de raamovereenkomst met het PBL.

Economische doelgroepenanalyse en gedrag van ondernemingen

Dit speerpunt heeft tot doel om informatie uit verschillende statistieken en bronnen over de Nederlandse economie structureel te bundelen en in samenhang cijfers te presenteren over belangrijke doelgroepen. Dit maakt het mogelijk om snel en flexibel in te spelen op actuele thema's en relevante doelgroepen en om een goed beeld te geven van maatschappelijke fenomenen en vraagstukken.

Gerealiseerde output:

- Tabellen over bedrijvendynamiek: oprichtingen en opheffingen uitgesplitst naar rechtsvorm, grootte en bedrijfstak. De onderliggende database (met bedrijfsgegevens op microniveau) blijkt al zeer bruikbaar voor andere CBS-onderzoeken zoals de *Internationalisation Monitor* en regionale uitsplitsingen;
- Webpublicatie over succes- en faalfactoren binnen de detailhandel;
- StatLine-tabel over de positie van verschillende bedrijfstakken in de productieketen;
- Publicatie over topsectoren;

- Rapport over een onderzoek naar inkomen, vermogen en dynamiek van zzp'ers (zelfstandigen zonder personeel), dat het CBS samen met het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM) verrichtte.

Conjunctuur

Dit speerpunt moet leiden tot betere en snellere informatie over de conjuncturele ontwikkeling. Het richt zich onder meer op snellere publicatie, het opvullen van witte vlekken en het ontwikkelen van samenhangende indicatorensets voor actuele fenomenen. Ook het ontwikkelen van risico-indicatoren voor financiële markten maakt deel uit van het speerpunt.

Gerealiseerde output:

- Evaluatierapport over het in 2012 afgeronde onderzoek naar de ontwikkeling van een maandindicator economische groei. Ook is de bouw en beschrijving van een productiesysteem voor die indicator gerealiseerd. Het CBS heeft besloten om de maandindicator in de huidige vorm nog niet te publiceren, maar om aanvullend onderzoek te doen naar de mogelijkheden om de informatie over de dienstensector meer dan in de huidige opzet te baseren op waarnemingen;
- De exportscan is ontwikkeld om vroege signalen over de ontwikkeling van de Nederlandse export in beeld te brengen. Deze visualisatie toont de verwachte vraagontwikkeling op de belangrijkste afzetmarkten;
- In het kader van de risico-indicatoren voor financiële markten is in samenwerking met DNB een opzet gemaakt voor de berekening van de jaar- en kwartaalwaarden voor Nederland voor de tien indicatoren van het *European Macro-economic Imbalance Procedure score board.* Het doel is om deze samen met een aantal aanvullende variabelen op de website van het CBS te publiceren.

Regionaal-economische statistieken

Zowel bij de landelijke overheid als bij provincies en gemeenten is behoefte aan informatie over de economische ontwikkelingen van regio's. De doelstelling van het speerpunt regionaal-economische statistieken is om de regionaal-economische statistische informatie uit te breiden, te verbeteren en toegankelijker te maken.

Gerealiseerde output:

- Regiobase: een database met alle vestigingen van bedrijven met daarin een aantal kenmerken die analyse op regionaal niveau mogelijk maken. Deze database is nu beschikbaar voor de jaren 2007 t/m 2011 voor onderzoekers binnen en onder bepaalde voorwaarden ook voor onderzoekers buiten het CBS;
- Nieuwe StatLine-tabellen (mede met behulp van de Regiobase) over vestigingen van bedrijven naar economische gegevens en provincie, naar gemeenten en bedrijfstak, naar economische activiteit en regio, naar grootte, rechtsvorm, buitenlandse zeggenschap en regio en over oprichtingen en opheffingen van vestigingen van bedrijven naar regio en bedrijfstak;
- Publicaties over resultaten van het onderzoek en de ontwikkeling op het gebied van de regionale economie, onder meer een artikel in de *Internationalisation Monitor 2012* over de ligging van internationale bedrijven in Nederland;
- Een theoretisch paper over het meten van clusters van bedrijven en een gezamenlijk essay met het PBL getiteld De ratio van ruimtelijk-economisch beleid;
- Diverse web- en thema-artikelen.

Impact ICT

Dit project heeft twee doelstellingen: het ontwikkelen van nieuwe indicatoren die een beter inzicht geven in de invloed van internet op de economie en de samenleving en een onderzoek naar de mogelijkheden van internet als databron bij het maken van (nieuwe) statistieken. Binnen het project zijn een aantal onderdelen van de interneteconomie onderzocht, zoals webwinkels en de zogeheten 'C2C markt' (*consumer to consumer*: handel tussen particulieren), onder andere op basis van data van de website Marktplaats. Daarnaast zijn de effecten beschreven die de interneteconomie op het stelsel van NR heeft.

Gerealiseerde output:

- Statistisch kader van de interneteconomie, met onder meer cijfers over de tweedehands markt op Internet (C2C markt);
- Publicatie over het gebruik van sociale media door zowel personen als bedrijven;
- Vervolgonderzoek naar het gebruik van mobiele diensten en consumentengedrag op basis van registratie bij een kleine groep respondenten via een applicatie op hun smartphone;
- Verkennend onderzoek naar enerzijds de mogelijkheden om smartphones in te zetten als nieuw enquête-instrument (bijvoorbeeld voor het onderzoek verplaatsingen in Nederland) en anderzijds naar een innovatieve techniek voor transportstatistieken;
- Een algemene infrastructuur voor het waarnemen op internet met behulp van internetrobots en specifiek onderzoek naar de mogelijkheden om internetwaarneming in te zetten bij statistieken over vacatures, de woningmarkt en prijzen;
- Opzet van een internetpanel bij het CBS op basis van een kleinschalig experiment, waarvan de resultaten zijn te verwachten in 2013.

Inkomen, belastinguitgaven en belastingdruk

Dit project beoogt een actueel beeld te geven van de verdeling van de totale belastingdruk over huishoudens. Dit biedt inzicht in de herverdelende effecten van het belastingstelsel als geheel en van afzonderlijke fiscale maatregelen in relatie tot beleidsdoelen.

Gerealiseerde output:

- Aan de StatLine-tabellen over inkomensheffingen en lokale heffingen zijn de definitieve resultaten van de jaren 2009 en 2010 toegevoegd;
- Uitbreiding van het totaalbeeld over belastingdruk: onder andere StatLine-tabellen op basis van nieuw verworven bestanden van de Belastingdienst over de belasting op motorrijtuigen, personenauto's en motorrijwielen (BPM);
- De online Lokale Lasten Vergelijker (LLV) op de CBS-website is zowel geactualiseerd als uitgebreid. Dit geldt zowel voor de LLV per huishouden, waarmee een bezoeker van de website voor de eigen woonsituatie de hoogte en samenstelling van de lokale lasten kan berekenen en vergelijken met andere woonsituaties, als voor de LLV per tarief, waarmee per heffing of belasting de hoogte van het tarief tussen gemeenten, provincies of waterschappen vergeleken kan worden;
- De Persoonlijke Belasting Calculator (PBC) op de CBS-website is in 2012 uitgebreid met indirecte belastingen;
- Vier (web)artikelen over de druk van inkomstenbelasting en premies volksverzekeringen naar type huishouden, relatie tussen uitgaven en inkomsten voor staatskas, aftrek eigen woning en wijzigingen OZB-tarief door gemeenten.

Transport en logistiek

Het doel van dit project is meer inzicht geven in de economische betekenis van transport en de fysieke goederenketens. Gezien het economische belang van de transportsector voor Nederland, de gateway to Europe, én de relevante bijdrage aan congestie en de milieu- en klimaatproblematiek is er in de buitenwereld veel behoefte aan cijfers over de logistieke sector. Binnen dit project worden de functionele en institutionele statistieken over transport gekoppeld, worden nieuwe secundaire bronnen aangeboord en wordt intensief gebruik gemaakt van de combinatie van bestaande en nieuwe informatie.

Gerealiseerde output:

- Koppeling van de inkomende met de uitgaande zeevaartstroom. Dit levert een beter beeld op van de functie van Rotterdam als doorvoerhaven;
- Vier nieuwe producten: afstandenmatrices voor de modaliteiten binnenvaart, luchtvaart en spoor, gebaseerd op een nieuwe methodiek voor transformatie van de containermaateenheid TEU[2] naar TEU-kilometer[3]. Met deze methodiek speelt het CBS in op belangrijke ontwikkelingen binnen het beleid van de EC, wensen van Eurostat en verplichtingen van de Nederlandse staat voor de emissieregistratie;
- Adviesrapport voor Eurostat over de zeevaartstatistiek. Dit rapport dient als leidend document voor Eurostat in de ontwikkeling van een betrouwbare en bruikbare afstandentool voor de zeevaartstatistieken van de diverse Europese statistische instanties.

Mobiliteit

Het doel van dit project is het beschrijven van de mobiliteit in samenhang met demografische, sociaal-culturele, economische, ruimtelijke en technologische ontwikkelingen. Dit wordt bereikt door op microniveau gegevens uit diverse registers en enquêtes te koppelen. Het beleid dat alternatieven om de verkeersdrukte en het milieu te ontlasten, bevordert (openbaar vervoer, telewerken, flexibele werktijden et cetera) is daardoor toetsbaar.

Gerealiseerde output:

- Uitbreiding van de SSB-Satelliet Mobiliteit met onder andere een tabellenset over autobezit onder verschillende huishoudens, tabellen over woon-werkverkeer en tabellen over bezit van brom- en snorfietsen;
- Uitbreiding van de database bedrijfsvoertuigen met vrachtauto's en trekkers en met verkeersprestaties van bestelauto's. De database bedrijfsvoertuigen maakt het mogelijk het bezit en gebruik van motorvoertuigen vanuit bedrijfsperspectief te beschrijven;
- StatLine-tabellen over aantallen bedrijfsbestelauto's en bromfietsen, aantallen personen in bezit van een bromfiets, auto of motor en aantallen huishoudens in bezit van een auto of motor;
- Vijf (web)artikelen over het personenautobezit van huishoudens en personen, het bezit en gebruik van bestelauto's, afgelegde kilometers, en spitsrijden.

[2] *Twenty foot equivalent units* (TEU): standaardeenheid voor het tellen van containers van verschillende capaciteit en voor het beschrijven van de capaciteit van containerschepen of -terminals. Een ISO-container van 20 voet (6,10 m) is gelijk aan 1 TEU.

[3] TEU-kilometer: meeteenheid die overeenkomt met de verplaatsing van één TEU over een afstand van één kilometer.

2. Sociaal-economische en maatschappelijke ontwikkelingen

Regionalisering enquêtedata

Dit project beoogt tegemoet te komen aan de grote vraag naar (laag)regionale cijfers. Veel gebruikers, zoals ministeries en het UWV vragen regelmatig expliciet naar uitbreiding van de bestaande statistieken met regionale indelingen. Voor een belangrijk deel heeft deze informatievraag betrekking op gegevens over de beroepsbevolking (werkloosheid), het onderwijs, veiligheid en gezondheid. Met behulp van geavanceerde statistische methoden is het mogelijk ook op basis van enquêtedata (in combinatie met registerinformatie, waar deze voorhanden is) laagregionale statistische informatie samen te stellen.

Gerealiseerde output:

- Modelmatige schattingen (zogenoemde kleine-domeinschattingen) over de beroepsbevolking, veiligheid en gezondheid;
- Rapportage over de maximale mate van regionalisering van statistische informatie uit de EBB, de IVM en de Gezondheidsenquête. Deze rapportage bevat ook een inventarisatie van de mogelijkheden voor regionale verdelingen bij de persoons- en huishoudensenquêtes door een combinatie van registers en enquêtegegevens;
- Eerste cijfermatige resultaten van provinciale maand-, kwartaal- en/of jaarcijfers over de beroepsbevolking en regionale jaarcijfers over veiligheid en gezondheid. In de loop van 2013 worden, na intensief overleg met de belangrijkste gebruikers, de StatLine-tabellen opgeleverd.

Internationale arbeidsmigratie in de 21ste eeuw

Dit project biedt zicht op de invloed van arbeidsmigratie op de arbeidsmarkt en vice versa. De internationale migratie is dynamischer geworden in de 21ste eeuw. Met de uitbreiding van de EU en de openstelling van de nationale arbeidsmarkten hebben immigranten in Nederland werk gevonden aan zowel de onderkant (productie, tuinbouw) als de bovenkant (kenniswerkers) van de arbeidsmarkt. Het gaat hoofdzakelijk om jonge mensen, die langere of kortere tijd in het EU-gastland verblijven. Er is een verschuiving te verwachten van ‘blijvende’ naar ‘pendelende’ migranten. Voor de bevolkingsprognose is het van groot belang meer grip te krijgen op deze bewegingen en de relatie met de arbeidsmarkt. Veranderingen in de instroom bij deze groep kunnen dienen als voorspeller voor de ontwikkelingen in de arbeidsimmigratie in de (nabije) toekomst. Hiermee wordt een belangrijke bron van onzekerheid in de migratieprognose aangepakt. Dit speerpunt wordt in nauwe samenwerking, inclusief uitwisseling van personeel, met het NIDI uitgevoerd.

Gerealiseerde output:

- Onderzoeksrapport over een betere onderbouwing van de migratieveronderstellingen in de nationale bevolkingsprognose. Begin 2013 worden als resultante nieuwe statistieken over groepen arbeidsmigranten gepubliceerd.

Levensloop

Beleidsmakers en onderzoekers bezien en begrijpen de toestand waarin personen zich bevinden in toenemende mate vanuit het levensloopperspectief. Dat hangt onder meer samen met het besef dat verschillende elementen van de levensloop (beroepsloopbaan, uitkeringsbiografie, partnerschap, ouderschap, criminaliteit, migratie, pensionering, zorggebruik, et cetera) vaak met elkaar samenhangen. Ook is er steeds meer aandacht voor de samenhang tussen levenslopen van ouders en kinderen (generaties). Om de levensloopdiversiteit in beeld te brengen, volstaat het niet om de posities die individuen nu innemen te vergelijken tussen individuen met verschillende leeftijden. Immers, de maatschappij om ons heen verandert. Er spelen dus zowel leeftijdseffecten als cohorteffecten. Als we willen weten in welke mate levenslopen de laatste

decennia zijn veranderd, is het vooral van belang deze cohorteffecten in kaart te brengen. Dat kan door levensloopstatistieken te ontwikkelen op basis van (geboorte)cohorten.

Gerealiseerde output:

- Uitbreiding en actualisering van StatLine-tabellen en artikelen over opgroeien, flexibele arbeidsrelaties, transities tussen arbeid en sociale zekerheid, vergrijzing naar bedrijfstak, overgang van werk naar pensionering en nalatenschappen en vermogens van ouderen;
- Haalbaarheidsonderzoeken naar statistieken over pensioenuitkeringen, projecties gezonde levensverwachting, cumulatie van risicogedrag bij jongeren, regionale arbeidsmarkt van jongeren, voortijdig schoolverlaten in relatie tot sociaal-economische kenmerken van ouders, uit huis gaan, overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt en beroepsloopbaan gedurende de levensloop.

Belevingen

Het project Belevingen schept een beter beeld van de gevoelens en ontwikkelingen in de samenleving, door gegevens over opvattingen, meningen en belevingen te verzamelen en te bewerken. Naast objectieve feitelijke informatie over gedrag, spelen belevingen ook een grote rol in het maatschappelijk debat. De registerinformatie waarover het CBS beschikt, vormt een meerwaarde. Niet alleen omdat het CBS hiermee een beter beeld van de samenstelling van de respons kan krijgen, maar ook omdat daarmee subjectieve informatie gekoppeld kan worden aan de feitelijke situatie en het feitelijke gedrag van de respondent. Een dergelijke koppeling kan meer inzicht geven in mechanismen achter keuzes, gedrag en gevoelens.

Gerealiseerde output:

- Er is een tweede pilot Belevingenonderzoek uitgevoerd met als thema verantwoordelijkheden van overheid en burgers. Het eindresultaat is een webartikel getiteld Vertrouwen in pensioenfondsen;
- Op basis van de eerste pilot in 2011, is in 2012 een artikel over orgaandonatie en een artikel over de eigen bijdrage in de zorg gepubliceerd;
- Een vraagmodule Belevingenonderzoek 2013 over arbeid en vergrijzing.

Veiligheid

Dit project beoogt de integrale beschrijving van het veiligheidsterrein vanuit complementaire gezichtspunten. Het speerpunt bedient beleidsmakers, wetenschappers, uitvoerende instanties en andere CBS-afdelingen. De SSB-Satelliet Veiligheid is in 2012 in productie genomen. Verder is gewerkt aan het in kaart brengen en opnemen in de SSB-Satelliet Veiligheid van de gehele strafrechtketen en de doorloop van verdachten in de keten.

Gerealiseerde output:

- Uitbreiding van de SSB-Satelliet Veiligheid met informatie over geregistreerde misdrijven, aangevers/slachtoffers en geregistreerde verdachten;
- Nieuwe StatLine-tabellen over geregistreerde en aangehouden verdachten (naar demografische en sociaal-economische informatie uit het SSB), en drie nieuwe StatLine-tabellen over geregistreerde slachtoffers;
- Opzet van een pilot met informatie uit het Justitieel Documentatiesysteem over onherroepelijk afgedane strafzaken tegen personen. Aangezien dit register een centrale rol in de SSB-Satelliet moet gaan spelen en op termijn bovendien kan bijdragen aan vernieuwing van de bestaande statistiek Rechtbankstrafzaken, wordt de ontwikkeling voortgezet in 2013;
- Nieuwe StatLine-tabel over detenties, uitbreiding en verbetering van de bestaande StatLine-tabel over penitentiaire inrichtingen, het aantal gedetineerden naar kenmerken;

- De eerder in productie genomen onderdelen van de SSB-Satelliet Veiligheid zijn verbeterd en alle bestaande componenten zijn vernieuwd.

3. Grootstedelijke problematiek

Woningmarkt

Door het bijeenbrengen van de statistieken op het terrein van de woningmarkt en het verbeteren van de onderlinge samenhang ontstaat een beter inzicht in de verschillende aspecten van de woningmarkt. De thema's voor statistiekontwikkeling (beschikbaarheid, kwaliteit, betaalbaarheid, de rol van woningcorporaties en de waarde van de woningvoorraad) zijn ontleend aan het conceptueel kader voor de woningmarkt dat eerder is ontwikkeld.

Gerealiseerde output:

- Microbestand waarin bewonerskenmerken en kenmerken van woningen zijn gekoppeld;
- Artikelen over dynamiek op de woningmarkt,
- Artikel en tabellen over scheefwonen, en financieel risico van eigen woningbezitters en over woningkenmerken uit de Basisregistratie Adressen en Gebouwen;
- Geactualiseerde tabellen en artikelen met woningkenmerken, zoals woningvoorraad naar eigendom (koop, corporaties, overige verhuurders), leegstand, bouwjaarklassen en WOZ-waarde;
- Geactualiseerd artikel en tabel over energielabels.

4. Kwaliteit van het bestaan

Duurzaamheid

Het speerpunt Duurzaamheid heeft tot doel het maatschappelijke debat over duurzaamheid te voorzien van relevante statistieken. Daarnaast levert het CBS met behulp van de producten die dit speerpunt voortbrengt een bijdrage in de vorm van historische analyses en vergelijkingen. Het CBS heeft op dit gebied nationaal en internationaal een prominente positie en kan deze positie dankzij dit speerpunt verder ontwikkelen.

Gerealiseerde output:

- Rapport over de internationale dimensies van duurzame ontwikkeling;
- Rapport en historische reeksen, van de kernindicatoren van de monitor duurzaamheid waar mogelijk en zinvol terug tot 1870, beschikbaar voor gebruikers via de CBS-website;
- Rapport en uitgebreide en verbeterde experimentele tijdreeksen voor menselijk kapitaal, beschikbaar voor gebruikers via de CBS-website;
- Uitbreiding van de website/dossierpagina Duurzame ontwikkeling.

Groene groei

Het speerpunt Groene groei komt voort uit het speerpunt Duurzaamheid en is een aanpassing daarvan aan de internationale denkrichtingen op dit terrein. Groene groei wordt gedefinieerd als economische groei en ontwikkeling waarbij de druk op het milieu en het gebruik van natuurlijke hulpbronnen worden geminimaliseerd. Het onderwerp groene groei staat hoog op de agenda bij een aantal internationale en nationale organisaties en binnen het bedrijfsleven, omdat het besef toeneemt dat economische groei op termijn alleen mogelijk is als deze gepaard gaat met minder

belasting van het milieu en minder gebruik (of meer hergebruik) van grondstoffen en andere bronnen. Dit speerpunt beperkt zich tot de Nederlandse situatie.

Gerealiseerde output:

- Uitbreiding van de website/dossierpagina Duurzame ontwikkeling met groene groei indicatoren;
- Visualisatie van groene groei-indicatoren op de website/dossierpagina Duurzame ontwikkeling;
- Rapport en database met een voorstel voor groene groei-indicatoren naar bedrijfstak;
- StatLine-tabel met bedrijfsenergieverbruiken naar Standaard Bedrijfsindeling (SBI) over 2010/2011;
- Onderzoeksrapport naar kosten van de overheid voor mitigatie (verminderen van uitstoot van broeikasgassen door bedrijven en huishoudens) en adaptatie (aanpassingen aan gevolgen van de klimaatverandering, zoals hogere zeespiegel en wateroverlast);
- Onderzoeksrapport naar inzet van secundaire grondstoffen naar SBI en naar land van herkomst;
- Uitbreiding van statistieken over milieukosten.

Dynamiek in de zorg

Het project Dynamiek in de zorg geeft invulling aan drie belangrijke thema's op het terrein van gezondheid: indicatoren voor de gevolgen van marktwerking, de relatie tussen kosten, gebruik en kwaliteit van de zorg, en de gevolgen van de veranderende samenstelling van de bevolking (zoals vergrijzing) en van de veranderende leefstijl en eetgewoonten.

Gerealiseerde output:

- Nieuwe StatLine-tabellen over de kosten van de zorg op persoonsniveau, op basis van gegevens van verzekeraars;
- Publicatie Gezondheid en zorg in cijfers 2012: onderwerpen zijn onder andere de winsten van zelfstandigen in de zorg, arbeidsproductiviteit in de ziekenhuiszorg en de AWBZ en de tevredenheid van de zorggebruiker over de geleverde zorg;
- Nieuwe StatLine-tabel over de winsten van zelfstandigen in de zorg. Cijfers over de tevredenheid van patiënten over de geboden zorg zijn toegevoegd aan bestaande StatLine-tabellen.

Welzijn

De basis voor het project Welzijn ligt in het groeiende besef dat het BBP tekort schiet als enige indicator voor welvaart en welzijn. Dit heeft geleid tot de roep om aanvullende indicatoren op het terrein van kwaliteit van leven. Belangrijke impulsen hiervoor zijn gegeven door het *Global Project on Measuring the Progress of Societies* van de OESO (zie paragraaf 3.2) en het in september 2009 in Parijs gepresenteerde rapport van de *Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* (Stiglitz-Sen-Fitoussi-commissie). Met het project Welzijn geeft het CBS invulling aan de ontwikkeling van indicatoren op dit terrein.

Gerealiseerde output:

- In 2012 is een aantal vragen over subjectief welzijn toegevoegd aan de vragenlijst van het onderzoek naar sociale samenhang. Deze vragen zijn gebaseerd op de door Eurostat ontwikkelde module over welzijn voor.de Europese statistieken over inkomen en leefsituatie (EU-SILC 2013). Ook is het vragenblok over welzijn dat in 2012 aan het onderzoek naar sociale samenhang is toegevoegd, uitgebreid voor de ronde van 2013. Door deze uitbreiding

is het in de toekomst mogelijk de StatLine-tabellen op basis van één enkele bron te produceren;

- Voor elk van de acht onderscheiden kerndimensies van welzijn is een StatLine-tabel ontwikkeld, waarin subjectief welzijn wordt afgezet tegen indicatoren uit de betreffende dimensie. Het gaat om de dimensies materiële levensstandaard, economische risico's, opleiding en beroep, gezondheid, sociale verbanden en relaties, participatie en vertrouwen, veiligheid en milieu en leefomgeving;
- StatLine-tabel over de invloed van veranderingen in de burgerlijke staat en veranderingen in de arbeidsmarktpositie op het subjectief welzijn;
- Drie artikelen in Bevolkingstrends en Sociaaleconomische Trends, twee webmagazines en één discussiepaper;
- Bijdragen aan de publicatie De Nederlandse Samenleving 2012 over inkomen en vermogen, armoede, wonen, gezinnen, arbeidsmarkt en sociale relaties.

Huishoudens in de NR en *Ageing Society*

Het onderdeel huishoudens in de NR geeft invulling aan verschillende aanbevelingen op het gebied van *Classical GDP Issues* uit het rapport van de eerder genoemde Stiglitz-Sen-Fitoussi-commissie. Deze aanbevelingen komen neer op een verschuiving van de nadruk op productie binnen de NR naar een nadruk op de welvaart van huishoudens. Met de uitvoering van dit onderdeel worden de uitkomsten van de NR versterkt en verbijzonderd voor welvaartsanalyses in bredere zin.

Er zijn grote raakvlakken met de vergrijzing of, zoals dat in het Stiglitz-Sen-Fitoussi-rapport heet: de *Ageing Society*. Hiermee worden de veranderingen in de leeftijdsopbouw van de bevolking bedoeld. De verwachting is dat deze in de toekomst leiden tot een stijgende vraag naar informatie over de effecten van de vergrijzing van de bevolking op de overheidsfinanciën, de arbeidsmarkt, inkomens- en vermogensverdeling en de vraag naar specifieke goederen en diensten. Het onderdeel *Ageing Society* is erop gericht om meer gegevens naar leeftijd te genereren. Deze gegevens worden in eerste instantie voor de desbetreffende statistieken ontwikkeld en later in de NR geïntegreerd.

Het doel van het gecombineerde project is meerledig. Het project beoogt ten eerste een statistisch kader te scheppen voor het beschrijven en analyseren van de economische effecten van vergrijzing, ten tweede een typering te geven van huishoudens naar achtergrondkenmerk die beter aansluit bij de wensen van de gebruikers van de *Social Accounting Matrix* (SAM) en ten derde een uitbreiding te realiseren van de SAM met informatie over vermogensverdeling over typen huishoudens.

Gerealiseerde output:

- Bij het onderdeel *Ageing Society* lag de nadruk op het vertalen van het conceptuele werk uit 2011 naar concrete eindproducten. In 2012 is de eerste opstelling beschikbaar gekomen over het levenscyclustekort, gedefinieerd als het verschil tussen arbeidsinkomen en private en collectieve consumptie, per leeftijd en geslacht. Hiervoor is ook materiaal van buiten het CBS gebruikt, zoals van het RIVM en de AWBZ;
- Bij het onderdeel Huishoudens in de NR zijn kwantitatieve resultaten verkregen voor de verdeling van inkomens, bestedingen en vermogens van huishoudens. Nader onderzoek is nodig om deze experimentele tabellen publicabel te maken;
- Aan de OESO *Expert Group on Disparities in a National Accounts framework (EGDNA)* zijn zowel methodologische als kwantitatieve bijdragen geleverd. Het CBS was trekker van een deelproject binnen de Expert Group, voor andere onderdelen heeft het CBS zowel methodologische als kwantitatieve input geleverd. Eind 2012 waren de verdelingen van inkomen en bestedingen over typen huishoudens voor de Expert Group gereed.

5. Toegankelijkheid van informatie

Verbeteren outputpresentaties

Het programma Verbeteren outputpresentaties is de samenvoeging van een aantal projecten die als gemeenschappelijke doelstelling hebben om de gebruikers van CBS-informatie beter te bedienen:

- Portal decentrale overheden

  Gemeenten en provincies hebben veelvuldig de wens uitgesproken om StatLine zo in te richten dat makkelijker de informatie over een specifieke gemeente of provincie bij elkaar kan worden gezet. Het CBS komt hieraan tegemoet door het ontwikkelen van het portal decentrale overheden;

- Geowebservices

  Een deel van de informatie die het CBS biedt, vooral over regionale of ruimtelijke statistieken, leent zich beter voor andere presentatievormen dan traditionele tabellen. Dit onderdeel van het programma richt zich op het aanbieden van gegevens via geowebservices. Met behulp daarvan kan de gebruiker zelf selecties van gebieden maken op het scherm en daarvan de gegevens inzien of downloaden;

- Onderwijssite

  De Onderwijssite geeft informatie over de wijze waarop het CBS-materiaal past in het lesprogramma, zodat het aangeboden materiaal direct bruikbaar is. Deze site komt tot stand in samenwerking tussen het CBS en leerkrachten van het voortgezet onderwijs;

- Verbeteren vindbaarheid StatLine

  Om de informatie via StatLine gemakkelijker en beter vindbaar te maken, worden onder meer de zoekmogelijkheden uitgebreid. Daarnaast gaat het CBS na of het mogelijk is om tot één zoekinterface te komen voor StatLine en de CBS-website en of zoekresultaten gepersonaliseerd kunnen worden opgeslagen (MijnCBS);

- Visualisaties

  Visualisaties zijn een hulpmiddel om informatie inzichtelijk te presenteren. Jaarlijks wordt een aantal nieuwe visualisaties ontwikkeld. Daarnaast wordt gewerkt aan technische verbeteringen;

- Informatie voor bedrijven

  Via de website CBSvooruwbedrijf.nl verstrekt het CBS informatie over vragenlijsten die bedrijven moeten invullen. Ook biedt het cijfermatige benchmark-uitkomsten waarmee een ondernemer zijn bedrijf kan vergelijken met andere bedrijven in dezelfde branche.

Gerealiseerde output:

- Portal decentrale overheden: in december 2011 is het portal, dat vooral relevant is voor gemeenten en provincies, officieel gelanceerd. In 2012 is het portal gepromoot om het gebruik te bevorderen;
- Geowebservices: een groot aantal geowebservices is dit jaar geplaatst op het overheidsportaal PDOK (Publieke Dienstverlening Op De Kaart). Daarnaast is een aantal geowebservices geïntroduceerd op basis van statistieken per vierkant (100m en 500m);
- Onderwijssite: het aanbod op de onderwijssite is uitgebreid met onder meer lesplannen voor het vak economie. Daarnaast is in 2012 als pilot een conjunctuurbekerwedstrijd georganiseerd voor scholen in Zuid-Holland. De scholen werd gevraagd een voorspelling te doen voor variabelen die te maken hebben met de conjunctuur. De prijswinnaars, leerlingen van het Thorbecke Voorgezet Onderwijs uit Rotterdam, het ID College uit Zoetermeer en het Northgo College uit Noordwijk zijn ontvangen op het CBS. In 2013 wordt deze prijsvraag landelijk uitgezet;
- Verbeteren vindbaarheid StatLine: de vindbaarheid van informatie is verbeterd door een nieuwe zoeksuggestie-functionaliteit. Daarmee worden gebruikers geholpen die niet exact het

door het CBS gebruikte begrip invullen als zoekterm. De onderliggende database wordt steeds verbeterd door een analyse te maken van de door gebruikers ingetypte zoektermen;

- Visualisaties: in 2012 is gestart met het aanpassen van de techniek achter de visualisaties, zodat deze ook op mobiele telefoons en tablets kunnen worden getoond;
- Informatie voor bedrijven: in 2012 is meer informatie over CBS-enquêtes via de website aangeboden. Zo is de informatie over enquêtes geactualiseerd en is de site verrijkt met beschrijvingen van enquêtes.

Centrum voor statistisch onderzoek

Het Centrum voor statistisch onderzoek voert incidentele analyses uit. Het doel is om in aanvulling op de bestaande CBS-outputproductie en sneller dan nu al het geval is, analyses en artikelen te produceren die de basis vormen waarop maatschappelijke en politieke discussies worden gevoerd. Daarnaast kunnen in het Centrum incidentele studies worden uitgevoerd als afgeleide van andere speerpunten.

De rapporten waarin de uitkomsten van de analyses en studies worden beschreven, vormen een verdieping van gepubliceerde CBS-statistieken, bijvoorbeeld door bestanden te koppelen. In veel gevallen gaan de rapporten vergezeld van een webartikel waarin de hoofdpunten uiteen worden gezet.

Gerealiseerde output:

- Negen webartikelen over agressie op het werk, emigratie van autochtone ouderen, de woningmarktcrisis, tijd- en plaatsonafhankelijk werken, het aantal AOW-gerechtigden in het perspectief van nieuwe kabinetsmaatregelen, effecten van de euro op de Europese handel, menselijk kapitaal en vergrijzing, het nationaal vermogen, de crisis en het zorggebruik onder ouderen.

Bijlage B Statistisch programma

1. Arbeid en sociale zekerheid

Voor de Enquête Beroepsbevolking (EBB) is in 2012 bij de dataverzameling een *mixed-mode* design ingevoerd. Dit betekent dat deze grootschalige doorlopende enquête bij huishoudens in een persoonlijke ontmoeting, telefonisch of via Internet kon worden afgenomen. Dit heeft geleid tot een betere aansluiting op wensen van de respondent en tot kostenbesparing, doordat het nieuwe design meer van goedkopere vormen van waarneming (Internet en telefoon) gebruik maakt.

In het kader van de lastenverlichting bij huishoudens zijn in 2012 vragen over het wel of niet ingeschreven staan bij het UWV in zijn geheel uit de EBB verwijderd. Deze informatie wordt thans uit de registers van het UWV verkregen. Ook zijn de gegevens met betrekking tot de bedrijven waar werknemers (met uitzondering van uitzendkrachten) werkzaam zijn, in 2012 niet meer bevraagd in de EBB. Deze informatie wordt achteraf gekoppeld op basis van werknemersgegevens uit de polisadministratie (gebaseerd op loonaangiften door werkgevers).

In 2012 is het verwerkings- en analyseproces van de nominatieve data (jaarcijfers op persoonsniveau) bij de statistiek werkgelegenheid en lonen versneld, waardoor de uitkomsten voor het eerst via het SSB én binnen één jaar na afloop van de verslagperiode op StatLine zijn gepubliceerd.

De voorbereidingen van het CBS voor aanpassingen van statistieken aan de nieuwe Wet werken naar vermogen zijn in 2012 afgerond, maar het wetsvoorstel is eind 2012 ingetrokken. Deze wet komt in 2013 in andere vorm terug. Een belangrijke voorwaarde voor de soepele aanpassing van statistieken aan jaarlijks veranderende wetgeving is dat het geautomatiseerde verwerkingsproces van de statistieken over de sociale zekerheid flexibel is ingericht. Hiermee zijn in 2012 belangrijke vorderingen geboekt.

2. Bedrijven

In 2012 is de conjunctuurpublicatie op een aantal punten verbeterd. Zo is de nieuwe bedrijfsindeling (SBI 2008) ingevoerd en wordt op maandbasis een regionale onderverdeling gepubliceerd. Het onderzoeken en samenstellen van seizoenvrije cijferreeksen wordt in tegenstelling tot eerdere plannen in 2013 ter hand genomen. In 2012 is verder onderzoek gedaan naar periodieke samenstelling van een uitbreiding van de indicator ondernemersvertrouwen die naast de huidige indicatoren producentenvertrouwen met name zou moeten voorzien in de regionale gegevensbehoefte. In 2012 bleek dat nader onderzoek nodig was en is nog niet tot publicatie van deze indicator overgegaan.

3. Bevolking

Op 28 maart vond bij het CBS in Den Haag een seminar plaats met de titel: De opleidingsgradiënt in de demografie: hoeveel doet onderwijs ertoe in demografisch gedrag? Dit seminar werd georganiseerd door de Nederlandse Vereniging voor Demografie (NVD), het NIDI en het CBS. Er werden onder andere presentaties gegeven over:

- Keuze voor kinderen naar onderwijsniveau;
- Partnerkeuze en huishoudens naar onderwijsniveau;
- Betekenis van opleidingsniveau voor de sociale dynamiek;
- Gezondheid en sterfte naar onderwijsniveau.

Van 13 tot 17 juni vond de vierjaarlijkse *European Population Conference* (EPC) in Stockholm plaats. CBS-medewerkers waren uitgenodigd om presentaties te geven over:

- *Sensitivity of future life expectancy at birth and at age 65 due to different mortality forecasting methods*;
- *Intergenerational transmission of age at first union and the effect of parental divorce;*
- *Partner choice of the second generation: the importance of individual and neighbourhood characteristics*;
- *Recent trends in cohort fertility of migrant women in the Netherlands;*
- *Effects of parental structure and resources on children's educational outcomes at age 15 using Dutch register data (1999-2008);*
- *Partner relationships at the dawn of the 21st century.*

Door de introductie van een nieuw informatiesysteem door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) kan de IND tijdelijk geen informatie over asiel en migratie leveren aan het CBS. Er is in Nederland geen alternatieve bron beschikbaar. De publicatie in StatLine en leveringen aan Eurostat in het kader van de EU-verordening zijn opgeschort.

Op 13 december verscheen de bevolkingsprognose 2012-2060. Een belangrijk onderdeel daarvan is de sterfteprognose met daarbinnen de prognose van de levensverwachting, op basis waarvan de AOW- en pensioenleeftijd worden bepaald. In 2012 is de methodiek van de sterfteprognose vernieuwd in samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen en het NIDI. De verwachting is dat door deze nieuwe ramingsmethodiek de sterfteprognose stabieler is geworden en daarmee beter bruikbaar voor de nieuwe doelen waarvoor deze wordt gebruikt.

4. Bouwen en wonen

Per 1 juli 2012 zijn overheden die adres- of gebouwinformatie gebruiken bij de uitvoering van hun publiekrechtelijke taken verplicht die gegevens aan de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) te ontlenen. Omdat een trendbreuk gedurende het lopende statistiekjaar niet wenselijk is, gebruikt het CBS de BAG al sinds 1 januari 2012. De (StatLine-)publicaties over de woningvoorraad en de mutaties daarin over 2012 zijn gebaseerd op de BAG.

Voor het ministerie van BZK is in mei 2012 het driejaarlijkse WoOn onderzoek afgerond. Het veldwerk is geheel conform de wensen van de opdrachtgever uitgevoerd bij bijna 43.000 respondenten.

Daarnaast hebben 26 gemeenten gebruik gemaakt van de geboden mogelijkheid om tegen betaling extra responsen te verkrijgen zodat ook op lokaal niveau betrouwbare uitspraken kunnen worden gedaan.

5. Financiële en zakelijke diensten

Het reguliere werkprogramma van de statistieken over financiële en zakelijke diensten is gerealiseerd. De cijfers voor de financiële instellingen zijn geactualiseerd, net als de tabellen over institutionele beleggers en de geld- en kapitaalmarktrekeningen.

6. Gezondheid en welzijn

In 2012 heeft de Gezondheidsmonitor verder vorm gekregen. Dit is een samenwerkingsverband, in opdracht van het ministerie van VWS, tussen het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), de Gemeentelijke Gezondheidsdiensten (GGD'en) en het CBS. Het doel van de Gezondheidsmonitor is het verkrijgen van eenduidige landelijke cijfers over (determinanten van) gezondheid, waarbij gedetailleerd kan worden naar regio's en gemeenten. Deze cijfers zijn input voor de landelijke Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV), regionale VTV's en gezondheidsnota's op lokaal niveau. Daartoe zijn een aantal vragen en een deel van de methodiek van de CBS-gezondheidsenquête en de gezondheidsenquêtes van de GGD'en op elkaar afgestemd en zijn afspraken gemaakt over de steekproeftrekking, weging, gegevensverzameling, verrijking en de levering van de bestanden.

Op 20 september verscheen de publicatie Gezondheid en zorg in cijfers 2012 met de nieuwste cijfers en ontwikkelingen op het terrein van gezondheid en zorg. Het eerste exemplaar werd

tijdens het Nationaal Congres Gezondheidszorg overhandigd aan de heer Rouvoet, voorzitter van Zorgverzekeraars Nederland.

In 2012 verscheen de eerste publicatie van een statistiek over de arbeidsmarktpositie van geregistreerde medisch geschoolden.

De statistiek onverzekerden tegen ziektekosten is medio 2012 stopgezet, nadat geconstateerd werd dat de beschikbare registraties met niet-verzekeringsplichtigen onvolledig waren. In nauwe samenwerking met de Sociale Verzekeringsbank (SVB) en het College voor Zorgverzekeringen (CvZ) wordt nu een nieuwe reeks statistieken onverzekerden tegen ziektekosten samengesteld.

In 2012 heeft het CBS de *Hospital Standardized Mortality Ratio's (HSMR*) berekend over het jaar 2011. De HSMR is een indicator om de sterfte in ziekenhuizen te vergelijken, rekening houdend met relevante kenmerken van de patiënt en de opname.

In samenwerking met het VU Medisch Centrum en het Erasmus Medisch Centrum verscheen in 2012 het rapport Euthanasie en andere medische beslissingen rond het levenseinde - sterfgevallenonderzoek 2010, en een op dit onderzoek gebaseerd artikel in het medisch tijdschrift *The Lancet*.

7. Handel en horeca

Het reguliere werkprogramma van de statistieken over handel en horeca is gerealiseerd.

8. Industrie en energie

In juni 2012 werd een nieuwe StatLine-tabel gepubliceerd met de aardgas- en elektriciteitsleveringen aan bedrijven buiten de industrie. Tot die tijd was alleen een totaalcijfer voor deze groep bedrijven beschikbaar, nu is er een uitsplitsing naar bedrijfsklassen. De gegevens zijn gebaseerd op de aansluitingenregisters van beheerders van de openbare netten van elektriciteit en aardgas. Al eerder konden met behulp van deze klantenbestanden gedetailleerde gegevens over het energieverbruik van huishoudens worden samengesteld. Met het huidige energie(besparings)beleid is er een groeiende belangstelling voor deze gegevens.

Eind november 2012 verscheen bij Noordhoff Uitgevers de Bosatlas van de Energie. Het CBS was betrokken bij de indeling en inhoud van de hoofdstukken van deze atlas en leverde een grote hoeveelheid gegevens. Een belangrijk deel van die gegevens is opgenomen in kaarten, diagrammen en grafieken in de atlas.

Begin 2012 vond de startbijeenkomst plaats van het ESSnet *Manual for Statistics on Energy Consumption in Households* (MESH), waaraan het CBS meedoet als een van de vijf partners. Dit tweejarige project moet voor de EU-lidstaten een handleiding opleveren over energiestatistieken voor huishoudens. In 2012 zijn twee bijeenkomsten (in Spanje en Oostenrijk) voor dit project gehouden. Het CBS organiseert de slotbijeenkomst in 2013.

9. Inkomen en bestedingen

In 2012 zijn de waarnemings- en verwerkingsmethoden van het budgetonderzoek aangepast, waardoor het onderzoek minder belastend is geworden voor de deelnemende huishoudens. De voornaamste verandering betrof het introduceren van internetversies van papieren vragenlijsten.

In mei verscheen de publicatie Welvaart in Nederland: inkomen, vermogen en bestedingen van huishoudens en personen. Deze is samengesteld ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het inkomenspanelonderzoek van het CBS. In deze uitgave zijn de meest actuele landelijke en regionale cijfers gepresenteerd over inkomens, vermogens en bestedingen van huishoudens. Daarnaast zijn zowel de groepen aan de onderkant als aan de bovenkant van de welvaartsladder in kaart gebracht. Zo is beschreven in hoeverre de meest welvarenden zich op het gebied van wonen en leefstijl onderscheiden van minder welvarenden.

Op 6 december verscheen de derde editie van het Armoedesignalement (zie ook paragraaf 3.2).

10. Internationale handel

In de rapportage Kenmerken van wederuitvoerbedrijven bracht het CBS samen met het CPB de Nederlandse (weder)uitvoerstromen en de kenmerken daarvan in kaart. Deze informatie is essentieel bij de inschatting van het belang van de export voor de Nederlandse economie en de kansen voor exporterende bedrijven in Nederland.

Zoals al eerder in het jaarverslag genoemd, is ook in 2012 een *Internationalisation Monitor* gepubliceerd. De publicatie illustreert trends in en consequenties van de toenemende internationalisering voor de Nederlandse economie, samenleving en welvaart. In deze vijfde editie lag de nadruk op bedrijvendynamiek (geboortes, sterfte), de impact van internationale oriëntatie op overlevingskansen van bedrijven en de invloed van de financiële crisis op deze dynamiek. Met internationale oriëntatie wordt hier bedoeld ófwel het hebben van internationale handel ófwel het onderdeel zijn van een onderneming met een buitenlands moederbedrijf**.**

11. Landbouw

Op 25 september zijn de eerste resultaten van de Landbouwtelling 2012 gepubliceerd.

In opdracht van EZ heeft het CBS in 2012 met positief resultaat een haalbaarheidsonderzoek gedaan naar het ontwikkelen van een (structurele) monitor Duurzame agro-grondstoffen. Het gebruik van duurzame grondstoffen staat hoog op de politieke agenda. De afgelopen jaren zijn diverse convenanten gesloten met private-sectorpartijen over het gebruik van duurzame agro-grondstoffen uit derde landen. Het gaat daarbij om agrarische grondstoffen uit landen uit Midden- en Zuid-Amerika, Afrika en Azië die door bedrijven in Nederland worden ingevoerd om te worden bewerkt of verder verhandeld. De monitor dient om de voortgang van de convenanten te bewaken.

In samenwerking met het bedrijf Eleaf is in 2012 een pilot gestart waarin satellietdata gebruikt worden om de oogst te ramen van enkele akkerbouwgewassen. Eleaf heeft een groeimodel ontwikkeld, waarmee deze satellietgegevens worden bewerkt. Het pilotonderzoek eindigt in 2013 waarna de uitkomsten per landbouwgebied worden vergeleken met de resultaten van de oogstraming akkerbouw voor zomer- en wintertarwe en voor aardappels. Dit is de belangrijkste toets of de methode een bruikbaar alternatief is voor de huidge waarneming. In dat geval kan vanaf 2013 de enquêtedruk bij akkerbouwbedrijven verminderen.

12. Macro-economie

In 2012 is verder gewerkt aan de revisie van de NR waarbij aanpassing aan de nieuwe definities en concepten conform het ESR-2010 plaatsvindt. Tegelijkertijd wordt deze gelegenheid aangegrepen om nieuwe statistische inzichten en bronnen in de NR te verwerken. Hiervoor is in 2012 een groot aantal inhoudelijke projecten uitgevoerd. De revisie leidt onder andere tot een aanpassing van het niveau van de belangrijkste macro-economische variabelen zoals het BBP en het bruto nationaal inkomen (BNI). De gereviseerde uitkomsten zullen in 2014 worden gepubliceerd.

Werkzaamheden rond micro- en macroproductiviteitsmeting zijn per 2012 organisatorisch in één team bijeengebracht in het CBS. Het samengaan en de spin-off daarvan heeft vooral concreet vorm gekregen in het driejarig onderzoeksprogramma ICT en Economische Groei dat momenteel in opdracht van het ministerie van EZ wordt uitgevoerd. Binnen dit project worden de determinanten van economische groei belicht vanuit een micro- en macroperspectief. De uitkomsten van dit project zullen in onderzoekspapers worden gepubliceerd. Dit is naast de gebruikelijke productie en analyses binnen de Groeirekeningen en de bijdragen van zowel het micro- als het macro-onderzoek aan internationale projecten van onder andere Eurostat en de OESO.

Met het introduceren van de nieuwe kerncijfertabel voor de sectorrekeningen is een begin gemaakt met het publiceren van aanvullende variabelen. Het onderzoek naar de kwaliteit van een aantal detailreeksen of variabelen, die worden gevraagd in het kader van het G20 Data Gap Initiatief, wordt begin 2013 afgerond. In het G20 Data Gaps Initiatief geven de ministers van Financiën en presidenten van de Centrale banken van de G20-landen twintig aanbevelingen om informatie die relevant is in het kader van de financiële crisis te verbeteren.

De kwaliteit van het onderdeel creditcard krediet van de statistiek Consumptief Krediet Huishoudens bleek niet voldoende te zijn door onjuiste aangifte van berichtgevers. In overleg met berichtgevers is de vraagstelling aangepast en de verwachting is dat de nieuwe reeks in 2013 gepubliceerd wordt.

13. Natuur en Milieu

Het CBS heeft in 2012 meegewerkt aan de voorbereiding van de zesjaarlijkse rapportage van het ministerie van EZ aan de EC in het kader van de Europese Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn. Voor de Habitatrichtlijn zijn trends in aantallen beschermde plant- en diersoorten geleverd vanuit de NEM-meetnetten (Netwerk Ecologische Monitoring) en zijn grote databestanden met natuurwaarnemingen (Nationale Databank Flora en Fauna) bewerkt met nieuwe technieken, waardoor trends in het leefgebied van beschermde soorten konden worden bepaald.

Het CBS heeft in 2012 een methode ontwikkeld en geïmplementeerd om de betrouwbaarheid van natuurgraadmeters, een samengestelde set indicatoren van verschillende plant- en diersoorten die de toestand van de natuur in kaart brengen, statistisch te beoordelen. Naast het gebruik voor graadmeters die het CBS zelf berekent voor het Compendium voor de Leefomgeving, wordt de nieuwe methode op Europees niveau geïmplementeerd door de *European Bird Census Council* (Europese vogeltelling).

Het CBS heeft samen met het PBL en de WUR de website het Compendium voor de Leefomgeving geactualiseerd.

Zowel de verwerkingsmethode als het systeem voor de verwerking van de statistiek milieukosten bedrijven is in 2012 opnieuw ingericht. Voor de milieukostenstatistiek is ook een nieuwe tijdreeks vanaf 1995 gemaakt over installatie- en materiaalkosten van isolatie bij nieuwbouwwoningen als gevolg van de energieprestatienormering (EPN).

In 2012 zijn de effecten van het zogenoemde voerspoor door het CBS in kaart gebracht. Bij het voerspoor werken de landbouwsector via de LTO en de mengvoederindustrie samen om de productie van fosfaat in dierlijke mest te verlagen. Het voerspoor is één van de beleidssporen die de productie van dierlijke mest moet laten dalen onder het door Brussel vastgestelde mestplafond. De CBS-cijfers over de productie van dierlijke mest en mineralen worden gebruikt om de resultaten van het beleid te meten. Het CBS heeft verder eind 2012 afvalcijfers geleverd aan het LEI voor de voedselverspillingsmonitor.

14. Onderwijs

De jaarlijkse gezamenlijke datalevering aan UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), OESO en Eurostat (de zogenoemde UOE-datacollectie) was in 2012 voor het eerst verplicht op grond van de Europese verordening voor statistieken over onderwijs en levenslang leren. De data uit de statistieken die in de afgelopen jaren zijn ontwikkeld om lacunes in de jaarlijkse datalevering te vullen, waren in 2012 voor het eerst opgenomen. Het betreft nieuwe statistieken over deelname van driejarigen aan kinderopvang of voor- en vroegschoolse educatie, eerstejaars en eerste keer geslaagden in de bovenbouw van het secundair onderwijs, promovendi en gepromoveerden in het wetenschappelijk onderwijs en deelnemers in het regulier niet-bekostigd onderwijs.

In december 2012 verscheen de nieuwe editie van het Jaarboek onderwijs in cijfers. In dit boek presenteert het CBS actuele informatie over het onderwijs: over leerlingen, onderwijsinstellingen en onderwijsuitgaven.

15. Overheidsfinanciën en politiek

Door het aanhouden van de Europese schuldencrisis blijft de belangstelling voor de statistieken van de overheidsfinanciën onverminderd groot. De tabellen in StatLine over de overheidsfinanciën zijn uitgebreid met kwartaalinformatie. Daarnaast worden sinds 2012 op de CBS-website de tabellen gepubliceerd die Nederland aan de EU levert in het kader van de *Excessive Deficit Procedure (EDP).*

De belangrijkste onderdelen van de revisie van de statistiek onderwijsuitgaven zijn voltooid. Conform de in 2012 ingegane verplichting zijn de gegevens aan Eurostat geleverd. Verder zijn artikelen geschreven over de historie van het voortgezet onderwijs, over de financiële positie van onderwijsinstellingen en over de Nederlandse onderwijsuitgaven in Europees perspectief. Internationaal was het CBS actief bij een onderzoek naar de financiering van de huisvesting van onderwijsinstellingen in Europa.

Het CBS is in 2012 gevraagd om het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO) uit te voeren bij de vervroegde verkiezingen. Resultaten zijn in 2013 gepubliceerd. Tijdens de verkiezingen is door diverse partijen veelvuldig gebruik gemaakt van de CBS-cijfers bij het controleren van uitspraken van politici op de feiten, het zogenoemde 'factchecken'.

16. Prijzen

De prijsindex van pakketreizen naar het buitenland laat vanaf 2012 de werkelijke maandelijkse prijsontwikkeling zien. Tot 2011 werd de prijsindex voor pakketreizen maar twee keer per jaar aangepast en werd voor de overige maanden hetzelfde niveau aangehouden. De verbetering kon worden gerealiseerd door nieuwe bronnen en een nieuwe methode. Ook de index van de vliegtickets werd verbeterd. Deze index heeft nu betrekking op de prijzen van vliegreizen die in de betreffende maand vertrekken, en niet op de prijzen die in die maand kunnen worden waargenomen. Hiermee voldoet Nederland aan de Europese eisen voor de HICP.

Dankzij een nieuwe ramingsmethode wordt de HICP-flash nu maandelijks aan Eurostat geleverd. De HICP-flash is een snelle indicator die gebruikt wordt om een eerste raming te maken voor de inflatie in de eurozone en de EU.

Aan StatLine is een tabel toegevoegd met de prijzen voor motorbrandstoffen. Naast de bestaande tabel met dagprijzen voor benzine, diesel en LPG, is er nu ook een tabel met prijzen naar locatie per maand.

In samenwerking met het LEI is in 2012 een methodologie ontwikkeld om in de nabije toekomst cijfers te kunnen publiceren over koop- en pachtprijzen van landbouwgronden.

Naast de reguliere StatLine-tabellen voor producentenprijzen, die zijn geënt op de ProdCom-goederenindeling, is in 2012 een aparte tabel met de kostprijsindex gepubliceerd waarin de producentenprijsindices zijn herberekend volgens de COICOP-goederenindeling (*Classification of Individual Consumption by Purpose*) van consumentenprijzen. COICOP is een internationale classificatie van consumptieve uitgaven die de EU voorschrijft om de geharmoniseerde consumentenprijsindex vast te stellen. Hierdoor is het mogelijk om de ontwikkelingen in de producenten- en consumentenprijzen beter met elkaar in verband te brengen.

Er is in het kader van de prijsindex bestaande koopwoningen (PBK), naast de bestaande tabellen naar provincie en naar grote gemeenten, geen tabel gepubliceerd naar postcodegebied. Uit nader onderzoek blijkt dat dit niet haalbaar is.

In 2012 is conform Eurostat-richtlijnen voor de dienstenprijzenstatistieken een basisverlegging doorgevoerd. Het basisjaar en referentiejaar zijn nu gebaseerd op 2010=100.

17. Veiligheid en recht

Op 22 oktober verscheen de tiende editie van de publicatie Criminaliteit en rechtshandhaving. In verband met dit jubileum werd op 26 november een symposium gehouden bij de Raad van State. Tijdens het symposium werden de verschillende facetten van de publicatie en de onderliggende data belicht. De publicatie werd overhandigd aan minister Opstelten van V&J.

In samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Brandweerzorg en Rampenbestrijding (NVBR), het ministerie van V&J en de brandweervrijwilligers is in 2012 geïnvesteerd in verbetering van de kwaliteit van de gegevensleveringen voor de brandweerstatistiek, mede op basis van een rapport van Berenschot over de informatiebehoefte van de brandweer. Bij het verbeteren van de statistiek is ook rekening gehouden met wensen vanuit de veiligheidsregio's, het Verbond van Verzekeraars, het Nederlands Instituut Fysieke Veiligheid en de Inspectie Veiligheid en Justitie. De herziening van de brandweerstatistiek moet in 2013 leiden tot verbetering van gegevenskwaliteit en lastenverlichting.

In 2012 is de Integrale Veiligheidsmonitor uitgevoerd op basis van een nieuw waarneemdesign en een herziene vragenlijst (zie ook paragraaf 3.2).

18. Verkeer en vervoer

In 2012 zijn de contacten met *stakeholders* geïntensiveerd, onder andere door de organisatie van conferenties die bij hebben gedragen aan het doel om de verkeers- en vervoersstatistieken te innoveren.

In 2012 is een nieuwe vereenvoudigde wegvervoerenquête ontwikkeld die per 1 januari 2013 wordt geïmplementeerd. Diverse wegtransportbedrijven (beroepsvervoerders en eigen vervoerders) en de brancheorganisaties (EVO en TLN) hebben in 2012 in verschillende sessies input geleverd voor de nieuwe vragenlijst. De terminologie en de structuur in de vragenlijst sluiten nu beter aan bij de praktijk. Uit testen met bedrijven is gebleken dat de invultijd van de vragenlijst door deze aanpassingen is gehalveerd. In 2012 is bovendien een efficiënter steekproefontwerp ingericht, waardoor grotere wegtransportbedrijven op jaarbasis ruim 20 procent minder vragenlijsten hoeven in te vullen.

19. Vrije tijd en cultuur

Het herontwerp van de twee financieel-economische cultuuronderzoeken musea en podiumkunsten is vertraagd. Het herontwerp van de musea statistiek is grotendeels afgerond. Er wordt nu actief gebruikgemaakt van de externe databron (MUSEANA) bij 200 musea. Cijfers over 2011 worden medio 2013 verwacht.

In juli verscheen de publicatie Vakanties van Nederlanders 2011 en in augustus de publicatie Toerisme in Nederland - Het gebruik van logiesaccommodaties 2011. In november kwam de publicatie Toerisme en recreatie uit, een compilatie van diverse nationale en internationale onderzoeken op het gebied van toerisme en recreatie die samen met het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) wordt samengesteld.

Op 12 september publiceerde het CBS op de Dag van het Sportonderzoek voor het eerst cijfers over de relatie tussen economie en sport (sportrekeningen). Dit onderzoek werd uitgevoerd met medewerking van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen en met financiële ondersteuning van het ministerie van VWS. Het is nu mogelijk de uitkomsten te vergelijken met de macro-economische cijfers van de nationale rekeningen en met die van andere landen.

20. Caribisch Nederland

Naast de taken die zijn vastgelegd in de Wet financiën openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba is in 2012 gewerkt aan de verdere ontwikkeling van het statistisch programma voor Caribisch Nederland.

Ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gebouw op Bonaire in 2012 is de papieren publicatie *The Dutch Caribbean in figures* verschenen, in opzet te vergelijken met het Statistisch Jaarboek van het CBS.

In 2012 is het arbeidskrachtenonderzoek (AKO) op de drie eilanden uitgevoerd. Het AKO is een steekproefonderzoek onder huishoudens en heeft als doel de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in kaart te brengen. Eén van de belangrijkste gegevens uit dit onderzoek is het werkloosheidspercentage. Het onderzoek wordt om de twee jaar uitgevoerd. Op Saba en Sint-Eustatius is het AKO voor het eerst gehouden.

Sinds 2011 publiceert het CBS elk kwartaal inflatiecijfers voor de afzonderlijke eilanden. Deze cijfers hebben in 2012 veel media-aandacht gekregen op de eilanden. Op verzoek van de Rijksdienst Caribisch Nederland zijn op de drie eilanden presentaties gegeven over de inflatiecijfers.

Op 22 mei publiceerde het CBS cijfers over de bevolkingssamenstelling in wijken op Bonaire. Daarbij kwamen omvang, groei en geboorteland aan de orde en werd ingegaan op de ontstaansgeschiedenis van de wijken.

Eind 2012 zijn met het ministerie van EZ afspraken gemaakt over de financiering op de korte termijn van de meting van het aantal gasten en overnachtingen op de eilanden van Caribisch Nederland. Naar verwachting zullen de eerste cijfers over 2011 en 2012 medio 2013 gepubliceerd kunnen worden. Uiteindelijk zal deze meting onderdeel gaan worden van het reguliere statistiekprogramma van het CBS.

21. Dossiers

Allochtonen

In december 2012 heeft het CBS het Jaarrapport integratie 2012 gepubliceerd. Hierin geeft het CBS aan de hand van verschillende thema's een beeld van de integratie van diverse allochtone bevolkingsgroepen in de Nederlandse samenleving. Naast het CBS hebben ook het SCP, het WODC en het PBL aan deze publicatie meegewerkt.

Emancipatie

Op 11 december verscheen de zevende editie van de Emancipatiemonitor. Deze monitor, die tweejaarlijks verschijnt, geeft een beeld van het emancipatieproces in Nederland. Op een groot aantal terreinen is de positie van vrouwen en mannen in kaart gebracht. Aan de orde kwamen de meest actuele gegevens over onderwijs, betaalde arbeid, combinatie van arbeid en zorg, inkomens, invulling van topfuncties en veiligheid. De Emancipatiemonitor is een gezamenlijke publicatie van het CBS en het SCP in opdracht van het ministerie van OCW.

Jongeren

Op 7 december verscheen het Jaarrapport 2012 van de Landelijke Jeugdmonitor. Dit rapport geeft een breed overzicht van hoe Nederlandse jongeren van 0 tot 25 jaar leven. Er zijn vijf invalshoeken: jongeren en gezin, gezondheid en welzijn, onderwijs, arbeidsmarkt, en veiligheid en justitie. Naast deze publicatie zijn in 2012 regelmatig actuele cijfers gepubliceerd op de website www.landelijkejeugdmonitor.nl.

Op 13 december is CBS-medewerker Tanja Traag aan de Universiteit Maastricht gepromoveerd op het proefschrift *Early school-leaving in the Netherlands*.

Vergrijzing

Op 19 oktober organiseerden het CBS en Netspar bij het CBS in Den Haag een conferentie getiteld *Pensions, retirement and the financial position of the elderly*. Er waren diverse presentaties over pensioenen en de financiële situatie van ouderen in Nederland.

Nederland regionaal

Op 15 oktober verscheen de Outcomemonitor wijkenaanpak. Dit was de tweede voortgangsrapportage die het CBS heeft opgesteld in opdracht van het ministerie van BZK. De rapportage beschrijft en analyseert de stand van zaken in de veertig aandachtswijken met behulp van kerncijfers over thema's als wonen, leefbaarheid, werken, leren, inkomen en schuldenproblematiek, veiligheid, integratie en gezondheid.

Vanuit de Europese kaderrichtlijn INSPIRE *(INfrastructure for SPatial InfoRmation in Europe)* is het CBS sinds eind 2012 verantwoordelijk voor de Nederlandse cijfers over de thema's statistische eenheden, landgebruik, gezondheid en veiligheid, spreiding van bevolking en demografie en energiebronnen. In de komende jaren worden de cijfers op basis van de INSPIRE-richtlijnen en conform INSPIRE-planning gepubliceerd.

In 2012 is een nieuwe Europese nomenclatuur van territoriale eenheden voor de statistiek (*Nomenclature of Territorial Units for Statistics*, NUTS) verplicht geworden. Alle (regionale) dataleveringen aan Eurostat voldoen met ingang van 2012 aan de nieuwe indeling. Daarnaast zijn voor statistische domeinen tijdreeksen samengesteld op basis van de nieuwe regionale indeling.

In 2012 is een nieuwe dataverzamelingsronde over het verslagjaar 2011 van het Europese stedenproject *Urban Audit* gestart *(Urban Audit IV*). De *Urban Audit* wordt uitgevoerd onder auspiciën van de EC. Het doel is de kwaliteit van de leefomgeving in Europese steden in kaart te brengen Het CBS levert voor dit onderzoek de bij het CBS beschikbare data over alle bij de *Urban Audit* betrokken Nederlandse steden.

Veel sociale en economische statistieken zijn gebaseerd op het SSB. Aan het SSB zijn in 2012 locatiecoördinaten toegevoegd aan adressen waardoor het nu mogelijk is de hemelsbrede afstand te berekenen tussen adressen van in het SSB opgenomen objecten (huishoudens/woningen, scholen, werkplek, culturele voorzieningen). Daarnaast zijn vanwege een toenemende interesse in statistieken per vierkant (100m en 500m) ook de vierkantcodes aan het SSB toegevoegd.

Volkstelling

In 2012 is gestart met de dataverzameling vanuit registers en enquêtes ten behoeve van het Europese volkstellingprogramma 2011. Het CBS put voor deze Europees verplichte telling uitsluitend uit al beschikbare databronnen. Om aan alle eisen te voldoen worden in 2012 en 2013 nieuwe statistische technieken ontwikkeld. Ook is geïnvesteerd in nieuwe technieken om alle data-overdracht aan Eurostat mogelijk te maken. Deze data-overdracht staat gepland voor 2014 en stelt vanwege de grote omvang hoge eisen aan de ICT. De kosten van een virtuele volkstelling zijn vele miljoenen euro's lager dan van een reguliere volkstelling (huis-aan-huis) of een mengvorm van virtueel en regulier in vergelijkbare landen.

Outputtabel 2012 (naar thema en vorm van de output)

Output 2012 (aantal)	Pers-berichten	Conjunctuur-berichten	Web- en thema artikelen	Statline-tabellen		Publicaties		Eurostat-leveringen	Microdata-bestanden	Inlichtingen (infoservice)	
					waarvan nieuw	papier	elektr.	data-bestanden		telefonisch (incl.ant-woordap.)	e-mail (incl. brieven en faxen)
Thema											
Arbeid en sociale zekerheid	21		41	567	21	5	21	83	338	1 370	1 207
Bedrijven	2		14	112	17	2		43	76	789	650
Bevolking	4		21	158	20	2	5	22	21	1 232	948
Bouwen en wonen	2	12	8	226	1		25	38	12	372	278
Financiële en zakelijke diensten		5	5	74				24		114	73
Gezondheid en welzijn	3		23	112	16	3	7	7	30	614	495
Handel en horeca	16		8	138			22	27		225	187
Industrie en energie		24	13	321	2		40	132	1	251	130
Inkomen en bestedingen	1	24	17	97	2	1	2	10	38	561	453
Internationale handel		12	18	464			1	39		396	321
Landbouw			27	83	5	1	3	52		234	130
Macro-economie	7		16	219	9	6	2	87		471	238
Natuur en milieu			7	63	4	2	3	18		126	63
Onderwijs	2		11	83	10	1	2	13	62	328	291
Overheid en politiek	1		18	77	2			1	4	153	101
Prijzen	12	12	14	474	6		1	72	6	1 462	5 438
Veiligheid en recht	3	6	22	154	12	5	3	90	11	338	263
Verkeer en vervoer			18	143	16		5	103	3	286	164
Vrije tijd en cultuur	1		7	106		3		26	4	349	284
Caribisch Nederland				20	2	1					
Dossier											
Allochtonen	1					1				168	150
Conjunctuur		24	2	89	1						
Emancipatie	1					2	1				
Europese Unie										363	244
Historische reeksen											
Levensloop			1								
Nederland regionaal			2	71	6	5	5			531	427
Ondernemingsklimaat						1	1				
Overige	1			140	3	9	32		4	971	1 706
Totaal	**78**	**119**	**309**	**3 991**	**155**	**50**	**181**	**887**	**610**	**11 704**	**14 241**

Bijlage C Adviesraden

Om het CBS te adviseren over de invulling van het statistisch programma zijn adviesraden ingesteld die elk een thematisch terrein of onderwerp beslaan. De voorzitters van de zes adviesraden vormen samen een adviesorgaan voor de Directeur-Generaal.

De samenstelling van de CBS-adviesraad d.d. 31 december 2012:

drs. G. van der Veen	- voorzitter
mw. drs. M.I. Tóth Pál	- secretaris
dhr. M.A. van Straalen	- adviesraad berichtgevers
drs. E.E. van de Lustgraaf	- adviesraad economische statistieken
prof. dr. P.J. Boelhouwer	- adviesraad statistieken van de leefomgeving
drs. H.M.M. Claassen	- adviesraad macro-economische statistieken
prof. dr. Ph.H.B.F. Franses	- adviesraad methodologie en kwaliteit
prof. dr. H.B. Entzinger	- adviesraad sociale statistieken

Bijlage D Organisatie (31 december 2012)

Directeur-Generaal

drs. G. van der Veen

Plaatsvervangend Directeur-Generaal

drs. G. Bruinooge

Centrale beleids- en managementondersteuning

Vacant

Methoden en statistisch beleid (pilot)

dr. C. Zeelenberg (directeur)

Programma Kennis en innovatie

mw. drs. M.J.M. Verbruggen (directeur)

Hoofddirectie Economie, bedrijven en nationale rekeningen

mw. drs. J.C.M. Imbens (hoofddirecteur)

W.B.F. de Witte (plv. hoofddirecteur)

Hoofddirectie Sociaal-economische en ruimtelijke statistieken

drs. W. van Nunspeet (hoofddirecteur)

drs. J.A. Timmermans (plv. hoofddirecteur)

Hoofddirectie Dataverzameling

drs. H.J.C.M. Hermans (hoofddirecteur)

ir. J.H. van Velzen (plv. hoofddirecteur)

Hoofddirectie Procesontwikkeling, IT en methodologie (pilot)

dr. A.H. Kroese (hoofddirecteur)

Hoofddirectie Bedrijfsvoering en communicatie

drs. F.W.M. Hendrikx (hoofddirecteur)

mw. drs. M. Renaud (directeur)

Bijlage E Wegwijzer

Het CBS verzamelt gegevens bij personen, bedrijven en instellingen en stelt de uitkomsten van de onderzoeken zo snel mogelijk op verschillende manieren voor iedereen beschikbaar.

CBS-website (www.cbs.nl)

De CBS-website geeft toegang tot resultaten van CBS-onderzoek. De website biedt themagerichte informatie over kerncijfers van Nederland. Alle uitgebrachte publicaties staan overzichtelijk gerangschikt. Gedetailleerde cijfers zijn te raadplegen via de gratis databank StatLine.

Op de website staat ook een actuele publicatiekalender en een productencatalogus. Beleidsinformatie en een verzameling links naar nationale statistische bureaus en relevante internationale organisaties maken de website compleet.

Het CBS heeft vier specifieke websites: www.werkenbijhetcbs.nl (voor potentiële medewerkers), www.cbsinuwbuurt.nl (voor informatie over de eigen buurt), www.cbsvooruwbedrijf.nl (voor bedrijven) en www.cbs.nl/cbsindeklas (voor het onderwijs).

Nieuwe media

Naast de al bestaande kanalen heeft het CBS het afgelopen jaar output verspreid via YouTube (http://www.youtube.com/statistiekcbs) en Twitter (http://www.twitter.com/statistiekcbs). Verder is een StatLine-app ontwikkeld voor de smartphone.

NOS-teletekst

Pagina 506 geeft informatie over een aantal belangrijke economische indicatoren en pagina 507 bevat gegevens die recent zijn gepubliceerd.

Verkoop van CBS-producten

CBS-producten kunt u bestellen via de afdeling Klantenservice van het CBS, Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen, telefoon (088) 570 70 70, e-mail: verkoop@cbs.nl.

Infoservice

Het centrale informatiepunt voor algemene vragen over het CBS en de producten is te bereiken via telefoon (088) 570 70 70 en infoservice@cbs.nl.

European Statistical Data Support

Statistische informatie over Europa afkomstig van Eurostat is telefonisch op te vragen via (088) 570 70 70 (keuze toets 5) of via infoservice@cbs.nl.

CBS Contact Center

Het centrale informatiepunt voor bedrijven, instellingen en personen bij vragen over CBS-vragenlijsten of ander enquêtemateriaal is te bereiken via telefoon (045) 570 64 00, e-mail: contactcenter@cbs.nl of via het contactformulier op de CBS-website: www.cbs.nl/contactcenter.

Persdienst

Het centrale informatiepunt voor de media is te bereiken via telefoon (070) 337 44 44 of e-mail: persdienst@cbs.nl. Meer informatie staat op de CBS-website: www.cbs.nl/informatie voor/pers.

Onderzoek onder voorwaarden: Centrum voor Beleidsstatistiek (CvB)

Het CvB biedt externe partijen verschillende diensten aan:

- Het toegankelijk maken van microdatabestanden waarmee onderzoekers die gemachtigd zijn via de CBS-wet of via een goedkeuring door de CCS bij het CBS onder strikte beveiligingsvoorwaarden zelf analyses kunnen uitvoeren (catalogus http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/informatie/beleid/catalogi).
- Het verrichten van onderzoek op statistisch basismateriaal om vragen van departementen en planbureaus, grote gemeenten en andere overheidsinstellingen te beantwoorden.
- Het adviseren van klanten zoals departementen en planbureaus, grote gemeenten en andere overheidsinstellingen bij het vinden, het gebruik en het opstellen van de benodigde informatie voor beleidsvoorbereiding en -evaluatie.

Aan de diensten van het CvB zijn kosten verbonden. Nadere informatie is verkrijgbaar via telefoon (070) 337 47 92, via www.cbs.nl/cvb of e-mail: cvb@cbs.nl.

Bijlage F Overzicht van afkortingen

ABR	Algemeen Bedrijvenregister
AC	Audit Commissie
AKO	Arbeidskrachtenonderzoek
AOW	Algemene Ouderdomswet
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
BAG	Basisregistratie Adressen en Gebouwen
BBP	Bruto Binnenlands Product
BFS	Bijstandsfraudestatistiek
BNI	Bruto Nationaal Inkomen
BPM	Belasting op Personenauto's en Motorrijwielen
BRIC-landen	Brazilië, Rusland, India en China
BuZa	Buitenlandse Zaken
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CCS	Centrale Commissie voor de Statistiek
CES	Conference of European Statisticians
COICOP	Classification of Individual Consumption by Purpose
CPB	Centraal Planbureau
CPI	Consumentenprijsindex
CREEA	Compiling and Refining Environmental Economic Accounts
CRF-instituut	Corporate Research Foundation Institute
CvB	Centrum voor Beleidsstatistiek
CvZ	College voor Zorgverzekeraars
C2C-market	Consumer to Consumer market (tweedehandsmarkt)
DANS	Data Archiving and Networked Services
DG	Directeur-Generaal
DNB	De Nederlandsche Bank
EBB	Enquête Beroepsbevolking
EC	Europese Commissie
ECLAC	Economic Commission for Latin America and the Caribbean
ECOFIN	Europese Raad van ministers van Economische en Financiële Zaken
EDM	Enquêtedrukmeter
EDP	Excessive Deficit Procedure
EGDNA	Expert Group on Disparities in a National Accounts Framework
EIM	Economisch Instituut voor Midden- en kleinbedrijf
EPC	European Population Conference
EPN	Energieprestatienormering

ESR	Europees Systeem van Nationale en Regionale Rekeningen in de Europese Unie
ESS	European Statistical System
ESSnet	European Statistical System network
ESTP	Europees Statistisch Trainingsprogramma
EU	Europese Unie
Eurostat	Europees Bureau voor de Statistiek
EU-SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions
EVO	Eigen Vervoerdersorganisatie
EZ	Economische Zaken (voormalig ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie)
FG	Functionaris voor gegevensbescherming
FRIBS	Framework Regulation for Integration of Business related Statistics
GGD	Gemeentelijke Gezondheidsdienst
GVC	Global Value Chain
HICP	Geharmoniseerde Europese Consumentenprijsindex (Harmonised Index of Consumer Prices)
HLG	High Level Group for the Modernisation of Statistical Production and Services
HSMR	Hospital Standardized Mortality Ratio
ICP	International Comparison Program
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IenM	Infrastructuur en Milieu
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
INSPIRE	Europese richtlijn om beschikbaarheid, kwaliteit, organisatie, toegang en uitwisseling van geo-informatie in Europa te verbeteren
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance
ISP	Index for Service Production
ISTAT	Italiaans statistiekbureau
IVM	Integrale Veiligheidsmonitor
KB	Koninklijke Bibliotheek
KING	Kwaliteitsinstituut Nederlandse Gemeenten
KvK	Kamer van Koophandel
LEI	Landbouw Economisch Instituut
LLV	Lokale Lasten Vergelijker
LTO	Land- en Tuinbouw Organisatie Nederland
MEETS	Modernization of European Enterprise and Trade Statistics
MESH	Manual for Statistics on Energy Consumption in Households
MIG	Milieu Index Gebouwen
MJP	Meerjarenprogramma
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
NBTC	Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen

NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
NHR	Nieuwe Handelsregister
NIDI	Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut
NKO	Nationaal Kiezersonderzoek
NPSO	Nederlands Platform voor Survey Onderzoek
NR	Nationale Rekeningen
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics
NVBR	Nederlandse Vereniging voor Brandweerzorg en Rampenbestrijding
NVD	Nederlandse Vereniging voor Demografie
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OR	Ondernemingsraad
OViN	Onderzoek Verplaatsingen in Nederland
OZB	Onroerende Zaakbelasting
PBC	Persoonlijke Belastingcalculator
PBK	Prijsindex Bestaande Koopwoningen
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PDOK	Publieke Dienstverlening Op de Kaart
PIA	Privacy Impact Assessment
PRIMA	Programma Implementatie Agenda ICT-beleid
RI&E	Risico-inventarisatie en Evaluatie
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RCN	Rijksdienst Caribisch Nederland
SAM	Social Accounting Matrix
SBI	Standaard Bedrijfsindeling
SBS	Structurele bedrijfsstatistieken
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SEEA	System of Environmental and Economic Accounting Central Framework
SFB	Sociaal Flankerend Beleid
SFGO	Statistiek Financiën van Grote Ondernemingen
SIER	Speerpunt Internationale Economische Relaties
SSB	Sociaal Statistisch Bestand
STS	Short-term statistics
SVB	Sociale Verzekeringsbank
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TEC	Trade by Enterprise Characteristics
TEU	Twenty foot equivalent units
TFSD	Task Force on Measuring Sustainable Development
TLN	Transport en Logistiek Nederland
TNO	Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek

UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNSC	United Nations Statistical Commission
UNSD	United Nations Statistics Division
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VIR	Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksoverheid
V&J	Veiligheid en Justitie
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VTV	Volksgezondheid Toekomstverkenning
VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Wbp	Wet bescherming persoonsgegevens
WODC	Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum
Woz	Wet waardering onroerende zaken
WUR	Wageningen University and Research Centre
ZBO	Zelfstandig bestuursorgaan
Zzp'er	Zelfstandige zonder personeel

Colofon

Centraal Bureau voor de Statistiek

Den Haag

Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag

Postbus 24500, 2490 HA Den Haag

Telefoon (070) 337 38 00

Heerlen

CBS-weg 11, 6412 EX Heerlen

Postbus 4481, 6401 CZ Heerlen

Telefoon (045) 570 60 00

Website

www.cbs.nl

Infoservice

Telefoon (088) 570 70 70

E-mail: infoservice@cbs.nl

Fax: (070) 370 59 94

Uitgave

Centraal Bureau voor de Statistiek
